

Frankapani Modruško-Ozaljski

Mikloška, Marin

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:391335>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Marin Mikloška

FRANKAPANI MODRUŠKO-OZALJSKI

Diplomski rad

Pula, 2016.

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST**

Marin Mikloška

**FRANKAPANI MODRUŠKO-OZALJSKI
Diplomski rad**

JMBAG: 0081089466

Studijski smjer: diplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u hrvatski srednji vijek

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: dr. sc. Ivan Jurković, red. prof.

Pula, 8. srpnja, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Marin Mikloška, kandidat za magistra povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i

bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, 8. srpnja, 2016.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, dolje potpisani Marin Mikloška, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Frankapani Modruško-Ozaljski* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Student:

U Puli, 8. srpnja 2016.

SADRŽAJ

UVOD	8
FRANKAPANI MODRUŠKO-OZALJSKI.....	11
Stjepan II. Frankapan	11
Ban Hrvatske i Dalmacije u službi cara Sigismunda	11
Podrška Habsburgovcima	12
Brak s Ižotom i podrška Hunyadiju	13
Modruški sastanak (1449.).....	14
Stjepan II. Modruški u službi Fridrika III.	14
Kraj građanskog rata i dolazak Matijaša Korvina na vlast	16
U diplomatskoj službi kralja Matijaša Korvina.....	16
Pad Bosne (1463.) – Osmanlije na posjedima knezova Frankapana	19
Centralističke težnje kralja Matijaša – prvi sukobi s Frankapanima.....	20
Stjepan pod zaštitom Mlečana – unutarnje borbe Frankapana	21
Osmanlije kod Senja – pustošenje Stjepanovih posjeda	23
Matijašev pohod na Senj	25
Stjepan i Matijaš na carskom dvoru u Beču – Senjsko pitanje	27
Novi uspjesi Osmanlija	28
Ozalj u posjedu Stjepana	29
Obnavljanje dobrih odnosa – srodstvo Frankapana s kraljem Matijašem	30
Frankapani između Venecije, kraljevske vlasti i cara Fridrika	31
Pad Krka u ruke Mlečana	32
Frankapanski posjedi nakon gubitka Senja i Krka.....	33
Smrt Stjepana II. Modruškog.....	34
Bernardin Frankapan.....	34
Od odrastanja u Modrušu do carskog dvora	34
Kraljevo zauzimanje Vinodola i novi prodori Osmanlija.....	37

Bernardin u kraljevskom poslanstvu u Napulj.....	38
Bernardin i Stjepan u službi kralja Matijaša	39
Bernardinovi posjedi nakon smrti Stjepana	39
Neuspjesi kršćanske koalicije zbog međusobnih sukoba	40
Bernardin u bitci kod Broda na Uni.....	41
Bernardin u diplomatskoj službi kralja Matijaša – učvršćivanje veza s kraljevskim dvorom	42
Smrt Matijaša Korvina – Bernardin kao zastupnik Ivaniša	43
Jagelovići na ugarsko-hrvatskom prijestolju	44
Istek primirja – pobjeda u Vrpilačkom klancu	45
Frankapani u pohodu na Senj – ususret krbavskoj katastrofi.....	46
Krbavska bitka 1493.....	47
Bernardin pred novim iskušenjem	49
Stvaranje novih saveza	50
Obiteljske tragedije Bernardina Frankapana	52
Frankapani za rata Cambraiske lige.....	53
Krsto Frankapan – od carske službe do mletačke tamnice	54
Banovanje Petra Berislavića i Ivana Karlovića	55
Bernardin pred mletačkim duždom.....	56
Govor za Hrvatsku	57
Krstin govor pred papom Hadrijanom VI. - posljednji pokušaji otpora	59
Ususret Mohačkoj bitci	61
Dolazak Habsburgovaca na ugarsko-hrvatsko prijestolje.....	62
Bernardinovi posljednji dani	63
Borba za Bernardinovo nasljedstvo.....	64
Bračne zajednice Frankapana Modruških i Ozaljskih kao strategija očuvanja vlastite egzistencije	66
Stjepan II. i Ižota	67

Bernardin i Lujza	68
Krsto i Apolonija	69
Marija Magdalena i Matija Pongracz	71
Beatrica i Ivaniš Korvin.....	72
Ižotini brakovi s ugarskim plemićima.....	74
Modruška biskupija.....	77
Osnivanje biskupije	77
Nikola Modruški.....	77
Kristofor Dubrovčanin.....	82
Šimun Kožičić Benja	83
Modruš – središte glagoljske kulture	85
Odnos ugarsko-hrvatskih vladara prema osmanskoj opasnosti	87
Matijaš Korvin.....	88
Jagelovići	90
ZAKLJUČAK.....	91
Popis literature:.....	93
SAŽETAK	98
SUMMARY	100
Ključne riječi:	102

UVOD

U diplomskom radu spomenut ćemo se srednjovjekovne plemićke obitelji Frankapana, točnije njezina ogranka Modruških i Ozaljskih (1449.-1577.), koji predstavlja dio hrvatske feudalne elite u turbulentnim vremenima hrvatske, ali i europske povijesti. Ogranak je nastao 1449., kada sinovi Nikole Frankapana dijele zemlju svoga oca na osam dijelova, pri čemu Stjepan II. dobiva Modruš, najstariju stečevinu krčkih knezova na hrvatskome kopnu. Četvrt stoljeća kasnije, 1474., prilikom smrti Stjepanova sinovca Bartola X., Ozalj je dospio u ruke kneza Stjepana i njegova sina Bernardina te se od tada ova loza naziva Modruška i Ozaljska.

Etničke, političke, društvene i kulturne promjene, dinastička previranja i antagonizmi, u 15. i 16. stoljeću bili su dio svakodnevice europskog plemstva i visokog klera, ali pred jugoistočnim dijelom ugarsko-hrvatske zajednice stajalo je moćno Osmansko Carstvo čiji ekspanzionistički apetiti prema Srednjoj Europi nezaustavljivo rastu nakon pobjede nad kršćanskom koalicijom u bitkama kod Nikopolja (1396.) i Varne (1444.). Osmanski prodori na područje današnje Hrvatske trajat će sve do kraja 17. st., kada osmanska vojska počinje slabiti nakon poraza kod Beča. Glavni akteri ove priče za svojih su života dali ogroman doprinos u odbijanju tih prodora i obrani onoga što se nazivalo *ostatkom ostataka Hrvatskog Kraljevstva*.

U periodu najintenzivnijih provala Osmanlija na područje Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, odnosno od osnutka loze te sve do smrti Bernardina Frankapana, povijest je knezove Modruške i Ozaljske upamtila kao vješte diplomate, vrsne političare i srčane ratnike, od kojih su se najviše istaknuli Stjepan II., jedinac mu Bernardin te njegov sin Krsto. Ovi pojedinci su, sukladno jačanju osmanskog pritiska na kršćanski Zapad, ne samo branili svoje posjede već i ostatak Srednje Europe, koja se u drugoj polovici 15. st. postupno suočavala s osmanskim pustošenjima. Unatoč vojnoj i financijskoj ovisnosti od strane vlastitih vladara, a i ostalih svjetovnih i crkvenih velikodostojanstvenika, koji su puno puta zakazali ne uzimajući u obzir ozbiljnost situacije, što zbog vlastitih interesa, što zbog međusobnih sukoba, Frankapani su u svom naumu ustrajali sve do Bernardinove smrti, kako bi očuvali ne samo vlastite posjede, već i hrvatski identitet – kulturnu i vjersku baštinu, začetu u doba narodnih vladara u ranome srednjem vijeku.

Uz vanjskog neprijatelja, obitelj su pratile i unutarnje nedaće pri čemu dolazi do sukoba unutar samoga roda. Sukobi su se vodili još od 1449. zbog nezadovoljstva oko podjele imanja, što je dodatno otežavalo situaciju. Osim toga, ni ostali velikaši nisu bili naklonjeni Frankapanima koji su uživali velik ugled kod zapadnoeuropskih moćnika. U prvome redu ovdje treba spomenuti krbavske knezove Kurjakoviće, koji su se s Frankapanima sporili oko premještaja Krbavske, odnosno osnivanja Modruške biskupije. Kako ćemo vidjeti u nastavku, Frankapani su bili u sukobima i s vlastitim vladarima i Venecijom zbog strateških ciljeva ovih dviju strana, što iskorištavaju Osmanlije u pljačkaškim pohodima na kršćanski teritorij.

Cilj ovoga rada jest ukazati na važnost Frankapana u hrvatskoj kasnosrednjovjekovnoj povijesti, naročito kneza Bernardina, vrsnog intelektualca, diplomata i ratnika koji je zbog nemara i skromne pomoći ugarsko-hrvatskih vladara bio primoran tragati za prijeko potrebnom pomoći na europskim dvorovima, o kojoj je ovisio opstanak hrvatskoga, ali i europskog prostora. Brojni su njegovi posjeti i pisma europskim vladarima, ali najznačajniji je svakako Bernardinov odlazak u Nürnberg 1522., gdje je u svom poznatom *Govoru za Hrvatsku* pred njemačkim državnim saborom na latinskom jeziku gorljivo tražio vojnu pomoć koja je Hrvatskoj bila prijeko potrebna.

Bernardinovo vojno umijeće najviše se isticalo u njegovim mladim i zrelim godinama, no nakon poraza na Krbavskom polju 1493. do izražaja će sve više dolaziti njegova diplomatska sposobnost, koju je kao sin jedinac naslijedio od oca Stjepana, dok će se njegov sin Krsto proslaviti kao vrsni vojskovođa. Bernardinovi govori i govori njegovih suradnika odzvanjali su europskim svjetovnim i crkvenim rezidencijama, premda je pomoć, ako je i dolazila, bila preskromna i nepravovremena. Usporedno Bernardinovu povlačenju iz aktivnog političkog i vojnog djelovanja, u čemu ga je mogla i jest spriječila jedino starost i nemoć, osmanska vojska pod vodstvom Sulejmana Veličanstvenog pripremala se zadati udarac Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, što je i ostvarila, porazivši 1526. kraljevsku vojsku Ludovika II. Jagelovića na Mohačkom polju. Kako je i sam kralj Ludovik smrtno stradao u bitci, na tronu ga je naslijedio nadvojvoda, sada kralj Ferdinand Habsburški. Usamljeni Bernardin je neposredno prije svoje smrti upravo njemu povjerio sve svoje posjede, kako bi ih ovaj mogao predati jedinom legitimnom nasljedniku, Bernardinovu unuku Stjepanu, koji je tada još bio maloljetan kao i

njegova sestra Katarina. Kralj je to i učinio, a sukladno dogovoru između Stjepana Ozaljskog i Nikole Šubića Zrinskog, Katarininog supruga, svi posjedi Frankapana pripali su obitelji Zrinski. Smrću Stjepana izumro je i modruško-ozaljski ogranak knezova Frankapana.

Kako bi smo bolje razumjeli tekst koji predstoji, ukratko ćemo opisati prilike u porodici Frankapana neposredno prije početka djelovanja knezova Modruških i Ozaljskih. Starješina loze, Stjepan II., bio je sin Nikole IV. Frankapana (*de Frangepan*)¹ (1394.-1432.). Kao krčki, modruški, a kasnije i rapski knez svojevremeno je bio najmoćniji hrvatski velikaš usprkos tome što je živio u razdoblju izrazite nestabilnosti izazvane dinastičkim sukobima u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Krajem 14. stoljeća do izražaja dolazi prijateljski odnos kneza Nikole i ugarsko-hrvatskog kralja Sigismunda, što će rezultirati nekolicinom zajmova kralju, a nama je od važnosti izdvojiti onaj iz 1398., kada knez za svotu od 17.000 dukata dobiva grad Ozalj prema kojem će navedena loza nositi ime. Godine 1426. postao je banom Hrvatske i Dalmacije, a usporedno s dobrim odnosima s kraljem Sigismundom, Nikola je nastojao održati miran odnos i s Venecijom. Posredovao je i miru koji je kralj Sigismund sklopio s Venecijom u rujnu 1428.² Dvije godine kasnije Nikola odlazi u Rim, gdje boravi na papinskom dvoru Martina V., koji mu je potvrdio navodno podrijetlo od rimskih Frangepana te ga nagradio novim obiteljskim grbom. Izgleda da je posjet papi rezultirao novom potvrdom kralja Sigismunda o Nikolinom banovanju Hrvatskom i Dalmacijom, zbog pretenzije Hermana Celjskog na taj položaj. Knez Nikola umro je 1432., u vrijeme kada je Sigismund u Rimu okrunjen za rimskog cara. Nikola je za svoga banovanja ne samo očuvao svoju patrimonij, već ga je i proširio te ga ostavio svojim sinovima koje mu je rodila prva supruga Doroteja Gorjanska. Među devetoricom braće našao se i Stjepan II., začetnik modruško-ozaljskog ogranka.³

¹ Knez Nikola prvi se od svoga roda nazivao Frankapan, odnosno *de Frangepan*, što tu obitelj dovodi u vezu s rimskim patricijima Frangepanima i upućuje na navodno rimsko podrijetlo koje je Nikoli 1430. potvrdio papa Martin V. Detaljnije u: Vjekoslav KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani: od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*, Zagreb: Matica hrvatska (dalje: MH), 1901., str. 14-30.

² Isto, str. 213-214.

³ Isto, str. 217-219.

FRANKAPANI MODRUŠKO-OZALJSKI

Stjepan II. Frankapan

Ban Hrvatske i Dalmacije u službi cara Sigismunda

Stjepan II. (1416.-1481.) bio je treći sin Nikole IV. Frankapana i Doroteje Gorjanske. Prvi put spominje se zajedno s braćom i sestrom u ispravi izdanoj 27. siječnja 1416. pred zagrebačkim kaptolom, u kojoj njegov otac Nikola IV. doživotno daruje grad Ozalj svojoj ženi Doroteji. Po očevoj smrti (1432.) preuzeo je bansku čast zajedno sa starijim bratom, Ivanom VI. (Anžom)⁴, a kao miljenik cara Sigismunda, Stjepan uživa položaj najuglednijeg dvorjanina i carskog pratioca na putovanjima po Lombardiji, Toskani, Italiji i Njemačkoj, pa ga tako nalazimo na krunidbi Sigismunda za cara Svetog Rimskog Carstva u Rimu 1433. te nešto kasnije na crkvenom saboru u Baselu. U Baselu je izdana povelja (1434.) kojom car braći Ivanu (Anžu) i Stjepanu potvrđuje bansku čast i sve gradove i kotare koje je sam založio kod njihova oca, kneza Nikole. Od tada su braća Ivan i Stjepan u kraljevskim poveljama nazivani *Kraljevina Dalmacije i Hrvatske bani*, a njihova vlast priznata je u čitavoj Hrvatskoj.⁵ Iste te godine Ivan (Anž) se preselio zajedno sa suprugom Katarinom na jug baštiniti djedovinu svoga tasta, cetinskog kneza Ivaniša Nelipića, a Stjepanu je prepustio Senj, Modruš i Bihać.⁶

Po uzoru na svoga oca, Stjepan 1436. obnavlja zapuštene veze s austrijskim vojvodama iz kuće Habsburg. Tako su Fridrik i Albert VI., sinovi vojvode Ernesta, inače gospodara Kranjske, Štajerske i Koruške, imenovali Stjepana zemaljskim kapetanom za Kranjsku te mu povjerili čitavu vojvodinu sa središtem u Ljubljani. Tome svjedoče dvije isprave objavljene u štajerskom Grazu, 12. veljače i 30.

⁴ Koliko se Stjepan isticao među svojom braćom vidi se po tome što je nakon smrti svoga oca dobio čast banovati zajedno s Ivanom VI. (Anžom), unatoč činjenici da je Nikola V., također stariji Stjepanov brat, još uvijek bio živ. Ostaje nejasno zašto je tome tako, ali to je samo zametak povlastica na životnom putu Stjepana II., koje će knez tek opravdati svojim djelovanjem.

⁵ Sigismund je braći potvrdio gradove i kotare Bihać, Ostrovicu, Knin, Vrliku, Lab te župe Luku i Poljica dok ih ne bude u mogućnosti otkupiti za 45.000 zlatnih ugarskih florena, od čega 42.000 otpadaju na dug pokojnom knezu Nikoli, a 3.000 na Stjepanove troškove putovanja. Vj. KLAJIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 221.

⁶ Isto, str. 224.

prosina 1436., u kojima Stjepan, kao kapetan Kranjske obećava vjernost i poslušnost spomenutim vojvodama. Malo zatim, 29. lipnja 1437., Stjepan je uspio vojvodama prikloniti i dio svoje braće Bartola, Martina, Sigismunda, Andriju i Ivana Mlađeg što je rezultiralo desetogodišnjim savezom kojim su se Frankapani obvezali pomagati vojvode u slučaju rata i to o vlastitom trošku s tisuću ljudi.⁷

Podrška Habsburgovcima

Nakon smrti Sigismunda (1437.), a naposljetku i njegova zeta i nasljednika na hrvatsko-ugarskom prijestolju Alberta II. Habsburgovca (1397.-1439.), čija je vladavina obilježena napredovanjem Osmanlija na Balkanu, uslijedio je sukob između Habsburgovaca i Jagelovića u koji su se također umiješali burgundski vojvoda Filip III. Dobri, aragonsko-napuljski kralj Alfons V. te hrvatski i ugarski velikaši. Knezovi Frankapani zajedno s Celjskima od samog su početka stali uz Albertovu udovicu Elizabetu i njena nerođenog sina, za razliku od ostalih hrvatskih i ugarskih velikaša koji su na prijestolju priželjkivali poljskog kralja Vladislava III. Kao ugarski-hrvatski kralj, Vladislav I. Jagelović na prijestolju se zadržao od 1440. do 1444., kada pogiba u križarskom pohodu u bitci kod Varne. U ovim kaotičnim godinama Stjepan je djelovao u službi vojvode Fridrika kao kapetan Kranjske, a 1440. zajedno sa svojom braćom Martinom i Ivanom pristupio je savezu koji su ugovorili tada već kralj Fridrik III. i knezovi Celjski. Moć knezova Frankapana bez sumnje je bila u usponu, a Stjepan je u međuvremenu zavladao gradom Dubovcem koji je primio od kneza Ivana Babonića, čemu svjedoči isprava izdana 16. veljače 1442. u Senju. Prema ispravi, Stjepan se obvezao vratiti ga u slučaju da mu nasljednici Simona Cudara isplate 350 zlatnih forinti, što je svota kojom je Simon založio Dubovac kod Ivana Babonića. Budući da do toga nije došlo, Dubovac je ostao u posjedu Frankapana.⁸ Stjepan također uživa status „kraljevskog savjetnika“ te se kao takav spominje u povelji izdanoj 3. ožujka 1443., u kojoj je kralj Fridrik III. Stjepanu i njegovim nasljednicima dozvolio kovanje novca po bečkom načinu.⁹

⁷ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 227-228.

⁸ Isto, str. 229.

⁹ Na ist. mj.

Brak s Ižotom i podrška Hunyadiju

Uoči dolaska Elizabetina maloljetnog sina, Ladislava Postumnog (1444.-1457.) na ugarsko-hrvatsko prijestolje, umjesto kojeg je vladalo vijeće sastavljeno od sedam članova – trojica iz habsburške i četvorica iz poljske stranke – Kraljevstvom se širio osjećaj netrpeljivosti između konkurentskih velikaša – knezova Celjskih i Ivana Hunyadija, koji će kasnije eskalirati u građanski rat. Tih godina, u želji da ojača svoju vlast i ugled, knez Stjepan ženi Ižotu (*Isotta*) d'Este, kćer markgrofa Nikole III., gospodara Ferrare, Modene i Reggija. Unatoč tome što je Venecija pokušala odgovoriti obje strane od sklapanja ovoga braka, Stjepan i Ižota vjenčali su se u travnju 1446. Ovim brakom Stjepan ujedno dolazi u srodstvo s najmoćnijim dinastijama u Italiji, čak i s napuljskim kraljem Alfonsom V. iz kuće Aragon. Iako je u početku pristupio ugarskim i hrvatskim velikašima koji su na ugarsko-hrvatskom prijestolju htjeli baštinika Anžuvinca – što je napuljski kralj Alfons V. i bio – Stjepan se 6. lipnja 1446. priklonio Ivanu Hunyadiju, koji je dan ranije na saboru u Rakošu izabran za kraljevskog namjesnika. Stjepan je ovim potezom izgubio povjerenje kralja Fridrika III., koji je bio u sukobu s Hunyadijem, a time je završena i njegova služba kapetana Kranjske, koju je kralj povjerio njegovom bratu Dujmu.¹⁰ Posredništvo između kraljevskog namjesnika Ivana Hunyadija i napuljskog kralja Alfonsa V., naročito u vremenima kada je Hunyadi tražio pomoć napuljskog kralja za rat protiv Osmanlija, odvijala se upravo preko Stjepana koji je čas primao kraljeve poslanike, a čas boravio u Napulju noseći namjesnikove poruke kralju.¹¹

Vođen Stjepanovim uspjehom, knez Martin 1446. sklapa prijateljski savez s Celjskima, ali već sljedeće godine staje uz Ivana Hunyadija, zakletog protivnika knezova Celjskih, s kojim je sudjelovao u bitci na Kosovu (1448.), gdje je namjesnikova vojska, iako željna osвете zbog sloma kod Varne, nanovo poražena od Osmanlija. Tako su Stjepan i Martin na jednoj strani pristali uz kraljevskog namjesnika Ivana Hunyadija, a ostatak braće, čije su žene bile iz habsburških pokrajina, stao je na stranu kralja Fridrika III. i knezova Celjskih, dok se najmlađi Ivan potpuno priklonio Veneciji.¹²

¹⁰ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 230-231.

¹¹ Isto, str. 232.

¹² Isto, str. 232-233.

Modruški sastanak (1449.)

Braća Frankapani posljednji su put u zajedništvu okupljeni u gradu Krku kako bi podanicima na otoku potvrdili njihova prava o čemu svjedoči isprava izdana 1445. godine. Već narednih godina obiteljska i politička previranja razdvojila su braću na dvije protivne stranke. Stjepan II. i Martin stajali su nasuprot petorici preostale braće predvođene najmlađim Ivanom. Ivan je nekoliko puta u Mlecima tražio pomoć kako bi lakše zastupao interese stranke koju je predstavljao, što bi u konačnici dovelo do pomirenja sa Stjepanom II. i Martinom. Veneciji nije pošlo za rukom pomiriti braću, a obiteljski sukobi trajali su do lipnja 1449., kada je vjerojatno posredstvom krbavskog, senjskog i krčkog biskupa u Senju dogovoren sastanak, na kojem su osim zavađene braće i njihova sinovca Jurja I. prisustvovali i drugi velikaši i plemići te spomenuti biskupi.¹³

Uoči trodnevnog sastanka u Modrušu, 12.-14. lipnja 1449., sinovi kneza Nikole sporazumno su podijelili očevinu, čime se i porodica Frankapana podijelila na osam loza, a dotadašnji ujedinjeni patrimonij rascjepkan je na osam gospoštija. Ipak, kako bi očuvali jedinstvo roda, donose proglas koji kaže da će imanja izumrlih loza baštiniti preživjele loze. Ovim sporazumom, između ostalih, začet je i modruško-ozaljski ogranak, kojem je na čelu bio knez Stjepan II. Njemu je, osim Vitunja, Grobnika i Dubovca, pripao i Modruš s utvrđenim Tržanom – najstarija stečevina knezova Krčkih na hrvatskom kopnu.¹⁴ Pojedini su knezovi izrazili nezadovoljstvo nedugo nakon sporazuma jer su smatrali da su premalo dobili; Juraj I. Cetinski, sin Ivana VI. (Anža) negodovao je jer je smatrao da je Modruš trebao pripasti njemu kao nasljedniku prvorođenog sina Nikole, no Martin, najstariji živući Frankapan sporazumno je zaključio da Modruš ostaje u vlasništvu Stjepana.¹⁵

Stjepan II. Modruški u službi Fridrika III.

Prvi spomen Stjepana nakon sporazuma u Modrušu imamo 1452., u doba vladavine Ladislava Postumnog, koji je tada pod skrbništvom Fridrika III. i u čijim je rukama i kraljevska kruna. Stjepana 21. siječnja 1452. nalazimo u Senju, odakle moli

¹³ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 234.

¹⁴ O fortifikacijskom sustavu navedenih gradova detaljnije u: Zorislav HORVAT, Fortifikacijska djelatnost Bernardina Frankapana, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš, 2009., str. 247-255 i 255-267.

¹⁵ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 235-241.

Mlečane da ne ometaju prijevoz vina za građanske potrebe s otoka Raba u Senj. Kada se Ladislav Postumni 4. rujna 1452. oslobodio skrbništva njemačkog kralja i tada već svetorimskog cara Fridrika III. te samostalno zavladao kao punoljetan ugarsko-hrvatski kralj od siječnja 1453., knez Stjepan ponovno se zbližio s Fridrikom, koji ga je postavio za kranjskog kapetana. Tom prigodom Stjepan mu 2. veljače 1453. u Senju izdaje ispravu kojom se obvezuje na pošteno i savjesno upravljanje vojvodinom, uz obećanje da će za svoje zamjenike predlagati isključivo domaće ljude koje će Fridrik naposljetku potvrditi. Stjepan je dobro mu poznatu službu obavljao i sljedeće godine, a 30. srpnja 1455. zajedno s braćom štiti vlastite interese te prima trgovačke povlastice od Mlečana koji su tom prigodom obnovili i trgovački ugovor sklopljen 1408. s knezom Nikolom.¹⁶

Unatoč neslozi u porodici i nesretnim događajima koji su ga zatekli, Stjepan je i dalje bio najznačajniji među svojom braćom; ne samo zbog veličine i smještaja zemljišnih posjeda već i zbog izražene političke uloge u Kraljevstvu. Juraj, sin Ivana VI. (Anža), u više je navrata osporavao Stjepanova prava na Modruš, no podrška Martina, najstarijeg živućeg brata, bila je od presudne važnosti.¹⁷ Dvije godine nakon što mu je rodila sina Bernardina, Stjepanova žena Ižota umrla je 26. siječnja 1456. te je sahranjena u obiteljskoj grobnici u Senju, isprva u crkvi sv. Petra, da bi kasnije bila prenesena u novu crkvu sv. Franje gdje se nalazio nadgrobni kamen s poprsjem kneginje i natpisom.¹⁸ Nakon nesretnog događaja koji ga je zadesio, knez se Stjepan kao kraljevski i carski službenik nije mogao posvetiti odgajanju svoga sina Bernardina. Tu zadaću povjerio je osobi od povjerenja, prijatelju Martinu Oštreheriću, modruškom podknežinu,¹⁹ i njegovoj ženi Luciji – dvorjanki pokojne kneginje Ižote.

¹⁶ Period slabe središnje vlasti dozvolio je knezovima da samostalno podijele državinu. Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 240-241.

¹⁷ Na ist. mj.

¹⁸ Crkva sv. Franje od koje je danas ostao samo zvonik, srušena je 1943., u Drugom svjetskom ratu prilikom njemačkog bombardiranja Senja; Damir DEMONJA, Prilog interpretaciji crkve sv. Franje u Senju, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 22, Zagreb, 1998., str. 23; Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 241-242., bilj. 235.

¹⁹ Interpretaciju uloge potknežina u službi knezova Frankapana u razvijenom i kasnom srednjem vijeku pružio je: Ozren KOSANOVIĆ, Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju (1271.-1469.), *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* (dalje: *Zbornik OPZ HAZU*) 31, Zagreb, 2013., str. 2-8.

Krajem 1455. ili početkom 1456. umro je i Nikola V. te je Stjepan kao najstariji živi brat postao starješinom svoga roda.²⁰

Kraj građanskog rata i dolazak Matijaša Korvina na vlast

Turbulentna vremena donijela su nastavak sukoba između Celjskih i Hunyadija kao glavnih takmaca za vodeći položaj u Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu. Nakon što je uspješno odbio sultana Mehmeda II. pred Beogradom u srpnju 1456., Ivan Hunyadi umro je tri tjedna kasnije od posljedica kuge. Hunyadijeva smrt otvorila je Ulriku II. slobodan put do vodećeg položaja u Kraljevstvu, no obračun između zavađenih rodova nastavio je Ivanov sin Ladislav, koji je u studenom 1456. dao pogubiti Ulrika II., posljednjeg živećeg potomka obitelji Celjski. Ladislav Hunyadi i sam je potom pogubljen prema naređenju kralja Ladislava Postumnog, dok je njegov brat Matijaš, zvan Korvin, zatvoren u prašku tamnicu. Nakon što se morao skloniti u Prag, mladi Ladislav Postumni navodno je otrovan i ondje umire 23. studenog 1457. bez nasljednika. Jedan od pretendenta na prijestolje bio je njegov rođak, kralj i car Fridrik, tada zaokupljen borbom za baštinu Celjskih, uz kojeg je pristao mali dio ugarskog plemstva. Većinska stranka na prijestolju je željela velikaša iz domaćih redova apelirajući na zarobljenog Matijaša. Braća Frankapani po tom su pitanju bili podijeljeni, no Stjepan, kao dugogodišnji prijatelj pokojnog Ivana Hunyadija i Matijašev službenik, 24. siječnja 1458. boravi u Budimu gdje su okupljeni velikaši i plemići izabrali i proglasili Matijaša Korvina za kralja.²¹

U diplomatskoj službi kralja Matijaša Korvina

Nakon smrti Ulrika II. Celjskog, Stjepan II. se s ostalim Frankapanima aktivno uključio u borbu za baštinu Celjskih, što ga je dovelo do sukoba s carem Fridrikom, s kojim je naposljetku raskinuo savezništvo.²² Tijekom 1458. umire Bartol IX., mlađi Stjepanov brat. Sinovi pokojne braće često su se uz podršku Ivana Krčkog dizali

²⁰ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 242-244.

²¹ Borislav GRGIN, *Počeci rasapa – kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb: Ibis grafika, 2002., str. 24-25.

²² Frankapani su polagali pravo na nasljedstvo supruge Fridrika II. Celjskog – Elizabete, rođene Frankapan.

protiv svojih stričeva, naročito protiv starješine Stjepana, ali ti sukobi nisu bili od velikog značaja jer već 4. rujna 1458. u Senju je održan sastanak na kojem okupljena braća Stjepan, Martin, Dujam, Sigismund (osim Ivana Krčkog) i njihovi sinovci raspravljaju o obiteljskim prilikama i građanima potvrđuju stare privilegije, zakone i običaje.²³

Novoizabrani kralj Matijaš objeručke je primio Stjepana u službu, a osim dobrog odnosa Stjepana s Hunyadijima, razlog dobrodošlice bili su dobri odnosi s Venecijom te rodbinska povezanost s Francescom Sforzom – milanskim vojvodom, Borsom d'Este – ferrarskim i modenskim vojvodom te Ferdinandom I. – napuljskim i sicilskim kraljem. Tijekom 1458. Stjepana nalazimo i na kraljevskom dvoru u Budimu, gdje je zajedno s ostalim velikašima vijećao o ratu s Osmanlijama, koji su nakon zauzimanja Smedereva (1458.) i pretvaranja Srpske despotovine u pašaluk (1459.) stajali pred Bosanskim Kraljevstvom.²⁴

Od dolaska Matijaša Korvina na ugarsko-hrvatsko prijestolje broj Stjepanovih diplomatskih dužnosti koje su za cilj imale međunarodnu potporu i zastupanje kraljevskog dvora u međunarodnim pothvatima sve je više rastao.²⁵ Primjerice, 1459. u kraljevoj službi sudjeluje na zboru knezova u Mantovi, gdje se u organizaciji pape Pia II. raspravljalo o protuturskom djelovanju; u konačnici bez rezultata jer Fridrik III. i Karlo VII. nisu poduprli papin plan o križarskom ratu, kojemu iz geopolitičkih razloga nije bila sklona niti Venecija.²⁶ Zbor je trajao punih deset mjeseci, a Stjepan je zajedno s krbavskim biskupom Franjom, vjernim suputnikom na diplomatskim misijama uspio u naumu da Krbavsku biskupiju, kojoj je središte bilo u Udbini, premjesti u Modruš, čime su postavljeni temelji Modruške biskupije. Stjepan je znao da bi stjecanjem statusa biskupijskog središta povećao političku i gospodarsku važnost Modruša. Već 1457. Franjo Modrušanin boravi u Modrušu kao „biskup modruški i krbavski“ po čemu pretpostavljamo da je već onda postojala želja za premještanjem biskupske stolice. Kako je Krbavska biskupija bila u oblasti krbavskih knezova Kurjakovića, opravdano je pretpostaviti da je neprijateljstvo Kurjakovića i Frankapana uz izloženost osmanskim prijetnjama bilo dovoljan razlog da je papa

²³ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 244.

²⁴ ISTI, *Povijest Hrvata IV*, Zagreb: MH, 1973., str. 28-30; ISTI, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 245.

²⁵ GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 83-84.

²⁶ Tomislav RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje*, Zagreb: Školska knjiga (dalje: ŠK), 1997., str. 93.

udovoljio knezu Stjepanu te dozvolio premještaj i osnivanje Modruške biskupije, što je potvrđeno papinskom bulom 4. lipnja 1460.²⁷ Frankapani su imali važnu ulogu u zaštiti crkvenih institucija pa je tako Stjepan ulagao mnogo truda ne bi li bio uz bok bratu Martinu, koji je zahvaljujući poduzetnosti u angažmanu oko crkvenih pitanja dobio nadimak *Pobožni*. Slijedeći njegov primjer, Stjepan je 31. ožujka 1459. od pape Pia II. dobio potvrdu kojom je crkvi Čudotvorne Djevice Marije kraj Modruša potvrđen status zavjetne crkve. Osim toga, iz Mantove se vratio kralju Matijašu s pozamašnom svotom novaca koju je papa Pio II. namijenio za uzdržavanje vojske u ratu s Osmanlijama, a zajedno sa sinom Bernardinom primljen je i pod posebnu kraljevu zaštitu.²⁸

Koliko je kralj bio zadovoljan izvršavanjem Stjepanovih diplomatskih dužnosti svjedoči nam darovnica izdana u Egeru 15. srpnja 1460., u kojoj kralj Matijaš na osebujan način zahvaljuje Stjepanu: „Još u svojoj mladosti odlikovao se zreloom pameću i muževnim dostojanstvom. Bio je ures i dika svih plemića, te se proslavio svojim izvrsnim ponašanjem. U zrelijim godinama odlikovao se je junaštvom i svojim žrtvama za domovinu, te je kao slavan vitez i častan knez ostao tijekom svoga života vjeran svojim vladarima i kraljevima. Kao meni bio je privržen i mojemu ocu za vrijeme njegove uprave. A kada su mene izabrali za kralja, bio je knez Stjepan između prvih velikaša hrvatskih, koji mi iskazaše svoju odanost i poštovanje, poklonivši se meni i priznavši me kraljem. Tim je dao povoda drugima, da slijede njegov primjer. Napokon kad je papa Pio II. sazvao u Mantovu zbor svih kršćanskih naroda, primio je knez Stjepan od mene (kralja) teret poslanstva, te je pošao na zbor s drugim poklisarima, ne štedeći ni svoje osobe ni svog imetka. Deset mjeseci ostao je u Mantovi sa svojom brojnom pratnjom o svom trošku, te je onda doveo svoje drugove zdrave i sretno kući, svladavši sve prijeteće opasnosti i neprilike.“²⁹

Za vrijeme sukoba Fridrika III. i Matijaša, dio plemstva proglasio je Fridrika za protukralja. Među pristašama Fridrika nalazimo i Stjepanovog brata Martina te neke njegove sinovce. Do 1460. Matijaš je uspio učvrstiti vlast uz pomoć pape Pia II. i češkog kralja Jurja Podjebradskog, no mir kojem je prethodila ženidba Matijaša i

²⁷ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 247; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 41; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 86; ISTI, *Modruš između kneževa Frankapana, Osmanlija i kraljevske vlasti, 1458-1526.*, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš, 2009., str. 42-43.

²⁸ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 245-246; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 84.

²⁹ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 246.

češke kraljevine Katarine postignut je tek na proljeće 1462., čime Matijaš postaje jedini ugarsko-hrvatski kralj, uz uvjet da Fridrik ima pravo na Krunu svetog Stjepana u slučaju da kralj umre bez nasljednika. Kasniji događaji pokazat će da je upravo taj sporazum temelj habsburškom preuzimanju ugarsko-hrvatskog prijestolja na kojem će se navedena obitelj zadržati puna četiri stoljeća.³⁰

Usporedno tome došlo je do mira i u porodici Frankapana. Na sastanku u Brinju 27. lipnja 1462. nazočni su Stjepan, Dujam, Martin i Sigismund (osim Ivana Krčkog) i njihovi sinovci Juraj, Bartol, Ivan (Anž) i Nikola, koji tom prilikom gradu Senju obnavljaju povlastice i prava iz vremena Nikole Frankapana. Odlučeno je također da svaki od knezova ima pravo upravljati gradom na šest mjeseci prema dogovorenom rasporedu.³¹

Kralj Matijaš sada se nesmetano mogao posvetiti pripremi rata protiv Osmanlija koji su osvojili Bosansko Kraljevstvo. Posredstvom Stjepana, koji u proljeće 1463. kao predvodnik kraljevog poslanstva boravi u Rimu, iznova se obratio starom savezniku – papi Piu II., koji je oduševljeno pomogao pripreme za protuosmanske djelatnosti. Stjepanova odanost i časno obavljanje svoje dužnosti nagnale su kralja da ga nanovo proglasi banom Hrvatske i Dalmacije na proljeće 1463. Nedugo zatim, u svibnju 1463., Stjepan odlazi u Veneciju gdje kao kraljev poslanik traži pomoć od Mlečana, koji su ovaj put spremni poduprijeti kralja u borbi protiv Turaka.³²

Pad Bosne (1463.) – Osmanlije na posjedima knezova Frankapana

Dok je Stjepan u kraljevo ime tražio pomoć po Italiji, Bosna je pod vodstvom kralja Stjepana Tomaševića stupila u savez s Matijašem. Savezništvo poduprto Venecijom i Piom II. nije bilo dovoljno jako te je Bosna u svibnju 1463. popustila pred osmanskim pritiskom. Stjepan Tomašević pobjegao je pred Mehmedom II., ali je na

³⁰ GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 26.; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 30-41; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 106.

³¹ Budući da su sukobi unutar roda doveli u pitanje odanost građana prema knezovima, ovakvi sastanci služili su i u svrhu vraćanja povjerenja između knezova i njihovih podanika. Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 248.

³² Stjepan je kao ban Dalmacije i Hrvatske prvi put izabran 1437., nakon čega je ta čast pripala Petru Talovcu. Drugo banstvo dijelio je s Pavlom Špirančićem; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 41-43.

kraju uhvaćen i pogubljen. Pad Bosne u osmanske ruke odjeknuo je na kršćanskom Zapadu, a posebno na Apeninskom poluotoku, čije su se države kao saveznice Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva s pravom osjećale ugroženo. Hrvatska i Slavonija tako su se našle na prvoj crti obrane.³³

U istom mjesecu papa prima vijest kako su osmanske snage prodrle do hrvatskog primorja u blizini Senja³⁴ te opustošile i popalile oblasti knezova Frankapana. Stjepan je tada još uvijek putovao kao kraljev poslanik te se sljedeći put spominje tek 12. rujna 1463., kada s ostalim velikašima boravi u Petrovaradinu uz kralja Matijaša kao svjedok pri sklapanju protuosmanskog saveza između Venecije i Matijaša. Stjepan se uputio zajedno s Matijašem u Slavoniju, odakle je kraljevska vojska prešla Savu i krenula u pohod na Bosnu. Matijaš je sa svojim snagama do kraja 1463. oslobodio Jajce, sljedeće godine i Srebrenik, a zatim uspostavio Jajačku i Srebreničku banovinu u svrhu zaštite Slavonije i Ugarske od Osmanlija. Usporedno s osmanskim prodorima na posjede Frankapana javljaju se i prve teškoće za stanovništvo na Stjepanovim oblastima, ali započinje i razdoblje opadanja moći modruškog kneza. Nakon što je 6. prosinca 1463. od kralja dobio medvedgradski posjed, čime je postao slavonski veleposjednik, izgubio je titulu bana koja je pripala Emeriku Zapolji.³⁵

Centralističke težnje kralja Matijaša – prvi sukobi s Frankapanima

Nakon uspješne vojne na Bosnu, Matijaš je 29. ožujka 1464. okrunjen u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár), a taj čin, iako prividno simboličan, mladome je kralju dao povoda da prione učvršćivanju svoje vlasti i autoriteta. Kako bi osigurao stečeni položaj, vanjskopolitički interesi kralja biti će usmjereni na sjever i zapad, čime će biti promijenjen značaj i uloga hrvatskog plemstva u Kraljevstvu. Iako će naizgled biti više prostora za autonomiju hrvatskog plemstva u odnosu na središnju vlast, taj proces bit će onemogućen sve jačim osmanskim pritiskom. Političko

³³ Nada KLAIĆ, *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb: ŠK, 1972., str. 305-309; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 53-59; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 94.

³⁴ Osmanlije su tada zarobili hrvatskog bana Pavla Špirančića; Anđelko MIJATOVIĆ, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Zagreb: ŠK, 2005., str. 28.

³⁵ N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 309-311; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 62-64; ISTI, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 249; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 95; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 174.

savezništvo sa hrvatskim velikašima izgubilo je na važnosti, a kraljev pritisak na njih biti će sve veći. Osmanlijama se na hrvatskom prostoru suprotstavljalo tamošnje plemstvo, čiju zauzetost koristi kralj u naumu da ostvari svoje centralističke težnje. Naime, sve češće osmanske provale na područje Like, Krbave i Pokuplja³⁶ unazadit će centrifugalne težnje hrvatskog plemstva, što će se također odraziti na vlast i djelovanje moćnog kneza Stjepana.³⁷

U kolovozu 1464. iznenada je umro papa Pio II., vodeća ličnost u poticanju na protuosmanski otpor i važan saveznik Kraljevstva. Nedugo nakon toga na udaru osmanskih akindžija našli su se Pokuplje, Lika, Gorski kotar i Hrvatsko primorje – prostor koji je većinski bio pod Frankapanima. Stjepanovi posjedi često su bili na udaru, što je uvelike smanjivalo kneževu moć. Unatoč savezništvu sa Stjepanom, čiju je moć ograničavao i kontrolirao, kralj Matijaš također je bio zainteresiran za navedene prostore zbog njihovog gospodarskog, geopolitičkog i vojnostrateškog karaktera. Teritorij koji je povezivao Panonsku nizinu i Jadransko more predstavljao je sponu trgovačkih putova kojima se odvijao većinski dio prekomorske trgovine Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a potpuna kontrola nad tim područjem kralju je bila neophodna u provođenju centralističkih mjera u Hrvatskoj.³⁸ Nakon što je smijenjen s banske časti i nakon što je Nikola Modruški napustio Kraljevstvo pod nerazriješenim okolnostima, Stjepanu je zadan težak udarac jer je izgubio važnog suradnika i pomagača. Uz to, kralj mu je jasno dao do znanja da je zainteresiran za nadzor nad modruškim područjem. Interesne sfere oko strateški važnog Modruša, koji je transformacijom u biskupiju Stjepanu potvrdio suverenitet velikaške vlasti, knezu nikako nisu išle u prilog, ali nije imao hrabrosti upustiti se u otvoreni sukob s kraljem.³⁹

Stjepan pod zaštitom Mlečana – unutarnje borbe Frankapana

Donedavni kraljev poslanik sada je u Veneciji bio primoran tražiti pomoć za obranu vlastitih posjeda. Venecija ga je 1. ožujka 1465., po nagovoru njegova šurjaka Borsa d'Este, modenskog i ferrarskog markgrofa, primila pod svoju zaštitu

³⁶ MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 28.

³⁷ GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 27.

³⁸ Isto, str. 78.

³⁹ Isto, str. 77-80.

zajedno sa sinom Bernardinom, oslanjajući se na odanost Frankapana te ističući pritom stratešku važnost očuvanja Modruša za sigurnost svojih teritorija. Kralj Matijaš je Stjepanov čin doživio kao svojevrsnu izdaju, što ga je navelo na razmišljanje o mjerama protiv modruškog kneza i drugih Frankapana.⁴⁰

Sredinom 1465. umro je knez Sigismund, brat kneza Stjepana. Već napeti odnosi dodatno su se zaoštrili kada se kralj Matijaš umiješao u borbu za njegovu baštinu. Budući da je Sigismund umro bez muških nasljednika, kralj je zahtijevao da Gacka i Otočac pripadnu izravno pod kraljevsku krunu. Zatim, 5. ožujka 1466., braća Stjepan, Dujam i Martin te sinovci Juraj Cetinski, Bartol Ozaljski, Ivan (Anž) Brinjski i Nikola Tržački u Senju vijećaju, između ostalog, i o sudbini Sigismundove imovine. Odluka da mlinovi na Sigismundovom teritoriju pripadnu senjskim pavlinima izazvala je negodovanje modruških pavlina. Potonji su se, naime, pozivali na Sigismundovu darovnicu, a na njihovu stranu stao je i navodni svjedok Sigismundove odluke – kralj Matijaš, koji im je naredio da tako i učine. Senjska odluka za kralja je predstavljala izazov jer su prema Sigismundovoj ispravi mlinovi zaista trebali pripasti modruškim pavlinima. Iako ne možemo sa sigurnošću tvrditi je li kralj imao namjeru izravno preuzeti Sigismundove posjede, očito je da se nije libio miješati u frankapanske poslove.⁴¹

Narednih mjeseci pojačale su se unutarnje borbe između Frankapana. Uzroci tim sukobima bile su neprekidne teritorijalne razmirice, ali i podjela među braćom zbog privrženosti Matijašu, odnosno Fridriku III. Mlađi članovi porodice na čelu s Ivanom VIII. (Anžom) Brinjskim često su ustajali protiv starješine Stjepana, koji je unatoč napetim odnosima još uvijek stajao uz kralja Matijaša. Matijaš 23. kolovoza 1466. boravi u Zagrebu, gdje, između ostalih, izdaje i povelju kojom knezu Stjepanu i njegovom sinu Bernardinu potvrđuje posjed sporne župe Modruš i gradove Tržan i Vitunj. Međutim, tu nije bio kraj; 4. rujna 1466., nakon kraljeva povratka u Budim, Juraj Cetinski i Ivan VIII. (Anž) Brinjski ustaju protiv Stjepana i Bernardina te im pred zagrebačkim kaptolom ponovno osporavaju navedene posjede. Modruš je s Tržanom

⁴⁰ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 251; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 92.

⁴¹ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 252-254; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 92-93.

i Vitunjom ipak ostao u posjedu kneza Stjepana, međutim, iako nije zabilježeno, pretpostavlja se da su tijekom 1467. ti sukobi nastavljeni.⁴²

Osmanlije kod Senja – pustošenje Stjepanovih posjeda

Za trajanja obiteljskih razmirica, Osmanlije su nanovo provalili u Hrvatsku stigavši sve do Senja. Nakon toga opustošili su i Modruš, koji je tada brojao oko 2.000 domaćinstava, a nekolicina stanovnika pala je u osmansko zarobljeništvo.⁴³ Ugroženi vanjskim neprijateljem, braća su se zajedno sa sinovcima okupila u Senju 21. ožujka 1468., gdje su uz prisustvo zastupnika plemstva raspravljali o sudbini stradalog Senja te građanima potvrdili stara prava, običaje i statute.⁴⁴ Unatoč višekratnim sastancima, sukobi unutar roda trajali su i dalje. Međutim, pored međusobnih sukoba i sve češćih provala Osmanlija na hrvatski teritorij, Frankapani su se zaratili sa susjednim Kurjakovićima. Velikaški sukobi i rodovske zavade Osmanlijama su olakšavale napredovanje u pohodu na hrvatske zemlje, na što je reagirala Venecija zazirući od osmanskog prodora prvo u Istru, a kasnije i u Italiju. Budući da se u to doba kralj Matijaš upleo u borbu za češko prijestolje s Jurjem Podjebradskim, Venecija se obvezala nositi breme rata s Osmanlijama. Stoga 23. srpnja 1468. Mlečani u Hrvatsku šalju svog poslanika, Niccolò Michaela, kako bi izmirio sukobljene knezove, no u prosincu iste godine poslanik se vraća u Veneciju bez značajnih rezultata, o čemu izvještava 18. prosinca pred mletačkim vijećem. Hrvatski plemići bili su nedorasli za samostalno rješavanje sukoba te nastavljaju tražiti pomoć od Venecije, koja ih savjetuje da pošalju svog poslanika, koji će se u diplomatskoj misiji kod pape Pavla II. zajedno s mletačkim poslanikom zalagati za protuosmansko djelovanje, ističući važnost Senja za sigurnost Venecije. U strahu od Osmanlija i u namjeri da ostvare svoj plan, Mlečani 20. siječnja 1469. nanovo šalju poslanika Niccolò Michaela uz tajnika Lodovica Manentija u Senj te im daju upute kako da izmire zavađene rodove, a naposljetku i Ivana Krčkog s ostatkom svoje

⁴² Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 254-255; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 93.

⁴³ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 255; MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 30.

⁴⁴ Knezovi su bili prinuđeni starom gradskom statutu dodati nove točke od kojih je važno izdvojiti onu koja govori o eventualnom prijestupu knezova na štetu građana Senja. U tom slučaju okrivljeni knez gubi svoj udio u gradu Senju na deset godina te on biva podijeljen među ostalim knezovima; Borislav GRGIN, *Senj i Vinodol između kralja Matijaša Korvina, Frankapana i Venecije (1465-1471), Radovi*, vol. 28, Zagreb, 1995., str. 63-64; Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 255.

braće i sinovcima.⁴⁵ Istovremeno, poslanici kneza Stjepana borave u Veneciji i mole za posredništvo s pečuškim biskupom Ivanom Česmičkim (*Janus Pannonius*), koji je u tom periodu zajedno s Ivanom Thuzom obnašao funkciju slavonskog bana, a Mlečani su ih uputili svome poslaniku koji boravi u Senju. Diljem regije traženi su saveznici koji bi mogli pomoći u obrani ugroženih hrvatskih zemalja i stolnog Modruša, no sve molbe i upiti bili su odbacivani, pa tako i onaj od 16. ožujka 1469., kada mletački poslanik predlaže papi da Matijaš i Fridrik III. zajedno brane svoje granice od sve moćnijeg neprijatelja.⁴⁶ Matijaševe pretenzije u Češkoj popraćene su velikim ratnim troškovima, poreznim nametima na crkvena dobra, i što je najbitnije, oslabljenim obrambenim sustavom na jugu Kraljevstva. Pogrešan smjer vanjske politike donosio je sve više nezadovoljnih prelata i velikaša te pojačan otpor centralizaciji.⁴⁷

Frankapanski posjedi trpjeli su navale Osmanlija iz dana u dan, a neki od braće, poput Martina, razmišljali su o napuštanju djedovine i odlasku u Veneciju pod izravnu mletačku zaštitu. Neki od sinovaca su tada zajedno s krbavskim Kurjakovićima molili Veneciju da ih pomogne novcem, oružjem i vojskom. I zaista, 10. travnja 1469. Venecija je spomenutim knezovima poslala lumbarde i drugo oružje te preko svog poslanika Niccolò Michaela darovala knezove s tisuću dukata, kako bi im omogućila financiranje vojske. Navedena pomoć nije bila od velike koristi jer u proljeće 1469. paša bosanski sandžakbeg Isa provaljuje u Hrvatsku te s vojskom od 20.000 ljudi prolazi kroz Liku i Krbavu i dopire sve do Senja. Privremeni mir u Senju Frankapani su uspostavili darujući Isa-bega, no on se ubrzo uputio opustošiti Modruš, provalivši nakon toga preko Kupe u Kranjsku, pljačkajući tamošnje kotare i gradove. U osmanskim provalama zarobljeni su mnogi kršćani te su naposljetku odvedeni u Bosnu, o čemu su tada izvještavali mletački i milanski poslanici.⁴⁸

U silnim osmanskim provalama najviše su nastradali posjedi kneza Stjepana, kod kojeg je tada boravio mletački poslanik Niccolò Michael. On je 1. srpnja 1469. pismom matici pojasnio teško stanje u kojem se nalazio Stjepan, a na temelju

⁴⁵ GRGIN, *Senj i Vinodol...*, str. 65.

⁴⁶ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 256-257; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 97-100; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 101-102.

⁴⁷ GRGIN, *Senj i Vinodol...*, str. 65.

⁴⁸ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 257-258; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 100; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 175; ISTI, *Senj i Vinodol...*, str. 66.

izvještaja Mlečani su 14. srpnja poslali stotinu pješaka koji će biti na raspolaganju Frankapanima za obranu strateški važnog Modruša, uz obećanje da će s vremenom poslati svoje čete u susjedne oblasti da mu i one budu u blizini po potrebi. Iako dugogodišnji kraljev saveznik, Stjepan je nakon svih diplomatskih misija uvidio da se nitko, osim Mlečana u manjoj mjeri, ne namjerava odazvati njegovim pozivima u pomoć protiv Osmanlija te se odlučio na radikalni potez. Naime, osim u Veneciji, Stjepan je savezništvo tražio i od cara Fridrika, pod čiju je zaštitu stavio svoja imanja, a šesnaestogodišnjeg Bernardina poslao je na carev dvor u štajerski Graz. Bernardin je ondje boravio kao dvorjanik, a po carevu poslanstvu Bernardin 5. srpnja u diplomatskoj misiji obavještava milanskog poslanika Kristofora de Belata da će ga car primiti u audijenciju.

Matijašev pohod na Senj

Sve češće navale Osmanlija za posljedicu su imale prisustvo mletačkih četa u frankapanskim oblastima, što je kod kralja izazvalo bojazan od mletačkog zauzimanja Senja. Stjepanovo savezništvo s Fridrikom predstavljalo je veći problem te je također utjecalo na promjenu politike kralja koji se do tada bavljao vojnim intervencijama u Češkoj. Uskraćivanje pomoći u ratovanju protiv Osmanlija očajnom Stjepanu bio je dovoljan razlog da okrene leđa kralju. Može se pretpostaviti da mu je na taj način htio privući pažnju kako bi dobio dugo očekivanu pomoć, no kod kralja je to izazvalo bijes, što je rezultiralo pohodom na Senj. Frankapani su prema procjeni kralja bili nesposobni pružiti otpor, a ograničena uključenost Venecije u navedena zbivanja olakotna je okolnost koja je Matijašu išla na ruku. Prema vijesti milanskog poslanika svome gospodararu, Matijaš je 27. srpnja 1469. naredio svome kapetanu Panchieru da s 9.000 konjanika krene na Hrvatsku i Dalmaciju. Već početkom kolovoza Frankapani mole Mlečane za pomoć protiv predvodnika kraljeve vojske Blaža Mađara. Mlečani su bili svjesni da je kraljeva aktivnost uperena više protiv njih nego protiv Osmanlija te su se odazvali Frankapanima. Diplomatska pomoć dobivena je mletačkim posredništvom na budimskom dvoru, ali i kod pape u Rimu. Dok su se Mlečani tijekom kolovoza zalagali za knezove na budimskom dvoru, sukob Frankapana i Blaža Mađara prekinut je provalom Osmanlija 29. rujna 1469., čiji je napredak onemogućio izljev Save. Po turskom povlačenju, Blaž Mađar je u listopadu nastavio rat s Frankapanima otimajući im gradove i kotare. Venecija je imala namjeru

intervenirati i pripomoći knezovima s istarskog i kvarnerskog područja, no zamišljeni pothvat mletačkog savjetnika Lodovica Manentija propao je zbog nesloge među Frankapanima. Još je beznačajnija bila bula pape Pavla II. kojom je mletačka diplomacija Frankapane preporučila kralju na milost.⁴⁹

Mlečani su nakon posljednje osmanske provale u rujnu 1469. bili prisutni u Senju s ciljem sprječavanja masovnog bijega domaćeg stanovništva u kaotičnim okolnostima u kojima se grad našao. Organizirajući povratak stanovništva i zaštitu grada htjeli su učvrstiti već postojeću naklonost Senjana otvarajući im mogućnost višeg autonomnog stupnja po uzoru na ostale dalmatinske komune, no nedostajala je pravna osnovica za uspostavljanje vlasti u Senju. Na kraju su i sami Mlečani, u pismu papi Pavlu II., opravdali svoj ulazak u Senj, izjavivši da im je namjera bila vratiti grad Frankapanima. Vojni, gospodarski i strateški položaj Senja od veće je važnosti bio Matijašu, u čije ruke je i pao polovicom studenog 1469., kada ga je Blaž Mađar zauzeo sa svojim četama.⁵⁰ Nakon osvajanja Senja, kralj je dvjema banovinama dodao Senjsku kapetaniju te proširio obrambeni sustav do Jadrana. Unatoč početnom zanemarivanju hrvatskog prostora te neravnomjernoj raspodjeli snaga, kraljev obrambeni sustav usporit će Osmanlije u pripajanju hrvatskog teritorija Osmanskom Carstvu.⁵¹

Pad Senja predstavljao je ogroman gubitak za poražene Frankapane. Ne samo da su izgubili važno strateško, gospodarsko i političko središte, već su izgubili i najvažniji obiteljski posjed. Upravo gubitak Senja privremeno je zbližio braću, pa ih tako 21. studenog 1469. nalazimo ujedinjene i složne u naumu da povrate izgubljeni grad. Ovoga puta na sastanku je prisutan i najmlađi brat, Ivan Krčki. Razlog prekida ustrajnog odsustva u prilikama obiteljskih okupljanja možemo tražiti u Ivanovoj bojazni za Krk nakon pada Senja pod kraljevu vlast. Ohrabreni slogom braće, Mlečani su im pružili standardnu podršku, koja je uz umjereni otpor središnjoj vlasti za krajnji cilj imala povratak Senja u ruke Frankapana. Tom prilikom pojačane su diplomatske veze s carskim dvorom i papinskom stolicom, a u konačnici Frankapani su zatražili pomoć Fridrika III. uz pristanak Venecije. Tako su prosinac 1469. i

⁴⁹ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 258-260; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 101-102; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 102-103; ISTI, *Senj i Vinodol...*, str. 66.

⁵⁰ GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 103-104.

⁵¹ RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 95.

siječanj 1470., obilježili sukobi Frankapana i kraljevskog kapetana Blaža Mađara. Frankapane je potajno pomagala Venecija, što u ljudstvu što u oružju, no kraljevske trupe nizale su pobjede nad knezovima. Nakon pada Novog u siječnju 1470. knezovi Martin i Dujam bili su primorani potražiti utočište u Veneciji.⁵² Neprijateljstvo je otišlo tako daleko da je knez Martin, stari neprijatelj kralja Matijaša, izjavio da bi se radije pokorio Osmanlijama nego kralju.⁵³ Venecija je također uvela pomorsku blokadu Senja, kako bi onemogućila opskrbljivanje kraljeve vojske morskim putem. Budući da se nije usudila izravno nastupiti protiv kralja, ratno brodovlje ostalo je usidreno podalje od Senja. Naročito je zanimljiv podatak o novčanoj pomoći od 10.000 dukata, kojima su knezovi navodno trebali otkupiti Senj u slučaju da im kralj to omogući. Ponuda ovakve prirode bila je realna ako uzmemo u obzir financijsku iscrpljenost kraljevske riznice zbog njegovih ambicioznih pohoda na sjeveru i zapadu Kraljevstva, no do nje nije došlo.⁵⁴

Stjepan i Matijaš na carskom dvoru u Beču – Senjsko pitanje

Početakom 1470. Matijaš se našao u nezahvalnoj situaciji. Budući da su političke prilike nagovijestile mogućnost osnivanja koalicije Austrije, Češke i Poljske koja bi bila usmjerena izravno protiv kralja, Matijaš je pokušao obnoviti veze s Fridrikom III. moleći za ruku careve kćeri.⁵⁵ U veljači 1470. Fridrik je u Beču ugostio Matijaša, gdje su se između ostalog dotaknuli i frankapanskog pitanja. U međuvremenu, Beč je posjetio i knez Stjepan, koji je podsjetio kralja da mu nitko osim Venecije nije pomagao dok su mu posjedi stradavali u osmanskim provalama. Bili su to dovoljno jaki argumenti protiv Matijaševe politike, a uz carevu podršku Stjepan je postigao da kralj pristane na kompromisno rješenje po pitanju njegova roda. Iako se nije htio odreći Senja, kralj je Stjepanu i braći osigurao povratak ostalih obiteljskih posjeda, uz uvjet da priznaju vrhovnu kraljevu vlast.⁵⁶ Osim što mu nije bilo isplativo održavati cijeli novoosvojeni teritorij koji je bio pod najezdom Osmanlija,

⁵² Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 261-262; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 103; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 104.

⁵³ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 262.

⁵⁴ Isto, str. 262-263; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 103-104; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 105.

⁵⁵ Na ist. mj.

⁵⁶ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 263; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 104; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 105; ISTI, *Senj i Vinodol...*, str. 68.

Matijaš nije mogao protiv Stjepanovih argumenata. Venecija je odbacivala navodne pretenzije na Trsat navodeći da se radi o posjedu kneza Martina koji je sastavnim dijelom Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.⁵⁷

Zadržavanjem Senja kralj je, između ostalog, htio da Mlečani prihvate novouspostavljeno stanje. Putem Blaža Mađara, koji je zahvaljujući osvajanju Senja postavljen za novoga bana Dalmacije, Hrvatske, Bosne i Slavonije, kralj je Veneciji ponudio povratak mletačkog konzula u Senj i mogućnost da mletački podanici trguju senjskim područjem. Mlečani su to prihvatili uzvrativši izdavanjem dozvole kralju za uvoz robe iz Venecije u Senj. Mlečani, do tad vjerni branitelji Frankapana i zagovornici njihova prava na Senj, odjednom su pristajali na kraljeve zahtjeve kako bi očuvali vlastite interese. Frankapanima nije pomogao ni papa Pavao II., koji 7. studenog 1470. šalje svog poslanika kralju kako bi zaštitio senjskog kneza Stjepana i njegovu braću. Senj je ostao u kraljevim rukama, a sam kralj je 5. ožujka 1471. potvrdio gradu Senju stara prava.⁵⁸

Osim što su bili zabrinuti za svoje posjede otkad je Senj pao u kraljeve ruke, po svršetku „senjskog pitanja“ nastavljene su borbe unutar roda Frankapana. U isto vrijeme Osmanlije predvođeni Isa-begom provaljuju u dalmatinsko zaleđe; Matijaševa centralistička politika uzrokovala je urotu protiv kralja, koju su podigli njegovi dotadašnji savjetnici i dvorski humanisti predvođeni Ivanom Vitezom od Sredne i Ivanom Česmičkim. Namjera je bila svrgnuti kralja i krunu ponuditi poljskom kraljeviću Kazimiru, s kojim je Matijaš ratovao i za češku krunu. No kralj, doznavši za urotu čiji su začeci dokrajčeni u travnju 1472. na saboru u Budimu, većinu pobunjenika pokorava svojoj vlasti.⁵⁹

Novi uspjesi Osmanlija

Pored takvih okolnosti, 1472. zabilježena su tri prodora Osmanlija u hrvatske zemlje. Došavši do Kranjske i Štajerske, Osmanlije su na povratku opustošili oblasti Frankapana. Zabrinuti Mlečani 18. srpnja 1472. izvještavaju papu Siksta IV. o osmanskim provalama te ga mole da u Hrvatsku pošalje osobu od povjerenja, kojoj

⁵⁷ ISTI, *Počeci rasapa...*, str. 105 i 130.

⁵⁸ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 264; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 106.

⁵⁹ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 115; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 59-60 i 175.

će poći za rukom pomiriti hrvatske knezove, kako bi se zajedno borili protiv sve moćnijeg neprijatelja. Mlečani su opravdano bili zabrinuti jer već u rujnu Osmanlije s 12.000 konjanika prodiru preko Hrvatske i Kranjske sve do Furlanije, kada su izravno zaprijetili samoj Veneciji. Mletački, napuljski i papinski poslanici ubrzo su posjetili Hrvatsku kako bi isplanirali protuosmansko djelovanje u suradnji s Frankapanima, krbavskim Kurjakovićima, knezom Petrom Zrinskim i kraljevskim kapetanom u Senju. Cjelokupno poslanstvo obećalo je pomoći hrvatske knezove s tisuću konjanika i tisuću pješaka koji su trebali koristiti u obrani granice, ali i u prodorima na osmanski teritorij. Nedugo zatim Osmanlije su nanovo provalili u Hrvatsku te prodiru sve do Gorice i Istre.⁶⁰ Unatoč silnim planovima, novi titularni bosanski kralj Nikola Iločki i srpski despot Vuk Branković na kraju su odustali od pohoda na Osmanlije. Kralj Matijaš je u to doba nadgledao odnose svojih banova i zazirao od bilo kakvog savezništva s Mlečanima. Iskoristivši pasivnu politiku, Osmanlije su 1473. i 1474. nasrtali u Hrvatsku, Slavoniju, Kranjsku, Korušku i Štajersku te im nanijele znatnu štetu.⁶¹

Ozalj u posjedu Stjepana

Godine obilježene osmanskim pustošenjima modruška loza dočekala je bogatija za posjede koji su ju zapali prilikom obiteljske podjele. Knez Martin je 1474. naredio da po njegovoj smrti Trsat i Novi pripadnu knezu Stjepanu i njegovu sinu Bernardinu. Nedugo zatim, 22. ožujka 1474. umro je Bartol X., Stjepanov sinovac. Bartol je od oca Nikole V. naslijedio Ozalj i Ribnik u Pokuplju te Grižane u Vinodolu. Budući da je umro bez potomaka, njegova imanja dana su najmoćnijima od braće: Stjepanu i Martinu. Martina su zapale Grižane, a Stjepanu, starješini roda, i njegovom sinu Bernardinu pripali su gradovi Ozalj⁶² i Ribnik⁶³ sa svim imanjima i posjedima. Stjepan, koji je i dalje stolovao u Modrušu, prepustio je Ozalj sinu jedincu. Po stečenom gradu Ozlju loza Stjepana II. i Bernardina nazvana je Ozaljskom.⁶⁴

⁶⁰ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 115-116.

⁶¹ Isto, str. 116-119; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 175.

⁶² O utvrđi Ozalj detaljnije u: HORVAT, *Fortifikacijska djelatnost...*, str. 244-247.

⁶³ O utvrđi Ribnik detaljnije u: isto, str. 255-257.

⁶⁴ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 265-266.

Posjedi Stjepana i Bernardina od tada su sezali do Kupe i kranjske granice. Stjepan se čak zapleo u granične sporove sa susjednom Kranjskom, prilikom kojih mu je pomoglo savezništvo s kraljem Matijašem.⁶⁵ Osim župe Modruš, kojoj pripadaju Tržan, Plasi, Vitunj i Tovunj, posjedovali su Dubovac na Kupi, Grobnik u Vinodolu, Ozalj, Ribnik te mjesta u današnjem Gorskom kotaru – Lukovdol (Severin), Vrbovsko, Moravice, Brod, Lokve i Delnice. Njihova gospoštija graničila je s posjedima kneza Martina, kako u Vinodolu, tako i u Pokuplju. Budući da su Trsat i Novi nakon Martinove smrti pripali Stjepanu i Bernardinu, otac i sin 20. srpnja 1475. u Modrušu izdaju povelju koja potvrđuje sve Martinove darovnice franjevačkom samostanu na Trsatu i pavlinskom samostanu na Ospu, uz Kotor i Belgrad, a Stjepan i Bernardin obvezuju se braniti navedene posjede.⁶⁶

Obnavljanje dobrih odnosa – srodstvo Frankapana s kraljem Matijašem

Nakon uspješnog zauzimanja Šapca u veljači 1476., koji je do tada bio u osmanskim rukama, kralj Matijaš tražio je bračnu vezu kojom bi ojačao svoju vlast. Kada mu to nije uspjelo na dvoru cara Fridrika i kod poljskih Jagelovića, Matijaš je 1476. sklopio ženidbeni ugovor s napuljskim Aragoncima, dobivši za ženu Beatricu, kćer napuljskog kralja Ferdinanda. U svibnju 1476. u Napulj je po Beatricu krenulo kraljevo poslanstvo, u kojemu se našao i Stjepanov sin Bernardin, koji je tada imao 23 godine. Nakon što je 15. rujna udao kćer Beatricu, napuljski kralj Ferdinand je svoga rođaka Bernardina svečano primio u Red vitezova Blažene Djevice Marije. Usto se mladi Bernardin za boravka u Napulju zagledao u kneginju Lujzu da Marzano, sestričnu kraljice Beatrice, koja će mu kasnije postati suprugom. Tako su Frankapani došli i u srodstvo s kraljem Matijašem Korvinom.⁶⁷

Premda je pitanje Senja ostalo otvorenim, dobri odnosi Stjepana i Bernardina s kraljem Matijašem bili su utemeljeni na zajedničkim interesima i istim protivnicima. Na vanjskopolitičkom planu ostvaruju suradnju u suzbijanju Osmanlija kao i u kasnijim sukobima Matijaša s carem. Stjepan, kao vlasnik najvećih i najkvalitetnijih posjeda, često je bio na udaru braće i nezadovoljnih sinovaca, što je također bio

⁶⁵ GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 107.

⁶⁶ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 266-267; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 108.

⁶⁷ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 267-268; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 124-126; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 107.

jedan od razloga za obnovu savezništva s kraljem. I kralj je ispočetka imao svoje razloge, a zajednički interesi bili su primarni u odnosu na moguće neslaganje. Iako su uz kraljevu podršku očuvali i povećali broj svojih posjeda na matičnim prostorima, pitanje je jesu li Stjepan i Bernardin mogli biti zadovoljni s obzirom na značajno opadanje moći Frankapana u posljednja tri desetljeća.⁶⁸

Frankapani između Venecije, kraljevske vlasti i cara Fridrika

S druge strane, Frankapani su se nastavili međusobno sukobljavati. U prvom planu bio je često spominjani Ivan VIII. (Anž) Brinjski, koji je stricu Martinu predbacivao što je ovaj svoje posjede Okić, Novi i Bribir po svojoj smrti prepustio kralju Matijašu. Martin je, pak, priželjkivao i Anžove posjede – Brinje s utvrđenim Sokolcem, ne bi li mu put u Senj bio slobodan. Unatoč tome što je na Božić 1476. još uvijek stolovao u Sokolcu, Anž je u prvoj polovici 1477. ušao u sukob s kraljem. U to vrijeme Venecija je Anžu slala vojnu pomoć za sukobe s Osmanlijama koji su, ne štedeći Hrvatsku, prodrli ponovno do Kranjske i Furlanije. Anž koji je vojnu pomoć iskoristio protiv kralja, zajedno je sa šurjakom Karlom Kurjakovićem proglašen buntovnikom i odmetnikom, a Veneciju je zbog slanja vojne pomoći ovoj dvojici kralj tretirao kao njihovu saveznicu. Ne želeći nastavak sukoba s kraljem, Venecija je uskratila daljnju potporu, međutim, nije krila simpatije prema mladomu knezu. Mlečani su nagovarali kralja da ublaži stav prema Anžu, ističući njegove ratne vrline koje bi kralju mogle biti od koristi. No, Matijaš je uputio vojsku prema Brinju, koji se zajedno sa svim kneževim posjedima 10. lipnja 1479. našao u kraljevskim rukama. Knez Martin je, po svemu sudeći tijekom tih događaja bolovao. Raspodijelivši svoje posjede još za života, on umire 4. listopada 1479., a sahranjen je u franjevačkoj crkvi sv. Marije na Trsatu.⁶⁹

U studenom 1478. kralj Matijaš je obnovio sukobe s dugogodišnjim rivalom, carem Fridrikom III., pa tako tijekom sljedeće godine nalazimo kneza Stjepana sa sinom Bernardinom kako ratuje za kralja Matijaša u Kranjskoj. Usprkos tome, Stjepan i Bernardin su na koncu 1479. u Rijeci sklopili mir s njemačkim carem i njegovim

⁶⁸ Isto, str. 107-108.

⁶⁹ Vj. KLAJČIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 268-273; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 133-135; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 108-109.

povjerenicima, čemu svjedoče dvije njemačke isprave od 18. i 21. prosinca 1479. U njima se Stjepan obvezuje da će vratiti osvojeno kranjsko selo Geroltbau, a u slučaju nepoštivanja dogovora dužan je platiti caru 10.000 dukata.⁷⁰

Pad Krka u ruke Mlečana

Polovicom 1479. zaoštrili su se odnosi Venecije i kralja Matijaša. Tome je pridonio nepromišljeni čin Ivana Krčkog, koji se polakomio za posjedima umirućeg kneza Martina. Ivan je 4. listopada 1479., u namjeri da sačuva Vinodol od kraljevske vlasti, sakupio vojsku te zauzeo gradove Novi i Bribir. Kralj Matijaš je na to uzvratio poslavši vojsku predvođenu banom Blažem Mađarom. Po padu Novog i Bribira, Ivan je bio prisiljen skloniti se na Krk, što je bio početak kraja njegovog vladanja Krkom. Blaž Mađar je nakon neuspjele nagodbe s Ivanom naumio osvojiti otok Krk, što je Ivana natjeralo da se za pomoć obrati Veneciji. Krk je bio jedini veći otok Dalmacije koji nije bio u mletačkoj vlasti. Krajem siječnja 1480., mletački tajnik Antun Vinciguerra pregovara s Blažem Mađarom o mirnom rješenju, no već 8. veljače Blaž Mađar udara topovima na Omišalj. Po osvajanju Omišlja, ban se uputio sa svojom vojskom do grada Krka. Mlečani su u iščekivanju vojne pomoći uspjeli nagovoriti Ivana da privremeno preda otok u potpunu mletačku vlast čime bi ga uz potporu stanovništva, koju Ivan nije imao, spasili od kraljevih četa. Nakon Ivanovog pristanka i mletačkog preuzimanja Krka, Blaževa vojska je odbijena, a Mlečani su kneza Ivana i njegove savjetnike sklonili u Veneciju kako bi održali red. Početkom travnja 1480. s otoka je odveden i posljednji član Ivanove obitelji, što je označilo kraj ere Frankapana na otocima Kvarnera te ih zauvijek ograničilo na hrvatsko kopno. Pobjegavši iz Venecije, Ivan je tražio pomoć na mnogim europskim dvorovima, ali uzaludno. Priključio se stoga 1484. velikom protumletačkom savezu koji su činili Milano, Firenca, Ferrara i Napulj, no njegovi napadi na Krk bili su bezuspješni. Na kraju je iz očajja potražio pomoć i kod kralja Matijaša, no sjetivši se Ivanove izdaje, kralj ga je dao protjerati. Ivan umire 14. ožujka 1486. od groznice. Ostali knezovi Frankapani, Stjepan II. sa sinom Bernardinom, Dujam IV. te preostali Ivanovi sinovci, nisu bili u stanju spriječiti pad Krka u mletačke ruke, a i nakon njegove smrti bezuspješno su pokušavali vratiti maticu svojih predaka. Po povlačenju s Krka Blaž Mađar je čitavu

⁷⁰ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 273.

knežiju Vinodol i ostale posjede kneza Martina zaposjeo i predao kralju kao ošasno dobro. Osim Grobnika u posjedu Stjepana i Ledenica pod Dujmom, ostatak Primorja od Trsata do Senja bio je od tada pod kraljevskom vlašću.⁷¹

Frankapanski posjedi nakon gubitka Senja i Krka

Od gubitka Senja, a naposljetku i otoka Krka, porodica Frankapana bila je siromašnija za kolijevku roda i važno strateško uporište na Jadranskom moru, što je bio gubitak ne samo materijalne, već i simboličke vrijednosti. Knezu Stjepanu i sinu Bernardinu ostali su Modruš i Ozalj s Gorskim kotarom, a ostali su Frankapani imali još u posjedu Tržac, Cetin, Slunj i Ledenice u Primorju. Osim što su bili izloženi stalnim navalama Osmanlija, Frankapane nije štedio ni kralj. Nakon nekoliko uspješnih obrana od Osmanlija u jugozapadnoj Ugarskoj, Međimurju, a naposljetku i pobjedom u Bosni,⁷² Matijaš početkom 1481. boravi u Zagrebu kako bi slomio samovolju visokog plemstva i doveo u red hrvatski prostor, koji je već neko vrijeme bio uneređen osmanskim provalama. Kraljevski sud Matije Korvina ukinuo je određene trošarine, a odredba od 22. veljače 1481. ticala se i knezova Frankapana. Knezu Stjepanu bilo je zabranjeno ubirati maltarinu pod gradom Ozljem i to u mjestima Lukovdolu, Ribniku, Kajšiću, Moravicama, Delnicama,⁷³ Lokvama, Brodu, Hreljinu, Vrbovskom, Modrušu, Tounju,⁷⁴ Grobniku i Dubovcu. Od kraljeva boravka u Zagrebu Stjepan je, unatoč burnim godinama, s kraljem uspostavio dobar odnos i uspio ga nanovo prikloniti svojem rodu. Dakako da su mu u tome pomogle brojne zasluge koje je učinio za Matijaševe vladavine, ali i srodstvo sa samim kraljem, budući da je Bernardin oženio Lujzu, sestričnu kraljice Beatrice. U jednom trenutku Matijaš je Stjepanu i Bernardinu u Vinodolu dodijelio Hreljin s Bakarcem,⁷⁵ Drivenik, a moguće i sam Novi. Prije odlaska iz Zagreba, 1. ožujka 1481. kralj je Stjepanu i

⁷¹ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 273-292; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 138-144; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 143-151.

⁷² Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 145-151.

⁷³ Uvriježeno je mišljenje kako je ovo prvi spomen Delnica, međutim, ugovor iz 1438. pisan na latinskom jeziku svjedoči o ranijem spomenu mjesta. O toponimu Delnica, detaljnije u: Josip LISAC, *Folia onomastica Croatica - Toponim Delnice*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2004., str. 299-300.

⁷⁴ O tounjskom kaštelu detaljnije u: HORVAT, *Fortifikacijska djelatnost...*, str. 275-277.

⁷⁵ Luka Bakarac u Bakarskom zaljevu bila je jedini izlaz Frankapana na more; Ivan JURKOVIĆ, *Turska opasnost i hrvatski velikaši – Bernardin Frankapan i njegovo doba*, *Zbornik OPZ HAZU*, vol. 17, Zagreb, 1999., str. 77; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 113.

Bernardinu izdao povelju kojom im potvrđuje sve stare i nove posjede. Prema povelji, ozaljsko-modruška loza, tada je u svome posjedu imala knežiju i naselje Modruš sa Tržanom, kaštele Vitunj, Plasi, Ključ, gradove Grobnik i Hreljin sa lukom Bakarcem, knežiju Vinodol s istoimenim kaštelom, Drivenik te gradove Ozalj i Ribnik s kaštelima Dubovac i Zvečaj. U navedenim mjestima i gradovima kralj im ustupa sva kraljevska prava osim tridesetine. Svemu tome je pridonijela i kraljica Beatrica, koja je htjela održati dobre odnose sa svojom rođakinjom Lujzom i Frankapanima, a kralj je, kako vidimo, udovoljio tim željama.⁷⁶

Smrt Stjepana II. Modruškog

Tijekom 1481. u Modrušu je u šezdesetpetoj godini umro starješina roda, knez Stjepan II. Frankapan, koji je sahranjen u modruškoj crkvi sv. Marije.⁷⁷ Iako mu nije uspjelo održavati potpuni mir s braćom i sinovcima, njegovu uloga bit će zapamćena po poštenju, vještinama i vjernosti koje su ga vodile na životnom putu. To je uvelike došlo do izražaja u njegovim diplomatskim i ratnim aktivnostima koje je svojevremeno obavljao u službi europskih vladara. Svojom diplomatskom sposobnošću pridonio je jačanju veza između Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i apeninskih država, koje su se zajedno s hrvatskim velikašima trudile odbiti osmanskog osvajača. U slučajevima kad nije mogao ostvariti svoje ciljeve koristio se mudrom podložnošću kraljevskoj vlasti, što se posebno istaknulo dok se zalagao za dobrobit svojega roda. Istim putem nastavit će i njegov nasljednik Bernardin.⁷⁸

Bernardin Frankapan

Od odrastanja u Modrušu do carskog dvora

Padom Carigrada 1453. Osmanlije su imali otvoren put prema Balkanskom poluotoku s krajnjim ciljem napredovanja u kršćansku Europu. Iste godine rođen je Bernardin Frankapan, koji će se za svoga dugog životnog vijeka proslaviti upravo

⁷⁶ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 294-295; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 156-157; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 113. U to se vrijeme Bernardinu i Lujzi rodila kći, koja je dobila ime po kraljici Beatrici pa pretpostavka da joj je bila i krsnom kumom nije neutemeljena.

⁷⁷ Nadgrobnu ploču Stjepana II. dao je izraditi njegov sin Bernardin, detaljnije u: Marija ŠERCER, Nadgrobna ploča Stjepana II. Frankopana, *Modruški zbornik*, god. 2, Modruš, 2008., str. 39 i 45.

⁷⁸ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 295-296.

grandioznim doprinosom u protuosmanskim obrambenim ratovima, svestranim političkim angažmanom te doprinijeti u očuvanju hrvatske materijalne i duhovne kulture. Djetinjstvo znamenitog Frankapana bilo je obilježeno surovim ratovanjem s Osmanlijama i učestalim sukobima s Mlečanima. Hrvatska je u doba Bernardina bila na tragu raspada, a upravo je on uvelike pridonio očuvanju “ostatka ostataka” Hrvatske, koje je slikovito rečeno postalo predziđem kršćanstva. Budući da pomoć iz kršćanske Europe nikada nije bila konkretna, zaustavljanje najezde Osmanlija prema austrijskim i talijanskim krajevima zapalo je Bernardina, čemu je u konačnici posvetio svoj život.

Kao sin Stjepana II. Frankapana i Ižote d’Este, Bernardin Frankapan rođen je na kneževskom dvoru u Modrušu. Otac mu je bio modruški knez; najistaknutiji među svojom braćom od smrti Bernardinova djeda Nikole IV. Frankapana. Zahvaljujući svome ugledu, koji je stekao mudrom diplomacijom i obavljanjem službe za kraljevske dvorove, mogao je za suprugu izabrati sebi dostojnu plemkinju. Tako je Stjepan 1446. oženio Ižotu d’Este, kćer gospodara Ferrare, Modene i Reggija, Nikole III. d’Este. Nakon sedam godina braka, Ižota mu je rodila sina Bernardina. Sretni dani za Stjepana nisu trajali predugo jer je kneginja umrla dvije godine nakon što mu je podarila sina jedinca. Bernardin je tako kao dijete ostao bez majke, a Stjepan nije imao vremena za žalovanje. U tim teškim vremenima knez je morao misliti na opstanak vlastitih gradova i posjeda. Budući da u tom naumu nije mogao uspjeti sam, tražio je saveznike i materijalnu pomoć od svjetovnih i crkvenih velikodostojnika, stoga je bio primoran izbivati na duže vrijeme iz stolnog Modruša, što se odrazilo na njegovu očinsku ulogu.⁷⁹

Bernardinov odgoj i primarno školovanje Stjepan je povjerio modruškim plemićima i dvorjanima, osobito bračnom paru Oštreharić, Martinu i Luciji. Vjekoslav Klaić u svojoj monografiji o knezovima Krčkim spominje pismo od 15. siječnja 1465. u kojem stoji: “Va vreme kneza Štefana i njega sina kneza Bernardina, i podknežina i njega žene gospe Lucije, ka beše va to vreme ohmeštrica kneza Bernardina, i njega meštra Ludovika i kapelana gospodina Bartola, ki bihu va to vreme...”. Spominje se

⁷⁹ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 230-231; Milan KRUHEK, Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez – posljednji modruški Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja, 1453.-1529., *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš, 2009., str. 187-191; Petar STRČIĆ, Bernardin Frankopan i njegovo doba – prilog za sintezu povijesti o vrhuncu srednjovjekovnoga razvoja i početka borbe za opstanak Frankopana i hrvatskoga naroda, *Modruški zbornik*, god.3, Modruš, 2009., str. 10-11.

također i hrvatski plemić Franko Zebić, pa je moguće da je i on pridonio Bernardinovu odgoju, uz ponekoga učenog klerika iz modruških crkava i samostana.⁸⁰

Kako je mladenačko vrijeme proveo uglavnom na očevom dvoru u Modrušu, Bernardin je sa sedam godina bio svjedokom slavlja povodom osnivanja Modruške biskupije (1460.), za što je zaslužna aktivnost kneza Stjepana i dotadašnjeg krbavskog biskupa Franje, koji su bili u dobrim odnosima s papom Pijom II. Budući da je njegov otac tada bio u sukobu s krbavskim knezovima Kurjakovićima upravo zbog premještanja biskupske stolice u Modruš, Bernardin se od najranije dobi upoznao i s nemirnim vremenima u kojima su Osmanlije ugrožavali Krbavu. Tako je u slučajevima kada bi Stjepan bio oslobođen službe i diplomatskih aktivnosti mogao učiti od oca i očevih suradnika kako se zalagati za izgradnju stolnog Modruša koji se polako izdizao, kako strateški i politički, tako i duhovno. Vijećanja o ratu i politici mladog su Bernardina od malena učila obrani Hrvatske i obiteljskih posjeda, a slušajući o ratnim sukobima ugarsko-hrvatskog kralja Matijaša Korvina sa svetorimskim carem Fridrikom i mletačkoj politici koja je neovisno o okolnostima bila usmjerena na vlastiti progres, mladi se knez od malena upoznao s aktualnim zbivanjima na europskoj sceni.⁸¹

Iako nemamo podataka o kasnijem odrastanju i obrazovanju, znamo da se Bernardin služio talijanskim, a kasnije njemačkim i latinskim jezikom, čemu je zasigurno pridonijela okruženost onodobnim učiteljima. Talijanski, kojim će se vješto služiti u svojim diplomatskim aktivnostima, naročito u Veneciji, naučio je vjerojatno od rođaka s majčine strane. Prema navedenom, za pretpostaviti je da je Bernardin, unatoč čestoj očevoj odsutnosti u najranijoj dobi svojega života, odgojen kako je i priličilo njegovu rodu, ali i ugledu njegova oca.⁸²

Naredne godine obilježene su sukobima kralja Matijaša i cara Fridrika te padom Bosne i navalama Osmanlija. Obilje podataka o Stjepanovim diplomatskim aktivnostima u Veneciji i Rimu u drugi je plan stavilo mladog Bernardina. No, u vremenima kada Osmanlije prvi put dopiru do Senja imamo i prvi diplomatski spomen dvanaestogodišnjeg Bernardina i to na međunarodnoj sceni. Godine 1465.

⁸⁰ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 242-244; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 189-191.

⁸¹ Isto, str. 191-192.

⁸² KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 192.

Stjepan, pod pritiskom osmanskih prodora koji su između ostalog ugrožavali i njegove posjede, traži pomoć sa svih strana, pa tako i kod svojega šurjaka ferrarskog i modenskog markgrofa Borsa d'Este. On, naime, moli Veneciju da pod svoju zaštitu primi "velemožnoga gospodina kneza Senjskog Stjepana Frankapana i jedinoga sina njegovog Bernardina". Veliko vijeće pristaje udovoljiti molbi, a Mlečani obećaju pomagati obranu Stjepanovih gradova. Time će njihovi gradovi i posjedi u Dalmaciji i Istri također biti bolje osigurani. U drugoj polovici šezdesetih godina 15. st. osmanske čete čine ogromnu štetu u okolici Modruša. Nesloga između velikaša Frankapana i Kurjakovića olakšala je naime Osmanlijama ugrožavanje posjeda i gradova u tom dijelu Hrvatske. Ne zna se je li Bernardin u to vrijeme još uvijek bio u Modrušu, a ako nije, možemo pretpostaviti da je boravio na nekom od europskih dvorova ili učilišta. Godine 1469. Stjepan se nanovo stavio pod zaštitu cara Fridrika. Tako doznajemo da je šesnaestogodišnji Bernardin te godine poslan na dvor Habsburgovaca u Graz, gdje je boravio kao carski dvorjanik.⁸³

Kraljevo zauzimanje Vinodola i novi prodori Osmanlija

Usljedile su godine u kojima će se rivalstvo Matijaša Korvina i Venecije odraziti na porodicu Frankapana. Venecija je od sviju Stjepanovih saveznika pomagala Frankapanima u slanju naoružanja za protuosmanske djelatnosti, kako bi na kraju zaštitila i svoje posjede. Međutim, Matijaš je na to gledao kao na savezništvo svojih velikaša i njegovih neprijatelja te se, unatoč opreznoj vanjskoj politici, nije istovremeno libio oduzimati posjede tih istih velikaša. Navedeni savez kralj je doživio kao prijetnju, što je bio dovoljan povod da napadne Frankapane i njihove utvrđene gradove. Slabu organiziranost Frankapana za osmanskih navala kralj je promatrao kao dobru šansu za Mlečane koji su čekali trenutak da se usidre u Senju. Kako i grad pod Vratnikom ne bi postao jednom u nizu mletačkih prekomorskih stečevina, Matijaš podiže vojsku koja na čelu s Blažem Mađarom zauzima grad, a kralj uspostavlja Senjsku kapetaniju kao krajnji dio strateške i obrambene organizacije prostora ugroženog od navale Osmanlija. Ovaj sustav privremeno je usporio Osmanlije u daljnjem napretku, a sukob između kralja i Frankapana postat će sve samo ne

⁸³ Vj. KLAJIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 258; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 101; KRUHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 192-193.

privremen. Nakon što je kraljeva vojska osvojila i Vinodol, Matijaš se okrenuo ratovima u Europi, te gušenju buna koje su dizali njegovi bliski suradnici i humanisti na njegovu dvoru. Za to vrijeme osmanske čete provaljuju u Kranjsku i Furlaniju pustošeći na povratku i hrvatske prostore, među kojima su teško stradali frankapanski posjedi. Naredne godine bile su vrlo teške, što zbog Matijaševe nebrige i zaokupljenosti ratom protiv češkog kralja Jurja Podjebradskog, što zbog napetih odnosa među hrvatskim velikašima. Pomoć, ako je i dolazila, bila je skromna, a osmanske čete to su iskoristile opustošivši Hrvatsku, Slavoniju, Kranjsku, Korušku i Štajersku.⁸⁴

Bernardin u kraljevskom poslanstvu u Napulj

U svibnju 1476. kralj Matijaš se, nakon nekoliko neuspjelih pokušaja na europskim dvorovima, odlučio oženiti kćerkom napuljskog kralja Ferdinanda Beatricom. Kraljevo poslanstvo pod oružanom pratnjom od 8.000 konjanika krenulo je u Napulj po mladenku, a među brojnim poslanicima bio je i Stjepanov sin, dvadesettrogodišnji Bernardin. Po svojoj majici bio je u srodstvu s napuljskim kraljevskim dvorom te s vojvodama D'Este u Ferrari i Sforzama u Milanu, stoga ne treba čuditi što ga je kralj pozvao da bude dijelom grandiozne pratnje koja će buduću kraljicu dovesti u Stolni Biograd. Kako bi se prikazao u što raskošnijem izdanju, Bernardin je od svoga rođaka Leonarda – koruškog dvorskog kneza te goričkog i tirolskog grofa, u zajam uzeo skupocjeno sedlo, mač i ostale ukrase vrijedne 5.000 ugarskih zlatnih florena. Nakon dolaska kraljevskog poslanstva, Ferdinand je 15. rujna udao kćerku Beatricu, a sutradan je priredio svečanost na kojoj je mladog rođaka Bernardina prozvao vitezom Reda Blažene Djevice Marije. U tekstu povelje kralj Bernardina naziva "svojim ljubljenim rođakom". Mladi se Bernardin tada zagledao u sestričnu kraljice Beatrice Lujzu, kćer kraljeve sestre Eleonore i Marina da Marzano, vojvode od Sessa i kneza od Rossana. Nije sigurno jesu li se dvoje mladih već tada zaručili, no ona je kasnije uistinu postala Bernardinovom suprugom,

⁸⁴ GRGIN, Modruš između kneževa Frankapana..., str. 44; KRUIHEK, Bernardin Frankopan..., str. 193-194.

čime je mladi knez ušao u krug rodbinsko-svojtanskih odnosa s napuljskim, ali i s ugarsko-hrvatskim kraljem, Matijašem Korvinom.⁸⁵

Bernardin i Stjepan u službi kralja Matijaša

Nakon ovih događaja uslijedila su teška vremena, koja su obilježili sukobi kralja Matijaša i cara Fridrika. Matijaš je Fridriku nagovijestio rat u kojem su sudjelovali Stjepan i Bernardin na strani kralja. Godine 1477., nakon pomirenja s carem, Stjepan i Bernardin ratuju za njega. Dok car i kralj vode međusoban sukob, posjedi hrvatskih velikaša teško stradavaju u naletu osmanskih četa, a skromna pomoć stiže jedino s Apeninskog poluotoka; i to s papinskog dvora i iz Venecije. Zajedno s Kurjakovićima i uz pomoć Venecije Frankapani su krajem ljeta 1477. na posjedu Petra Zrinskog nanijeli težak poraz osmanskoj vojsci koja se vraćala iz pljačkaškog pohoda. Upravo će savezništvo i suradnja s Mlečanima u obliku protuosmanske pomoći biti problem za Frankapane. Kralj Matijaš okrivit će svoje velikaše za suradnju s neprijateljem Kraljevstva. Političke spletku u kojima nemoćni Frankapani vabe za pomoć iskorištava kralj, a naposljetku i Venecija kada 1480. zauzima otok Krk, nakon obračuna s kraljevom vojskom. U svim sukobima i na svim političkim događanjima, otac i sin djelovali su rame uz rame, što je do Stjepanove smrti potvrđeno i u mnogim službenim dokumentima, gdje se uz kneza Stjepana spominje i njegov sin Bernardin. Zajednička snaga mogla je biti usmjerena na protuosmansku agresiju, ali Matijaševa radikalna politika protiv knezova Frankapana i obiteljski sukobi, koji su bili izazvani unutarnjim podjelama u ratnim sukobima protiv ondašnjih europskih elita, bez sumnje su primarni faktori koji su naštetili obrani Hrvatske u vremenima kada je sloga u obrani bila najpotrebnija.⁸⁶

Bernardinovi posjedi nakon smrti Stjepana

Zbog pametne politike i rodbinskih veza s kraljevskim dvorom, Stjepan i Bernardin uspjeli su zadržati većinu svojih kaštela i posjeda koje im je kralj i potvrdio 1. ožujka 1481. u Zagrebu. Po smrti njegova oca, kneza Stjepana, nailazimo na

⁸⁵ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 267-268; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 124-126; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 107; KRUHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 194-195.

⁸⁶ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 124-145.

službene isprave koje Bernardin potpisuje sam. U prvoj takvoj ispravi, napisanoj u Modrušu 25. srpnja 1481., Bernardin govori o svom najranijem djetinjstvu. U njoj daruje jedan posjed Martinu Oštrehariću, “domaćinu roditelja našega”, za vjernu službu, a posebno “kada smo po rođenju imali jedva dvije godine, nakon što je predraga majka naša, gospođa Ižota, završila posljednji dan svojega življenja i kada smo bili dani tome Martinu i njegovoj ženi ... Luciji, sobnoj poslužiteljici naše majke, i povjereni im na odgajanje sve do naše dječjačke dobi ... te smo od njih bili odgojeni”. U navedenoj ispravi Martinu Oštrehariću darovano je “selo naše Grabrk zvano” s pripadajućim posjedom uz odobrenje i potvrdu Bernardinove supruge Lujze.⁸⁷

U kraljevskoj potvrdi kojom je bilo osigurano Bernardinovo posjedovno nasljedstvo navedeni su: knežija i naselje Modruš s Tržanom, kašteli Vitunj, Plasi, Ključ, gradovi Grobnik i Hreljin s lukom Bakarcem, knežija Vinodol s istoimenim kaštelom, Drivenik⁸⁸ te gradovi Ozalj i Ribnik s kaštelima Dubovac i Zvečaj.⁸⁹ U spomenutom dokumentu ne spominje se Novigrad na Dobri⁹⁰, što ukazuje na mogućnost da Novigrad još nije postojao, a Milan Kruhek smatra da je bio podignut nakon 1481., u Bernardinovu pothvatu građenja ogulinskog kaštela nad Đulinim ponorom.⁹¹

Neuspjesi kršćanske koalicije zbog međusobnih sukoba

U svibnju 1481. umro je sultan Mehmed II., čija je vladavina uzdrmala kršćanski svijet. Naslijedio ga je Bajazid II. nakon sukoba s bratom Džemom. Potencijalna vladavina Džema mogla je nagovijestiti mirnije trenutke između Osmanlija i kršćanskog svijeta. Naime, Džem je u progonstvu računao na savezništvo s kraljem Matijašem, s kojim je bio u daljnjem srodstvu, no Mlečani koji su zazirali od kralja, bili su skloniji Bajazidu te su posredovali da Džem bude zatvoren u južnoj Francuskoj. Ovi nemiri na sultanovom dvoru ohrabрили su kršćanske vladare, a već 14. lipnja 1481. Matijaš sklapa mir s carem Fridrikom. Unatoč planovima koji su

⁸⁷ KRUEK, Bernardin Frankopan..., str. 187-188.

⁸⁸ O kaštelu u Driveniku detaljnije u: HORVAT, Fortifikacijska djelatnost..., str. 263-265.

⁸⁹ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 294-295.

⁹⁰ O utvrđenom Novigradu na Dobri detaljnije u: HORVAT, Fortifikacijska djelatnost..., str. 260-263.

⁹¹ KRUEK, Bernardin Frankopan..., str. 197. O ogulinskom kaštelu detaljnije u: HORVAT, Fortifikacijska djelatnost..., str. 257-260.

uključivali prodor u Bosnu i obranu posljednjih ostataka Hercegovine, obećana vojna pomoć iz Venecije i Njemačkog Kraljevstva nije došla, stoga je sve ostalo na verbalnoj potpori pape Siksta IV. Matijašu nije bilo druge nego se uzdati u vlastitu vojsku. Ispočetka je izvještavao papu o pobjedama svojih vojvoda, no unatoč pomoći Dubrovčana koji su bili zabrinuti za svoju budućnost, došlo je do pada Herceg-Novog. Obnova neprijateljstva s carem Fridrikom i neprijateljsko ponašanje Mlečana onemogućili su Matijašu da spasi Hercegovinu te je bio primoran povući se, što ga je navelo na razmišljanje o sklapanju mira sa sultanom Bajazidom. Matijaš je 1482. papi predlagao osnivanje kršćanske koalicije koja bi se suprotstavila Osmanlijama čime bi i sukob s Fridrikom bio privremeno obustavljen. Kada je i ovaj plan propao, Matijaš je nakratko odustao od ratova protiv Osmanlija te se iznova sukobio s carem Fridrikom. No stalne osmanske provale na područje Kranjske i Štajerske ometale su mu ratne operacije protiv Fridrika. Na povratku iz pljačkaškog pohoda, Osmanlije su u rujnu 1482. poražene kod Bečeja, što je kralja Matijaša navelo na aktivnije razmišljanje o ratovanju s Bajazidom. Nakon neuspjelog plana s Džemom, koji je uz pomoć kraljevskog dvora trebao svrgnuti Bajazida, očajni kralj se u travnju 1483. obraća papi Sikstu IV., žaleći se kako je sav teret ratovanja s Osmanlijama pao na njegovo kraljevstvo. Budući da je bio u lošim odnosima i s carem Fridrikom i s Venecijom, nije bio daleko od istine.⁹²

Bernardin u bitci kod Broda na Uni

U novoj navali Osmanlija, koji su u jesen 1483. prešli Unu, teško su iznova stradale Kranjska i Koruška. Na povratku kroz Hrvatsku dočekala ih je vojska hrvatskog bana Matijaša Gereba. Zajedno s Blažem Mađarom, ban je sakupio hrvatske knezove, s kojima je 29. listopada 1483. kod Broda Zrinskog na Uni nanio težak poraz Osmanlijama u dvodnevnom okršaju. Sam kralj ubrzo je u pismu papi pohvalio bana i hrvatske knezove. U ovoj bitci sudjelovao je i Bernardin Frankapan te je spomenut kao jedan od junaka pobjede hrvatske vojske.⁹³ Kroničar Jakov Unres, koji je posebno naglasio Bernardinovo sudjelovanje u bitci piše: "U hrvatskoga bana bio je despot Vuk, knez Bernardin Frankapan, knez Zrinski i hrvatski banovac Gašpar

⁹² Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 160-164.

⁹³ Isto, str. 164-166; Ive MAŽURAN, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb: Golden marketing, 1998., str. 46; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 176.

Perušić, kapetan Blaž mađar i neki Hrvat Vuk”.⁹⁴ Suvremenik i kraljevski povjesničar Bonfinije naglašava Bernardinova hrabrost: “... gdje je Bernardin Frankapan pokazao izvanrednu hrabrost”.⁹⁵ Osim Bernardina, u bitci su sudjelovali i drugi Frankapani; njegovi bratći Ivan Cetinski I. i Mihael Slunjski.⁹⁶

Nakon pobjede na Uni, na kraljevski dvor stigao je poslanik Bajazida II. s pismom u kojem sultan nudi kralju petogodišnji mir uz povoljne uvjete. Iako su mnogi kraljevi savjetnici, pa i velikaši bili protiv sklapanja primirja, kralj Matijaš se odlučio pristati na sultanovu ponudu. Kralj je imao svoje razloge zašto pristati na mir. Naime, s jedne strane plan s Džemom je propao, a u ratovima s Osmanlijama ostao je usamljen. Iako je bilo povremenih graničnih sukoba, primirje iz 1483. označilo je trenutni prekid rata između kralja Matijaša i osmanskog sultana Bajazida. Nakon toga Matijaš se posvetio ratovanju s Fridrikom, koje će trajati sljedećih pet godina te se završiti mirom u prosincu 1487.⁹⁷

Bernardin u diplomatskoj službi kralja Matijaša – učvršćivanje veza s kraljevskim dvorom

Kako je ugovoreno primirje s Osmanlijama, hrvatski velikaši mogli su odahnuti barem na neko vrijeme. Tako je bilo i s knezom Bernardinom. Sljedeći spomen Bernardina imamo 1486., kada iz Budima, s kraljevskog dvora piše darovnicu kojom Ambrozu, sinu Andrije Balše od Bosiljeva, za vjernu službu daje “...sela naša Jaškovo i Zemenište” koja se nalaze na vlastelinstvu grada Ozlja. Iste te godine povjerava ranije spomenutom Martinu Oštrehariću i Ivanu Klinčiću da naprave popis “zemalja modruškog vladanja” – *Modruški urbar* iz 1486. godine.⁹⁸ Uz *Poljički statut* bio je najznačajniji pravni dokument u hrvatskom kasnom srednjem vijeku. Originalni dokument pisan na glagoljici nije sačuvan, no njega je zamijenio prijepis na latinici koji donosi uvid u popis sela i gradova, s označenim selištima kmetova i njihovih dužnosti prema Frankapanima.

⁹⁴ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 166.

⁹⁵ Isto, str. 167.

⁹⁶ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 197.

⁹⁷ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 167-168; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 107.

⁹⁸ Radoslav LOPAŠIĆ, *Hrvatski urbari, Modruški urbar od god. 1486.*, Ogulin: MH, 1997., str. 20-81.

Stjepan je za svojega života obavljao službu kraljeva poslanika u mnogim diplomatskim misijama, a svoj ugled prenio je i na sina Bernardina, koji 1487. za kralja Matijaša obavlja misiju kao obiteljski poslanik. Naime, kraljica Beatrica zatražila je od muža da njenog malodobnog sinovca Hipolita Estenskog imenuje ostrogonskim biskupom, čime je mladi dječak dobio važan crkveni položaj u Ugarskoj po smrti kraljičina brata Ivana Aragonskog. Na putu od Senja do Ugarske sedmogodišnjem Hipolitu trebala je pratnja, a kralj Matijaš je tu misiju povjerio Bernardinu Frankapanu. Budući da nije imao zakonitog muškog potomka, kralj je morao pristati na molbu Beatrice kako bi imao više prostora za osiguravanje kraljevske krune svojem nezakonitom sinu Ivanišu, od čega je Beatrica zazirala.⁹⁹

Još za kraljevih ratova s carem Fridrikom, carske postrojbe su 1487. zauzele i Bernardinov Trsat, ali već naredne godine Matijaš kraljevskom donacijom potvrđuje Bernardinu "kao svojem dragom rođaku" sve posjede, a s njima i Trsat, premda se još uvijek nalazio pod zapovjedništvom carskog kapetana Gašpara Raubera, koji je obavljao službu kapetana Rijeke. Iste godine Bernardin je još više učvrstio odnose s kraljevskim dvorom jer je po nagovoru kraljice Beatrice zaručio svoju devetogodišnju kćer Mariju Magdalenu za kraljevog rođaka Matiju Pongracza od Dengelega, erdeljskog vojvodu. Kralj je, blagoslovivši ženidbu pod uvjetom da bude ostvarena, budućim mladencima poklonio grad i posjed Aljmaš u Erdelju. Budući da malodobni zaručnici nisu mogli voditi brigu o tome, Magdalenina majka Lujza i Matijina majka Elizabeta pripremile su bračni ugovor zaštitivši ga i utvrdivši pologom od 12.000 zlatnih ugarskih florena, koje bi izgubila ona strana koja prekrši odredbe ugovora.¹⁰⁰

Smrt Matijaša Korvina – Bernardin kao zastupnik Ivaniša

Kraljica Beatrica zasigurno je htjela svome mužu podariti sina, ali to se nije ispunilo. Nasuprot tome, Matijaš se silno trudio proglasiti Ivaniša svojim nasljednikom. Ne bi li mu ojačao status, darovao ga je posjedima, a naposljetku je ugovorio brak mladog Ivaniša s vojvotkinjom Blankom Sforzom, kćerkom milanskog vojvode Ludovika. Beatrica se također bojala da bi dolaskom Ivaniša na prijestolje bila lišena ikakve vlasti. Na koncu, Matijašu nikada nije u cijelosti uspjelo formalno

⁹⁹ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 183.

¹⁰⁰ KRUHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 199-201.

obvezati prelate i velikaše da Ivaniša izaberu za kralja nakon njegove smrti. Godine 1490. Matijaš je u pratnji Beatrice pošao iz Budima u Austriju na sastanak s njemačkim kraljem Maksimilijanom, sinom i nasljednikom cara Fridrika. Pri samom odlasku predao je sinu Ivanišu upravu nad kraljevskim dvorom i nad svime što uz njega ide, uključujući Krunu sv. Stjepana, koja je bila pohranjena u utvrđenom Višegradu. Službenu krunidbu i proglašenje Ivaniša za kralja preduhitrla je 6. travnja 1490. vijest o smrti kralja Matijaša. Iako je stegnuo vlast kneževskih rodova, što su najbolje osjetili upravo Frankapani, kralj Matijaš ostao je upamćen kao vladar koji je štitio malo plemstvo od premoćnog visokog plemstva ukidajući potonjima povlastice. Ako se osvrnemo na dotadašnje stanje, slobodno možemo zaključiti da je vanjskopolitičko okruženje kasnosrednjovjekovne Hrvatske, s posebnim naglaskom na osmansku opasnost, uvelike utjecalo na zbivanja u hrvatskom društvu, što se, naravno, odrazilo i na kraljev odnos prema hrvatskim društvenim skupinama.¹⁰¹

Smrt kralja Matijaša Korvina izazvala je novu borbu za vlast te prouzrokovala nove ratove za ugarsko-hrvatsku krunu, što će se odraziti i na položaj Bernardina Frankapana u narednim godinama. Europska politička pozornica dala je četiri nova kandidata koji su pretendirali na ugarsko-hrvatsko prijestolje: budimski dvor predstavio je nezakonitog sina pokojnog kralja, Ivaniša Korvina; habsburšku kuću, koja se pozivala na ugovor između Matijaša i Fridrika iz 1462., predstavljao je Fridrikov sin Maksimilijan, a kuća poljskih Jagelovića, pozivajući se na srodstvo s Ladislavom Postumnim, ponudila je dva kandidata: sinove poljskog kralja Kazimira IV., Vladislava i mlađeg Ivana Alberta.¹⁰²

Jagelovići na ugarsko-hrvatskom prijestolju

Sukobi vladarskih kandidata nisu izazvali pretjerano zanimanje kod Frankapana. U trenutnom bezvlađu su, štoviše, vidjeli priliku da opet, ako treba i silom, uđu u posjed otetih imanja, među kojima se isticao grad Senj. U svibnju 1490. iz Budima dolazi vijest o dva broda napuljskog kralja Ferdinanda, koji u Senj dostavljaju hranu vojsci kneza Bernardina i ostalih Frankapana, kako bi što dulje

¹⁰¹ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 183-190; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 125.

¹⁰² Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 193-194.

izdržali u otimanju Senja i ostalih posjeda. Međutim Frankapani nisu uspjeli u svom naumu.

Početak lipnja iste godine, na Rakoškom polju u Ugarskoj vijećalo se o budućem ugarskom i hrvatskom kralju. Bernardin je također prisustvovao tom vijećanju boraveći u taboru svog kandidata, Ivaniša Korvina, koji je na početku imao velike izgleda da naslijedi oca na ugarsko-hrvatskom prijestolju. No, 15. srpnja 1490. Vladislav Jagelović izabran je i proglašen novim ugarskim-hrvatskim kraljem. Ovakav rasplet događaja prekinuo je Maksimilijanovo pustošenje zapadne Ugarske. Osim toga, zbog manjka novčanih sredstava i gubitka vojske bio je prisiljen konačno odustati od pretendiranja na Krunu sv. Stjepana, koju je tražio prema već spomenutom ugovoru o nasljedstvu iz 1462. Dana 7. studenog 1491. sklopljen je mir u Požunu, čime je Vladislav priznat zakonitim ugarsko-hrvatskim kraljem, a Habsburgovci ponovno osiguravaju mjesto na prijestolju u slučaju da novoizabrani kralj Vladislav umre bez zakonitog nasljednika. Mirom u Požunu ugovoreno je da frankapanski Trsat ostane u rukama cara Fridrika, uz obavezu da ga njegov sin Maksimilijan vrati pod kraljevsku krunu po smrti svoga oca.¹⁰³

Istek primirja – pobjeda u Vrpilačkom klancu

Nakon isteka primirja koje je 1483. Matijaš Korvin sklopio sa sultanom Bajazidom II., Osmanlije su 1490. nanovo počeli prodirati na hrvatski teritorij. Dok su se još smirivale strasti zbog novoizabranog kralja, osmanski prodori postajali su sve teži. Godina 1491. pamti se po velikoj osmanskoj provali u kojoj je hrvatska vojska Osmanlijama nanijela poraz u Vrpilama, klancu koji je dijelio Korenicu od Bunića. Prema kroničaru Tomašiću, u bitci su se pod hrvatskim banom Ladislavom od Egervara borili i Frankapani Ivan Cetinski i Mihael Slunjski. Bernardin se ne spominje u riječima kroničara, ali prema turskom ljetopiscu, sukobu kod Vrpila prethodio je napad na osmansku vojsku u predjelu Pokuplja.¹⁰⁴ Budući da se spominje “beg od Kubana” kao gospodar posjeda oko Kupe, moguće je da se radilo o Bernardinu koji

¹⁰³ Matija MESIĆ, *Hrvati na izmaku srednjega vijeka – izabrane rasprave*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Odjel za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 1996., str. 15-16; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 195-210, 219.; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 96.

¹⁰⁴ Prema mišljenju Ferde Šišića, taj sukob se dogodio oko Broda na Kupi. MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 38.

je vladao upravo tim teritorijem. Turski ljetopisac navodi kako je upravo navedeni progon osmanskih četa utjecao na ishod bitke u vrpilačkom klancu, što je i slikovito opisao: “Umorni iznemogli vojnici! Snage da se biju nisu imali. Nevjernici uništiše ih sve, samo neke zarobiše...”. Milan Kruhek pretpostavlja da Bernardin nije stigao do Vrpila nakon progona osmanske vojske iz Pokuplja, međutim, sigurno je da se u narednim protuosmanskim operacijama nije držao postrance. Status i ugled knezova Frankapana opet je bio u usponu.¹⁰⁵

Frankapanski posjedi su od pada Bosne bili svojevrsnom tampon zonom kojoj su prijeli sukobi susjednih velesila. Podrazumijeva se da je u takvim vremenima bilo izrazito teško braniti vlastite interese, imanja i gradove, a na koncu i širi prostor Hrvatske. Prethodila su tome ružna sjećanja na otimanje Senja od strane vlastitog kralja te otoka Krka od Venecije, što Frankapani nikad nisu prihvatili. To potvrđuje i kneževska titula Bernardina koji se za života nazivao “knez Krka, Senja, Modruša i ostalog” te korištenje starog grba knezova Krčkih u svojim ispravama.¹⁰⁶

Frankapani u pohodu na Senj – ususret krbavskoj katastrofi

Vladislav II. po dolasku na prijestolje obvezao se hrvatskim knezovima vratiti onu zemlju koju su izgubili za kraljevanja Matijaša Korvina. Frankapani su pod svaku cijenu željeli u svoj posjed vratiti gradove Senj, Otočac, Bribir i Bakar. Kralj je taj posao povjerio hercegu Ivanišu Korvinu i banu Ladislavu od Egervara. Pozivajući se na stare privilegije, prema kojima odgovaraju jedino pred kraljevskim sudom, knezovi su se odbili pokoriti hercegu i banu. Posljedično tome, izbio je sukob u kojem su Frankapani pokušali silom pridobiti svoje posjede. Žestoka bitka vodila se za grad Senj, čiji su građani prosvjedovali protiv samih knezova. Već 15. veljače 1493. je Emeriku Derenčinu, novom banu, bilo povjereno da brani Senj od knezova Frankapana, u čemu će mu pomagati i Venecija, kojoj je više odgovaralo da Senj ostane u rukama ugarsko-hrvatskih kraljeva.¹⁰⁷ I zaista, ban Derenčin je prisilio

¹⁰⁵ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 225-226.; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 202.

¹⁰⁶ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 194 i 203.

¹⁰⁷ Između ostalog, mletačka vlada tijekom lipnja 1493. u više navrata javlja papi Aleksandru da su hrvatski velikaši Anž Frankapan i Karlo Kurjaković u suradnji s Osmanlijama, što se može promatrati kao čin diplomatskih aktivnosti Venecije. Međutim, osmanski ljetopisac Sa'd-ud-din zaista spominje Anža i Karla kao sultanove saveznike; MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 123-124.

knezove Anža Frankapana Brinjskog i Karla Kurjakovića Krbavskog da odustanu od opsade Senja, nakon čega se Anž sklanja u svoj utvrđeni Sokolac u Brinju. Želeći da zavlada i Brinjem, ban Derenčin se uputio za Anžom, no sraz bana i kneza u ljeto 1493. prekinula je vijest o provali velike osmanske vojske u Hrvatsku.¹⁰⁸

Posljedicom hrvatske pobjede u Vrpilačkom klancu 1491. bio je zastoj u napredovanju Osmanskog Carstva. Sultan Bajazid je tijekom 1492. okupljao veliku vojsku, uglavnom akindžijske postrojbe, s kojima je planirao prodrijeti u Slavoniju i Ugarsku. Budući da mu je Vladislav odgovorio kako ne prihvaća prijedlog da kroz Hrvatsku i Slavoniju nesmetano provaljuje u Fridrikove zemlje, Bajazid je odbio obnoviti primirje. Sukladno tome, u ljeto 1493. uslijedio je pohod bosanskoga sandžakbega Jakub-paše na Kranjsku i Štajersku odakle su na povratku opustošili i hrvatsku zemlju, uključujući devastaciju biskupskog Modruša.¹⁰⁹ Strahujući za vlastite posjede, Bernardin se odlučio pridružiti vojsci bana Derenčina, koja se kod Udbine planirala sukobiti s osmanskom vojskom prilikom njezina povratka iz Kranjske.¹¹⁰

Još u ranoj mladosti, za vrijeme velikih provala na posjede njegova oca, Bernardin se upoznao s osmanlijskim načinom ratovanja. Sudjelovanjem u mnogim okršajima do Krbavske bitke stekao je ratnu vještinu, zapovjedničku razboritost i hrabrost koje su mu, pokazat će se, pomogle da preživi bitku na Krbavi.

Krbavska bitka 1493.

Primivši na znanje da ga na povratku iz pljačkaškog pohoda na Krbavskom polju očekuje brojna hrvatska vojska predvođena banom Derenčinom, Jakub-paša predložio je nagodbu prema kojoj bi mirno napustio Hrvatsku. Uvjeren u snagu svoje vojske, ban je zatražio puštanje kršćanskog roblja, što je Jakub-paša odbio, vjerojatno ohrabren viješću o rasporedu i kvaliteti hrvatske vojske.¹¹¹ Plan bana Derenčina nalagao je da se obračun s Osmanlijama dogodi na otvorenom polju u stilu viteškog nadmetanja, što Frankapani isprva nisu podržali. Razlog tome je prijašnje iskustvo, kada je neprijatelj u vrpilačkom klancu poražen taktičkim

¹⁰⁸ MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 19; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 227-228.

¹⁰⁹ Isto, str. 226 i 229.

¹¹⁰ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 228; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 203-204; MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 45.

¹¹¹ Isto, str. 56-57.

nadmudrivanjem. Takav scenarij predstavljao bi neku vrstu zasjede na manjem prostoru, kako bi pokretljivost osmanske konjice bila ograničena, što bi išlo na ruku brojnijem, ali slabije naoružanom hrvatskom pješastvu.¹¹² Zaključujući kako neprijatelj do granice s Bosnom mora proći jednim od klanaca "...gdje bi i gore bile u pomoći",¹¹³ odluci se da Jakub-paši suprotstave na otvorenom polju silovito protivio iskusni Ivan Frankapan Cetinski. No, odluka i naredba bana Derenčina bila je jasna. Frankapani su nevoljko prihvatili Derenčinovu naredbu nadajući se pozitivnom ishodu.¹¹⁴ Sraz dviju vojski dogodio se 9. rujna 1493. na zapadnoj strani Krbavskog polja, ispod grada Udbine.

Po dolasku na Krbavsko polje Jakub-paša je taktički nadmudrio bana Derenčina. Svjedočanstva kažu da je prvo poubijano svo kršćansko roblje koje je Jakub-paša vodio sa sobom, kako bi spriječio eventualnu pomoć hrvatskoj vojsci, a samim time, imao je više konjanika kojima će s južne strane neprimjetno zaobići Krbavu, zaobići Hrvate te ih napasti s leđa. Taktički potezi Jakub-paše nisu zapeli za oko banu Derenčinu. On je rasporedio hrvatske snage u tri postrojbe. Prvo krilo predvodio je knez Ferdinand Berislavić, središnjim dijelom zapovijedao je knez Ivan Cetinski Frankapan, dok su na drugom krilu zapovjedništvo dijelili knezovi Nikola Tržački i Bernardin. Osmanske čete također su bile podijeljene u tri tabora, a prema svjedočanstvu biskupa Divnića bitka je vođena izbliza. Prve redove hrvatske vojske namamio je napad osmanske konjice Ismail-bega, koja se naglo počela povlačiti glumeći bijeg. Čim je razbijen raspored središnjeg dijela banskih pješačkih postrojbi, uslijedila su tri odlučujuća udara osmanskog konjaništva; čeonu udar teške konjice Jakub-paše, udar Mehmed-bega koji je neprimijećenim manevrom zašao za leđa vojske bana Derenčina i potom novi udar konjice Ismail-bega na lijevo krilo kojim su zapovijedali Bernardin i Nikola. Sam Bernardin bio je prisiljen povući se te gledati svoje pješake kako se u zbrci povlače prema nabujaloj Krbavi u kojoj su se mnogi utopili. Kasnije su stradale čete kneza Ivana Cetinskog, koji je i poginuo u bitci. Nakon povlačenja Bernardinovih pješaka, ban Derenčin je nastojao pomoći razbijeno lijevo krilo, ali pomoć nije bila niti pravovremena, niti dovoljno snažna. Ban Derenčin

¹¹² O omjeru hrvatskih i osmanskih vojnih snaga detaljnije u: MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 56-57.

¹¹³ Ferdo ŠIŠIĆ, Rukovet spomenika o hercegu Ivanišu Korvinu i o borbama Hrvata s Turcima (1473–1496), *Starine JAZU*, knj. 38, Zagreb, 1937., str. 304.

¹¹⁴ Hrvoje KEKEZ, Bernardin Frankapan i Krbavska bitka, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš, 2009., str. 76-77.

je nakon hrabre borbe pao u osmansko zarobljeništvo, a Krbavska bitka bila je najveći poraz Hrvata u dotadašnjim ratovima s Turcima. Onovremeni izvori govore o *rasapu Kraljevstva Hrvatskoga*.¹¹⁵

Bernardin je i prije kraja bitke naslutio da će hrvatska vojska doživjeti katastrofalan poraz, o čemu izvještava Bonfinije, ističući posljednji povik kneza Bernardina banu Derenčinu: "Sada ti najhrabriji čovječe, kada si usred boja s neprijateljem, navali gorućom dušom, i kako si bio začetnik boja, podaj nam nepobjedivom hrabrošću pobjedu".¹¹⁶

Izvješća kroničara i povijesna struka, govoreći o Bernardinu u sklopu bitke na Krbavskom polju koja je završila porazom hrvatske vojske, uglavnom navode kako je Bernardin uvidjevši slabost svojih vojnika u odnosu na neprijatelja te gledajući njihovu pogibelj nakon što su izbačeni iz bojnog reda, uspio izvući živu glavu i spasio se sa šestoricom od 600 svojih ljudi koji su činili njegov banderij. Iako mletački i mađarski kroničari Donado de Lezze i Nikola Istvánffy govore o Bernardinu kao o izdajniku koji se dao u bijeg, ostanak u okruženju mnogo jačeg neprijatelja bio bi ravan samoubojstvu. Bernardin je izabrao povlačenje kroz borbu, nakon čega je odjahao najsigurnijim putem.¹¹⁷ Bernardin je bio jedini hrvatski velikaš koji je preživio Krbavsku bitku, a da pritom nije pao u osmansko ropstvo.

Bernardin pred novim iskušenjem

Prvih dana listopada 1493. bosanski Jakub-paša je nanovo provalio preko Une. Ovaj put poslao je u Modruš svoje poslanstvo kako bi Bernardinu predložio dobrovoljnu predaju. "Kaži nam kneže Bernardine, koji je razlog da se ti nećeš nagoditi s velikim gospodarom (sultanom); gledaj, tvoji su susjedi, gospoda Blagajska; oni su prisegli vjernost, dopustili su slobodan prolaz (vojsci kroz svoju oblast) i danak našem gospodaru. Ne znamo u koga se uzdaješ? Zar u kralja ugarskoga koji ne može obraniti Erdelja i kojega su druge oblasti u našim rukama? Uzdaješ li se u rimskoga cara, koji ne može očuvati Korušku? Taj će tebe još manje

¹¹⁵ MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 19-20; N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 358-364; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 229-233; detaljnije u: MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 64-76.

¹¹⁶ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 204.

¹¹⁷ KEKEZ, Bernardin Frankopan..., str. 81-88; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 203-205; MIJATOVIĆ, *Bitka...*, str. 78 i 118-122.

štititi; ako pak polažeš nadu u talijanske knezove, znaj da oni žive međusobno u razmiricama i borbama, te imaju dosta brige da se jedan brani od drugoga, a ne da bi tebi pomogli! Dođi dakle k našem gospodaru i ako se s njim ti pogodiš, sporazumjet će se također i udova kneza Karla (Kurjakovića iz Krbave), kao i ostali Hrvati”.¹¹⁸ Vrlo jasna poruka, zatekla je Bernardina nespremnog, a čini se da ga je još više pogodila istina o obrambenim prilikama u Hrvatskoj, koja prepuštena sebi nije mogla računati na pomoć saveznika. Otvoren poziv na predaju i podložnost sultanu, natjerao je Bernardina da promisli. Malo zatim, paša je Bernardinu poslao dva zarobljena hrvatska plemića tražeći prihvaćanje njegove ponude ili će u suprotnom zapaliti i uništiti Modruš i njegovu okolicu te ga držati pod opsadom dok se knez ne pokori. Iako je Bernardinov fortifikacijski sustav dobro funkcionirao, stanovništvo na njegovim posjedima izvan utvrđenih gradova bilo je na izravnom udaru Osmanlija. Unatoč tome, Bernardin se odbio pokoriti osmanskome sultanu te je ostao vjeran kršćanstvu. On je, štoviše, kao najistaknutiji velikaš svoga vremena u Hrvatskoj, ohrabrio istomišljenike te ih naveo na zajedničko okupljanje snaga za daljnju obranu, dajući do znanja bosanskom sandžakbegu da se Hrvatska ne misli predati bez borbe.¹¹⁹

Dok je kralj Vladislav razmišljao o sklapanju primirja s Osmanlijama, car je Maksimilijan, sin pokojnog cara Fridrika III., pisao papi u travnju 1494. neka odgovori kralja od ovoga čina jer je on okupio vojsku te ju planira poslati u Hrvatsku. Unatoč tome, trogodišnje je primirje ugovoreno 27. ožujka 1495. između kralja Vladislava i sultana Bajazida, kojim se sultan obvezao da neće provaljivati u Ugarsku, Hrvatsku, a niti na teritorij njemačkog cara. Tom prilikom oslobođeni su zarobljenici iz Krbavske bitke s izuzetkom Nikole Frankapana, koji je u ropstvu ostao do 1497. godine.¹²⁰

Stvaranje novih saveza

Političke prilike u Hrvatskoj donijele su nova savezništva, kako zbog vlastitih interesa, tako i zbog osmanlijske opasnosti koja na pograničnim dijelovima, unatoč ugovorenom primirju, nikad nije mirovala. Novopečeni hrvatski ban Ivaniš Korvin isprva nije imao podršku niskog i visokog plemstva, a odnosi s kraljem također mu

¹¹⁸ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 239.

¹¹⁹ KRUIHEK, Bernardin Frankopan..., str. 206-207. O utvrđenom Modrušu nakon Krbavske bitke, detaljnije u: HORVAT, Fortifikacijska djelatnost..., str. 250.

¹²⁰ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 240.

nisu bili najbolji. S druge strane, očajni Bernardin tražio je moćnijeg saveznika za protuosmansko djelovanje, kojeg je našao upravo u Ivanišu. U ožujku 1496. Ivaniš boravi u Modrušu, kada je nastalo i novo savezništvo, koje je potvrđeno brakom Ivaniša Korvina i Beatrice, Bernardinove osamnaestogodišnje kćeri.¹²¹ Ova novost u Veneciji je bila poznata već 26. ožujka, od koje su knez Bernardin i ban Ivaniš zatražili pomoć za nastavak rata protiv Osmanlija.¹²² Ovim brakom porastao je ugled bana Ivaniša u Hrvatskoj, ali je stvoren i novi ratni savez koji će sljedećih godina složno braniti južne granice Hrvatske, naročito dio od Modruša do Bihaća.¹²³ Budući da je primirje s Osmanlijama bilo u zalasku, u veljači 1499. Ivaniš je nanio poraz dvjema turskim četama u Dalmaciji; jednoj na mletačkom, a drugoj na kraljevom teritoriju. Iako mu je Skender-paša tom prilikom nudio primirje, a Venecija ga je htjela za saveznika, Ivaniš se oglušio na obje ponude.¹²⁴ U lipnju 1499. Beatrica boravi u Bihaću, gdje je rodila sina i nazvala ga Krsto. Svečanosti krštenja u kolovozu prisustvovali su, naravno, otac Ivaniš i djed Bernardin, a zanimljiv je podatak da je darove i čestitke poslao i bosanski sandžakbeg.¹²⁵

Sam kraj stoljeća obilježio je prekid dvadesetogodišnjeg mira između Venecije i Osmanskog Carstva. Venecija je saveznike pronašla u papi Aleksandru VI., francuskom kralju Luju XII. i španjolskom kralju Ferdinandu Katoličkom. Međutim, ovi saveznici bili su joj od pomoći na moru. Za kopneno ratovanje, naročito u Dalmaciji, gdje su stradavali obalni gradovi i njihovo zaleđe, Venecija je tražila pomoć Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Unatoč početnom negodovanju Vladislava jer je primirje s Osmanlijama još uvijek trajalo, u drugoj polovici 1500. kralj je prihvatio ponudu Venecije te potajno šalje svoje čete u Bač. Doznajući za kraljeve dogovore s Venecijom, početkom 1501. Osmanlije provaljuju na jugoistočne pogranične dijelove Kraljevstva. Od tog trenutka kralj nije imao što skrivati te je 13. svibnja 1501. stupio u otvoreni protuosmanski savez s papom Aleksandrom VI. i Mlečanima. Prije nego je provalio iz Hrvatske u Bosnu, hrvatski ban Ivaniš Korvin uspješno se obračunao s

¹²¹ Mirko MARKOVIĆ, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo – Njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata*, Zagreb: Jesenski i Turk, 2003., str. 64.

¹²² MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 35-36.

¹²³ Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 251; KRUEK, Bernardin Frankopan..., str. 207; Zanimljiv je podatak da je samo Frankapanima i Kurjakovićima u ovom periodu bilo zakonom dozvoljeno držati banderij. Detaljnije u: Pál ENGEL, *The Realm of St Stephen: A history of medieval Hungary, 695-1526.*, London – New York: I. B. Tauris & Co Ltd, 2001., str 343.

¹²⁴ Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 255.

¹²⁵ Isto, str. 255-256.

Osmanlijama u Hrvatskoj, a već u studenom 1501. sprema obranu grada Jajca, koji su Osmanlije, saznajući za vojne akcije kralja Vladislava namjeravali osvojiti. U bitci za Jajce pridružili su mu se Frankapani, Kurjakovići, Zrinski i drugi knezovi te su zajedničkim snagama obranili grad porazivši Osmanlije. Početkom 1502. Jajce je ponovno pod opsadom, međutim, pravovremena pomoć i drugi je put spasila grad. Uspjesi združene kršćanske koalicije prisilili su sultana Bajazida da zatraži primirje s Mlečanima i kraljem Vladislavom, što je i ostvareno; 14. prosinca 1502. s Venecijom i 20. kolovoza 1503. s Vladislavom. Primirje s Vladislavom ugovoreno je na sedam godina.¹²⁶ Zasebnim ugovorima, Venecija je mogla zastupati vlastite interese i biti neutralna u slučaju iznenadnog sukoba Vladislava i sultana.

Obiteljske tragedije Bernardina Frankapana

Vladislav je bolovao od početka 1504., a Kraljevstvo se pitalo što će se dogoditi ako kralj umre budući da nije imao sina, nego kćer Anu. Prema Požunskom saboru, prijestolje je u tom slučaju trebao naslijediti car Maksimilijan, no većina staleža to nije prihvaćala, priželjkujući domaćeg vladara. U takvim prilikama knez Bernardin Frankapan krenuo je pomagati zeta Ivaniša kako bi došao do tog položaja. Iako su neko vrijeme bili otuđeni zbog Ivaniševog izbivanja u Italiji, čime je Beatrica bila zanemarena, 10. ožujka 1504. Bernardin zetu izdaje ispravu kojom mu obećava svestranu pomoć te se stavlja pod njegovu zaštitu. Ali već 11. listopada 1504. ban Ivaniš umire od posljedica ranjavanja nakon okršaja s Osmanlijama kod Knina.¹²⁷ Bernardinov plan da progura zeta do ugarsko-hrvatskog prijestolja nije se ostvario, a sam kralj Vladislav nadživio je Ivaniša. Međutim, knez Bernardin je sada imao plan prijestolje osigurati svome unuku Krsti, Ivaniševom sinu. Za takav pothvat trebala mu je financijska pomoć koju je tražio od Venecije, no Mlečani se nisu htjeli upuštati u takve igre te su se držali po strani čuvajući dobre odnose s dvorom u Budimu. Bernardina nije spriječio negativan odgovor Venecije te je i dalje tražio pomoć, međutim, 17. ožujka 1505. u Krapini mu je posve neočekivano umro i petogodišnji unuk Krsto.¹²⁸

¹²⁶ MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 42-43; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 257-263.

¹²⁷ MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 45-46.

¹²⁸ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 266; KRUIHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 207-208.

Bernardina su počele pratiti obiteljske tragedije koje će ga slijediti do kraja života. Najednom su plemići kojima je Matijaš oteo zemlju i dao je Ivanišu počeli grabiti njegove posjede. Osim što je izgubio zeta, Bernardin je izgubio pouzdanoga moćnog saveznika i suborca u odbijanju osmanskih navala. Već 1508. umrla je i kći Ivaniša i Beatrice, Bernardinova unuka Elizabeta. Beatrica se iznova udala 1509. za Vladislavljevog sinovca Jurja Brandenburškog i to po nagovoru samoga kralja. Juraj je bio sin kraljeve sestre Sofije udane za Fridrika iz porodice Hohenzollern. No, i ta je veza završila tragično, jer je već 27. ožujka 1510., po svemu sudeći prilikom poroda, umrla i Beatrica.¹²⁹ Juraj je nakon smrti Beatrice bio jedan od najbogatijih velikaša u Kraljevstvu. Iako je neko vrijeme pokušao upravljati njezinim posjedima, ubrzo ih je prodao te se preselio u Šlesku.

Frankapani za rata Cambraiske lige

Dok je kralj Vladislav zbog sporazuma s Venecijom o zaštiti Dalmacije dvojio oko ulaska u protumletački savez, Bernardin Frankapan nije htio ostati po strani iz dva razloga. Na strani cara Maksimilijana sada je ratovao njegov sin Krsto, a bila je to i prilika da izgubljeni Krk vrati u posjed svoga roda. U lipnju 1509. austrijske čete preotimale su Trst, Goricu, austrijsku Istru i Rijeku, koje su u ratu zauzele mletačke postrojbe, a ovu akciju pomogao je knez Bernardin usmjerivši snage na otok Krk. Zajedno sa sinovima i rođacima iz Vinodola je udario na taj otok, a kasnije je udružen sa senjskim kapetanom Ivanom Botom provalio u mletačku Istru s 350 konjanika i 1.500 pješaka, gdje su vojno djelovali oko Labina i Plomina, dok na dobro utvrđenom Krku nije imao uspjeha.¹³⁰

Dok je Bernardin ratovao po Kvarneru i u Istri, Osmanlije su u ranijem dogovoru s Mlečanima provalili u Hrvatsku te nanijeli tešku štetu frankapanskim posjedima. U srpnju 1510. Vladislav se odlučuje pristupiti protumletačkom savezu, uz obavezu da će od travnja 1511. početi rat za Dalmaciju. Mlečani su bili svjesni financijske nestabilnosti u Kraljevstvu i nisu pretjerano brinuli za kraljeve namjere, budući da nije imao novaca i vojske za obranu granica od osmanskih napada.

¹²⁹ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 280; KRUHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 208.

¹³⁰ MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 62-64; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 283-284; KRUHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 208.

Mletački vitez Petar Pasqualigo 1510. boravio je u Zagrebu kako bi odgovorio hrvatske velikaše od ratovanja s Venecijom. Gotovo svi knezovi, osim Frankapana, tada su pristali stupiti u mletačku službu. Nešto kasnije, Bernardin Frankapan i njegov sin Matija morali su se vratiti i braniti vlastite posjede od Osmanlija. Tada su se i oni ispričali Pasqualigu u ime Krste Frankapana. koji će do 1514. u službi cara Maksimilijana ratovati protiv Venecije.

Krsto Frankapan – od carske službe do mletačke tamnice

U silnim borbama Maksimilijana, prvo s Mlečanima, a zatim s Francuzima, isticao se hrvatski knez Krsto Frankapan, sin kneza Bernardina. Glasio je za hrabrog i vrsnog vojskovođu. Prvi put se proslavio 1508., zarobivši mletačkog plemića u opsadi kaštela Rašpor u Istri. Naredne godine preteo je Mlečanima Devin i Pazin, a zatim je ratovao oko Novigrada. Prilikom bitke za Milje kod Trsta, 1511., ranjen je u lice. Za svoju odanost i vojne zasluge od cara Maksimilijana dobit će kaštel Novigrad (*Newhaws*) u gornjoj Istri i neke posjede kod Postojne. Imenovan je također postojnskim i kraškim kapetanom te carskim savjetnikom. Tijekom 1512. i 1513. Krsto je boravio u Hrvatskoj, gdje je planirao silom povratiti kolijevku svoga roda, otok Krk, koji je bio u mletačkoj vlasti. Nakon što je osvojio mletačke utvrde Udine i Marano, Krsto je s malobrojnim suborcima upao u mletačku zamku, kada je ranjen i zarobljen. Nakon toga odveden je u Veneciju gdje je u posebno uređenoj tamnici u Duždevoj palači čekao svoj otkup ili puštanje na slobodu.¹³¹

U mračno doba osmanskog pustošenja, mletačke sebičnosti, megalomanskih planova cara Maksimilijana, pasivne politike Vladislava II., pa i njegova nasljednika na ugarsko-hrvatskom prijestolju Ludovika II., Bernardina je snašla još jedna obiteljska nevolja, u kojoj je zakinut za Krstinu vojnu sposobnost. Ožalošćeni Bernardin pisao je sinu 3. kolovoza 1514. kako polaže nade u trajan mir između europskih zaraćenih sila, čime bi preko cara Maksimilijana osigurao Krstinu slobodu. Nedugo zatim u Veneciju je došla Krstina žena Apolonija, koja je s njim, premda bolesna, živjela u zatočeništvu uz povremene prekide zbog liječenja. Krsto je tijekom

¹³¹ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 292.

razmjene zarobljenika u siječnju 1519. izručen francuskom kralju pod uvjetom da bude zatočen u Milanu. Odatle je pobjegao u listopadu iste godine.¹³²

Banovanje Petra Berislavića i Ivana Karlovića

Osamljeni Bernardin pet je godina bio lišen pomoći svoga sina Krste. Bile su to teške godine, nakon kojih su uslijedili malo svjetliji trenutci za hrvatski prostor. Banovanje Petra Berislavića, s kojim je Bernardin vrlo dobro surađivao, donijelo je određene uspjehe u suzbijanju osmanlijskih provala na hrvatski teritorij.¹³³ Dašak optimizma naročito se osjetio nakon pobjede Petra Berislavića 1513. na Uni kod Dubice. Ban je do novih osmanskih navala, koje su nanovo započele krajem desetljeća, tragao za novčanom pomoći kako bi opstao u otporu, no kraljevska blagajna je bila iscrpljena, a, s druge strane, Venecija i Dubrovnik odbili su pružiti pomoć zbog zaštite vlastitih interesa. Jedini europski velikodostojnik koji je banu pružao pomoć bio je papa Leon X., koji je i francuskog kralja Franju I. nukao da pomogne braniti ugroženi hrvatski prostor. Uz pomoć Leona X. i suradnju ostalih velikaša, među kojima su se istaknuli Zrinski, uspješno je održavana obrambena linija od Knina do Bihaća te preko Une do Kostajnice i Jasenovca. Ovakva ravnoteža održana je do 1519., nakon čega su snage iscrpljene, a potrebna pomoć bivala je sve skromnija. Takvo stanje nagovijestilo je velike nevolje, što se obistinilo već sljedeće godine. Početkom 1520. knez Bernardin vijećao je zajedno s Petrom Berislavićem u utvrđenom Steničnjaku, koji je tada bio u posjedu Frankapana Slunjskih. Vijeće je sazvano zbog dogovora oko daljnje obrane od Osmanlija. Nakon toga Petar Berislavić hodočasti na Trsat, odakle je krenuo u Otočac, gdje ga je zatekla vijest o novom prodoru Osmanlija preko Une. Iz Otočca je krenuo put Bihaća, odakle se s vojskom uputio na obronke Kapele, prema Drežniku, kako bi se sukobio s neprijateljem. U toj bitci hrvatski ban Petar Berislavić izgubio je život, što je za Hrvatsku bio težak gubitak.¹³⁴

¹³² KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 211-213.

¹³³ MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 108-109; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 301-302; JURKOVIĆ, *Turska opasnost...*, str. 71.

¹³⁴ N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 370-371; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 339-345; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 103-104 i 107; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 213-214.

Nakon smrti Petra Berislavića, bansko mjesto je više od godinu dana bilo upražnjeno. Za to vrijeme Osmanlije su 1521. pod vodstvom Sulejmana I. zauzeli najprije Šabac, a zatim Beograd. Beograd je bio važno uporište Matijaševog obrambenog sustava, a njegovim padom ojačao je osmanski pritisak na druge dijelove obrambene linije. Nakon ovih gubitaka, za hrvatskog bana izabran je krbavski knez Ivan Karlović. Za razliku od svog prethodnika u kojeg Venecija nije imala povjerenja, novi ban je bio i mletački kondotijer. Karlović je stoga morao štiti mletački teritorij u Dalmaciji i braniti hrvatski teritorij, što je dodatno otežalo postojeću situaciju, iako je dobivao iz Venecije novčanu pomoć.¹³⁵ Godine 1522. Osmanlije su spremali nove pohode na hrvatske zemlje, a u nastavku nesretnih događaja koji su zadesili hrvatskog bana pali su Knin i Skradin, što je izazvalo strah među stanovništvom, masovno napuštanje vlastitih domova i odlazak na Zapad.¹³⁶ O ovom događaju izvještava carski kapetan grof Nikola Salm, strahujući da će Osmanlije preko Bernardinovih posjeda provaliti u Kranjsku. Dakle, Hrvatska je potpuno zanemarena u Budimu te se sve više priklanja nadvojvodi Ferdinandu, koji obećava pomoć hrvatskim velikašima. Za Bernardina ovo je već poznati scenarij, u kojem je stari knez zbog nemoći vlastitog kralja prisiljen polagati nade u pomoć cara Karla i nadvojvodu Ferdinandu.¹³⁷ U lipnju iste godine kninski biskup Andrija iz Topuskog piše zagrebačkom biskupu Šimunu Erdödyu te ga obavještava o novim osmanskim osvajanjima. Uz to, spominje sukob Bernardina i bana Ivana Karlovića, u kojem je Bernardin nakon povratka iz Venecije, zajedno sa sinovima Matijom i Ferenatom napao neka sela između Okića i Ozlja, tvrdeći da pripadaju ozaljskom vlastelinstvu.¹³⁸

Bernardin pred mletačkim duždom

Dok je Hrvatska trpjela osmansko pustošenje, knez Bernardin uputio se iz Grobnika u Veneciju, gdje je 13. ožujka 1522. kao predvodnik hrvatskog poslanstva stupio pred Veliko vijeće. Prema mletačkom kroničaru Marinu Sanudu, knez je došao

¹³⁵ RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 101, 105 i 485.

¹³⁶ Milan KRUHEK, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995., str. 70-71; N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 371-373; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 379-385; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 107.

¹³⁷ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 218.

¹³⁸ Isto, str. 215.

odjeven u bogatu hrvatsku odoru, kako to i priliči pripadniku visokog plemstva, a njegova pratnja brojala je dvadeset i pet ljudi. Bernardin je na hrvatskom jeziku pozdravio dužda Antuna Grimaniya, nakon čega je molio prijeko potrebnu pomoć za spas svoje domovine.¹³⁹ Dužd mu je postavio svojevrsan ultimatum, prema kojemu je Bernardinu preporučio da razgovara s carem Karlom V. kako bi došlo do mira među sukobljenim kršćanskim zemljama. Ukoliko ispuni ovaj preduvjet, utoliko će i Venecija biti spremna poslati traženu pomoć Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Olakotna okolnost za Mlečane bila je u tome što su zahvaljujući dobroj diplomaciji bili obaviješteni o carevom prijedlogu da se u Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo pošalje vojna pomoć. Carev prijedlog je i usvojen 7. travnja 1522., a Kraljevstvu je poslano 20.000 pješaka i 4.000 konjanika. Zahvaljujući dijelu vojske koji je poslan u hrvatske krajeve, preostali žitelji dočekali su mirniji period nakon izrazito nestabilnog razdoblja popraćenog osmanskim pustošenjima.¹⁴⁰

Govor za Hrvatsku

Budući da je pomoć carske vojske bila neophodna, staleži Hrvatskog sabora odlučili su se u ljeto 1522. poslati kneza Bernardina Frankapana na novo zasjedanje Carskog sabora u Nürnberg. Zadatak je putovanja bio dovesti carske postrojbe kako bi se djelotvornije branilo od Osmanlija. Krenuvši na put, Bernardin se u Grazu pridružio pratnji nadvojvode Ferdinanda, u čijoj se službi nalazio i njegov sin Krsto. Stigavši u Nürnberg 20. rujna, knez Bernardin dočekaio je poslanstvo pape Hadrijana VI., kojem je na čelu bio biskup Francesco Chierigati. Ugarsko plemstvo predvođeno srijemskim biskupom Ladislavom Makedonskim doputovalo je dva mjeseca ranije te je do tada među grofovima i knezovima Carstva već aktivno promicalo svoje ideje i prije početka rada sabora. Ta tri poslenika imala su istu zadaću, promovirati zajedničke ciljeve i osvijestiti Carstvo o ugroženom obrambenom sustavu koji je podrhtavao pred osmanskim silom usmjerenom na središte Starog kontinenta.¹⁴¹

¹³⁹ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 358; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 214.

¹⁴⁰ Bernardin FRANKAPAN MODRUŠKI, *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku (1522.)*, prir. Ivan JURKOVIĆ – Violeta MORETTI (dalje: JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio*), Modruški zbornik: Posebna izdanja, knj. 1, Zagreb: Katedra Čakavskog sabora Modruše, 2010., str. 65-66; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 214.

¹⁴¹ JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 66-68.

Organizirani i usklađeni, poslanici su prije obraćanja Saboru uručili predloške svojih govora. Multiperspektivni pristup trebao je zornije predočiti koliko je uistinu potrebna pomoć Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Neposredno prije odlaska u Nürnberg, Bernardin se papi Hadrijanu VI. obratio poslanicom u kojoj navodi svrhu govora, ističući kako Hrvatskoj može pomoći jedino zajedničko djelovanje kršćanske koalicije. Papa je kao vrhovni poglavar Crkve u takvim trenucima imao ulogu predvodnika koji bi, ujedinivši kršćanske vladare, pokrenuo protuosmansku vojnu. To se očitovalo i u govoru papinog poslenika Chieregiatija, koji se, osim aktualnih problema vezanih uz reformu Crkve, dotaknuo i osmanske opasnosti, naglašavajući kako je za sigurnost Europe nužno poslati pomoć ugroženom Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu.¹⁴²

Nakon Chieregiatija, Saboru se obratio knez Bernardin Frankapan. Unatoč visokoj starosti, njegova želja za spas domovine nije jenjavala. Bernardin je ostavio snažniji dojam na sabor od papinog poslanika i srijemskog biskupa. Vještom retorikom opisao je neprijatelja kao prijatnju cijelom kršćanskom svijetu. Uz to, Bernardin je govorio o prizorima kojima je osobno svjedočio – živim je riječima opisao uništavanje i pljačkanje posjeda, nemilosrdan pokolj te porobljavanje kršćanskog stanovništva. Slikovito nabranje svih vidova okrutnosti kojima su se Osmanlije služili trebalo je probuditi europske moćnike kako bi postali svjesni opasnosti koja prijete i njima samima ako ne pomognu *Predziđe kršćanstva*.¹⁴³

Budući da je čekao na odgovor, Bernardin se nakon dva dana opet odlučio obratiti Saboru. Svjestan da je vremena sve manje izrekao je: “A kad je tako, najponiznije molim najodličnije vaše visosti neka mi se udostoje dati bilo kakav odgovor da se s njim vratim nesretnoj domovini i da prenesem tu tužnu vijest i žalostan odgovor te da svoj život mogu skončati u vlastitim gradovima i utverdama, kao pravi Kristov vitez”.¹⁴⁴

Bernardin se u posljednjem obraćanju saboru zahvalio na njemu pruženoj pomoći i još jednom je zamolio da se Hrvatskoj što prije pošalje pomoć ili neka se u suprotnom carsko poslanstvo savjetuje s hrvatskim staležima. Na kraju, Bernardin je

¹⁴² Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 358-360; JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 68-70.

¹⁴³ JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 68-69.

¹⁴⁴ Isto, str. 112. Vidi i: Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 360.

iz Nürnberga otišao s pismom koje je Sabor uputio hrvatskim staležima. U njemu se navodi da će o daljnjoj pomoći biti obaviješteni posredstvom Krste Frankapana, koji je nakon Bernardinova odlaska preuzeo funkciju hrvatskog poslenika na Njemačkom državnom saboru. Unatoč tome što je šezdesetdevetogodišnji knez Bernardin časno obavio svoju misiju, zajedno sa svojom domovinom osuđen je na iščekivanje vijesti o prijeko potrebnoj pomoći Hrvatskoj.¹⁴⁵

Krstin govor pred papom Hadrijanom VI. - posljednji pokušaji otpora

Nakon ovog neuspjeha, Krsto umjesto bolesnog oca Bernardina odlazi u Rim, kako bi održao govor pred papom Hadrijanom VI., koji je tiskan na latinskom jeziku. Nakon što je opravdao oca koji nije bio u stanju doći osobno pred papu, Krsto je opravdavao i borbu svoga roda za davno izgubljeni grad Senj. Budući da je rod zbog toga bio pod nizom optužbi koje su došle i do samog pape, Krsto je tražio razumijevanje po tome pitanju. U nastavku, Krsto je pred papu iznio molbe za pomoć opustošenoj Hrvatskoj. Za pretpostaviti je da Krstina pojava nije bila ravna Bernardinovoj, no i sin je, po uzoru na oca, pred papom ponovio iste molbe i poruke, koje je i Bernardin uputio europskim vladarima u Nürnbergu godinu dana prije. Iscrpljene ljudske i gospodarske snage prijetile su da Hrvati neće uspjeti opstati među europskim kršćanskim narodima.¹⁴⁶

Nakon Bernardinova i Krstina govora pred europskim svjetovnim i crkvenim velikodostojnicima, uslijedile su najteže godine po pitanju opstanka zemlje. Gubitci posjeda i utvrđenih gradova te valovi hrvatskog iseljništva koji bježe preko kopnenih i morskih granica obilježili su kraj vladavine Ludovika II. Jagelovića. Bernardin, odviše star i razočaran u ravnodušnost europskih sila, posustao je u aktivnoj obrani južnih granica svojih imanja te se iz Modruša preselio u Ogulin. Krsto je prethodne godine proveo u službi i na dvoru cara Karla V., koji mu je potvrdio posjede koje je ovaj primio od cara Maksimilijana te ga imenovao kapetanom Rašpora i Krasa. Na poziv

¹⁴⁵ JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 71-72.

¹⁴⁶ Vedran GLIGO (prir.), *Govori protiv Turaka – Orationes contra Turcas*, Split: Splitski književni krug – Logos, 1983., str. 347-357; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 360; KRUIHEK, Bernardin Frankopan..., str. 217-218.

oca, Krsto se 1523. vraća u Hrvatsku, gdje s ocem pokušava ponovno doći u posjed Senja, ali uzalud.¹⁴⁷

Krstu naredne godine nalazimo u Budimu, odakle izvještava Antonia Dandola o osmanskim četama koje učestalo napadaju njegovu očevinu od Skrada na Korani do Dubovca na Kupi. Krstino boravište te se godine ubrzano mijenjalo. On se također kratko zadržao u Modrušu, odakle je pošao u Ogulin. Iz Ogulina je po glasniku uputio Bernardinu Ričanu pismo o nadolazećoj osmanskoj vojsci. Svega nekoliko dana poslije Krsto se nalazi u Tršcu na Korani. Za pretpostaviti je da je Krsto obilazio ugrožena obiteljska imanja i brinuo o njihovoj sigurnosti. Krajem 1524. Krsto se našao među plemićima kojima je nadvojvoda Ferdinand obećao pomoć kako bi tijekom zime mogli pružati otpor.¹⁴⁸

Godina 1525. obilježena je novim provalama na prostoru između Bihaća i Senja, a u tim akcijama nisu bili pošteđeni ni vinodolski kašteli Bernardina Frankapana. Dok ostarjeli Bernardin održava obranu svojih utvrđenih gradova, Krstu u lipnju nalazimo u Jajcu koje je tada bilo pod osmanskom opsadom. Knez je sa svojim ljudima u grad dopremio oružje i hranu te tako spasio za Hrvatsku najvažnije vojnoobrambeno uporište, a ovaj pothvat odjeknuo je u kršćanskom, ali i u osmanskome svijetu. Unatoč tome što mu je kralj Ludovik II. iz zahvalnosti i kao priznanje dodijelio naziv "branitelj Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije", Krsto na saboru u Hatvanu nije imenovan banom iako je imao veliku podršku plemstva. Nakon ovih događaja Krsto je došao u Budim, odakle piše papi Klementu VII. Knez papi simbolički šalje dar s prethodnog ratnog pohoda te ga moli da pod svoju zaštitu uzme njega i njegova oca Bernardina. U Budimu nije naišao na očekivanu zahvalnost kralja zbog junačkog pothvata u Jajcu, a pritom se i verbalno sukobio s dijelom ugarskog plemstva. Razočaran doživljenim, vratio se u Hrvatsku, a od tada, kao i većina hrvatskog plemstva, udaljava se od kraljevskog dvora u Budimu te se okreće caru Karlu V. i nadvojvodi Ferdinandu.¹⁴⁹

¹⁴⁷ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 218.

¹⁴⁸ Isto, str. 219.

¹⁴⁹ N. KLAJIĆ, *Izvori...*, str. 373-375; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 219.

Ususret Mohačkoj bitci

Početak 1526. u Križevcima je sazvan sabor bez dozvole kralja Ludovika, na kojem se predlagalo da Hrvatska potraži novog vladara. Dok su neki predlagali Veneciju, Krsto je predložio Habsburgovce, no konačna odluka nije donesena.¹⁵⁰ Nakon toga, Krsto je nakratko otišao iz Hrvatske i pristupio u službu nadvojvode Ferdinanda, no kad mu je ponuđeno da bude vrhovni zapovjednik vojske koja je trebala zaustaviti osmanski pohod na Ugarsku pod zapovjedništvom Sulejmana I., vratio se u domovinu.¹⁵¹

Sultan je još na početku godine spremao veliku vojnu koja je do ljeta stigla do Srbije. Sredinom kolovoza grad Osijek predao se sultanu, koji preko mosta prelazi Dravu. Neiskusni kralj Ludovik okupio je tek jedan dio ugarskog plemstva. Vojska nije imala vremena za duge pripreme, a organizacija je bila slaba, stoga ne čudi malen broj Hrvata koji se okupio u kraljevom taboru. Krsto je po povratku u domovinu otišao u Zagreb, gdje je zajedno s Ivanom Karlovićem opremao hrvatsku vojsku koja se trebala pridružiti kraljevskom taboru. Uslijedio je scenarij koji podsjeća na onaj neposredno prije katastrofe na Krbavi. Krsto, iskusni ratnik, upozorava preko svojih glasonoša kralja da ne započinje odlučujuću bitku dok se kraljevskoj vojsci ne pridruže on i Ivan Karlović sa svojim ljudima te Zapolja sa svojom vojskom iz Erdelja. Kralj Ludovik je zanemario Krstino upozorenje, a ratno vijeće je odlučilo da će se odlučujuća bitka odigrati 29. kolovoza. U tom srazu vojska kralja Ludovika hametice je poražena na Mohačkom polju, a pri bijegu iz bitke nastradao je i sam kralj utopivši se. Osmanlije su nakon smrti kralja ušle i u Peštu i poharale kraljevski dvor u Budimu, a na povratku iz Budima do Beograda su redom uništavali i pljačkali kršćanske posjede. Krsto je za poraz na Mohačkom polju doznao 5. rujna, kada ga još uvijek nalazimo u Zagrebu.¹⁵²

Nakon mohačkog poraza Kraljevstvo je suočeno s novim problemima. Osim što je izgubljen velik dio teritorija, pitanje nasljednika prijestolja bilo je također od velike važnosti. Budući da Ludovik iza sebe nije ostavio zakonitog nasljednika, a pretendenta na prijestolje bit će nekoliko, uslijedilo je burno doba obilježeno građanskim ratovima, u kojima će sudjelovati i hrvatski velikaši.

¹⁵⁰ RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 108.

¹⁵¹ N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 381-383; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 219-220.

¹⁵² N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 383-385; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 220.

Dolazak Habsburgovaca na ugarsko-hrvatsko prijestolje

Mohačkim porazom dinastička povezanost ugarskoga i hrvatskog dijela Kraljevstva prestala je postojati. U tim vremenima Hrvatsko se Kraljevstvo sve više priklanjalo Habsburgovcima, u kojima su vidjeli sposobne vladare koji će ih štititi od Osmanlija. Budući da je nadvojvoda Ferdinand tada već bio uključen u obranu Hrvatske, logičan izbor za Ludovikova nasljednika pao je na njega. Poučeni, naime, dobrim iskustvom, hrvatski staleži biraju Ferdinanda koji im je pružao konkretniju pomoć, dok slavonski staleži za svog kandidata biraju Ivana Zapolju.

Krsto je aktivno uključen u političke prilike te u njima traži i vlastiti interes. Kompleksnost situacije navela ga je da u kratkom vremenu više puta promijeni svoj stav, dajući podršku čas Ferdinandu, čas Zapolji. Sukladno dugogodišnjoj suradnji s carskim dvorom i samim nadvojvodom, Ferdinand ga je u studenom 1526. uključio u poslanstvo koje je trebalo poraditi na njegovom legitimitetu po pitanju preuzimanja hrvatske krune. Krsto se nakon odbijanja ove ponude okrenuo suradnji s Ivanom Zapoljom, za kojeg je organizirao izborni sabor u Dubravi. Unatoč dobroj suradnji s Ferdinandom, izgledno je da je Zapolja Krstu pridobio dodjelom visokog položaja i obećanjem da će mu vratiti stare obiteljske posjede, prvenstveno grad Senj. Bernardin, koji je ostao u drugom planu pored sina Krste, vjerojatno je podupirao sinovljevu odluku. O tome svjedoči i neprijateljski stav prema Ferdinandu prilikom Cetinskog sabora,¹⁵³ na kojem niti on niti Krsto nisu sudjelovali. Naime, Bernardin i Krsto pokušavali su uhvatiti Ferdinandove poslanike, koji su prije blagdana Božića trebali stići u Cetin i proglasiti Ferdinanda za novoga kralja. Na tom putu, osim oštrem zime, usporile su ih i frankapanske čete koje su stražarile od Modruša do Ozlja i čekale njihov dolazak. Upravo je ovo razlog zašto se izbor i proglašenje Ferdinanda za hrvatskog kralja dogodilo na prvi dan 1527.¹⁵⁴

Razdoblje unutarnjopolitičkih razmirica koriste Osmanlije koje u veljači 1527. pustoše frankapanske posjede od Like do Kupe. O tome svjedoči Bernardinovo pismo Krstinom kapetanu u Novigradu. Nastavak je donio ratne sukobe

¹⁵³ O saboru u Cetinu detaljnije u: Lujo MARGETIĆ, Cetinski sabori u 1527., *Senjski zbornik*, vol 17, Senj, 1990., str. 35-43.

¹⁵⁴ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 222-223.

Ferdinandovih i Zapoljinih pristaša. U srpnju je u jednom takvom sukobu Krsto bio ranjen, no već u rujnu sakuplja vojsku za odlučujući sukob s vojskom kralja Ferdinanda. Tom prilikom utaborio se kod Varaždina koji je naumio zauzeti. Dok je opkoljavao gradske utvrde i nadgledao postavljanje bojnih sprava, iznenada ga je pogodila kugla iz lumbarde ispaljena s bedema utvrde. Krsto je bio smrtno ranjen i već sljedećeg dana umire u svom taboru. Tijelo mu je prevezeno u Modruš, gdje je sahranjen u obiteljskoj grobnici.

Bernardinovi posljednji dani

Dolazak Ferdinanda Habsburškog na ugarsko-hrvatsko prijestolje 1527. Bernardin je dočeka u visokoj starosti. Budući da je ostao bez sinova Krste i Ferenata koji su najviše doprinosili očuvanju obiteljskih posjeda, onemoćali knez prihvaća Ferdinanda kao kralja te mu već u studenom 1527. piše: "... neka zna Vaše carsko Veličanstvo ... ispričavam se Vašoj Visosti. Nikada nisam radio nešto s Venecijom protiv Vas, niti ću to činiti...". Bernardin je svakako uvidio da se u teškim vremenima nema na koga osloniti kako bi obranio svoju baštinu, stoga moli kralja Ferdinanda da mu potvrdi posjede Novigrad i Postojnu koje je sin Krsto ostavio u nasljedstvo. Uvidjevši da je na kraju životnog puta i strahujući za daljnju sudbinu vlastitih posjeda i gradova, koje je silno želio očuvati od neprijatelja, što unutarnjih, što vanjskih, Bernardin želi da njegovu baštinu naslijedi najbliži muški potomak, unuk Stjepan, kasnije poznat kao Ozaljski, koji je tada još bio malodoban. Uz Stjepana, spominje i unuku Katarinu te moli kralja da osobno skrbi i čuva posjede Frankapana do punoljetnosti njegovih unuka. Molbu je također opravdao diplomatskim razlozima, prema kojima navodi da ne bi želio da "... ovo moje gospodstvo dođe u ruke kakvoga Vašeg neprijatelja za što postoji velika opasnost, ako bi ono ostalo bez nasljednika...". Bernardin ovime radi privremenu uslugu kralju jer, ako zemlja dođe u vlast kraljeva neprijatelja, tada će i kralj biti u nepovoljnoj situaciji. Dalje, Bernardin moli kralja da u slučaju prijevremene smrti unuka, prihvati Nikolu Jurišića kao zastupnika i pomoćnika u čuvanju posjeda. Na kraju, Bernardin moli kralja Ferdinanda, kao što je molio sve njegove prethodnike, da mu pošalje pomoć kako bi i dalje mogao braniti svoje gradove i posjede "... jer neka zna da su oni zaštitom i Vaše Koruške". Unatoč tome što se približavao osamdesetoj godini života, diplomatska aktivnost i sposobnost pratila je Bernardina do samoga kraja. Bilo da se

radilo o vladarskoj milosti ili činu ispunjenom promišljenošću i mudročću, kralj Ferdinand je pristao udovoljiti Bernardinu, što zbog svoje sigurnosti, što zbog poštovanja prema liku knezu koji je pola stoljeća, braneći svoje posjede i "ostatke ostataka" od osmanskih osvajača, branio i ugroženu Europu. Nikola Jurišić imenovan je zaštitnikom i skrbnikom Bernardinovog nasljedstva, no posjede koje je Krsto dobio kao dar od cara Maksimilijana nije vratio knezu, nego ih je kralj prepustio njemu na uživanje. Bernardin je u zamjenu dobio odštetu na temelju Krstinih ulaganja u obranu i održavanje navedenih gradova.¹⁵⁵

Pretpostavlja se da je Bernardin posljednje godine svog života proveo na dvoru u Ogulinu, odakle je upravljao stolnim Modrušem koji su nemilosrdno pustošili Osmanlije. U rujnu 1528. hrvatski ban Ivan Karlović piše o osmanskome pljačkanju posjeda bespomoćnog kneza Bernardina. Iako je točna godina smrti upitna, Milan Kruhek navodi da je knez svakako umro početkom 1529. jer je 23. travnja iste godine kralj Ferdinand dao zauzeti sve Bernardinove posjede i gradove kako bi ih, prema njegovoj želji, sačuvao za nasljednike koji su još uvijek bili malodobni. Ako je Kruhekova pretpostavka i pogrešna, nije daleko od istine jer Bernardin je svakako umro do 1530. godine. Kralj Ferdinand se pravdao da poduzete mjere nije učinio za svoju privatnu korist već zbog straha od Mlečana, koji bi mogli iskoristiti Bernardinovu smrt te zauzeti neke posjede na području Vinodola na štetu malodobnih nasljednika.¹⁵⁶

Borba za Bernardinovo nasljedstvo

Dok je kralj strahovao od vanjskog neprijatelja, Marija Branković, supruga pokojnog Ferenata i majka Stjepana i Katarine, naumila je prisvojiti Bernardinove posjede. Iako se ispočetka slagala s kraljevom odlukom, Bernardinova snaha, koja u kneževoj oporuci nije bila ni spomenuta, najednom se predomislila te je čak smijenila i istjerala mnoge kaštelane u gradovima koje je zauzela. Osim toga, otela je materijalne dragocjenosti (novac, nakit, posuđe) koje je knez Bernardin položio u svoje trezore, prethodno naglasivši kome ih je povjerio na čuvanje. Ovaj čin pokušala je opravdati udajom za Vuka Frankapana Brinjskog, koji je bio srodnik pokojnog

¹⁵⁵ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 224-226.

¹⁵⁶ Isto, str. 226-227.

Ferenata u drugom koljenu. Kralj Ferdinand je kao vrhovni skrbnik i zaštitnik Bernardinove imovine za ovaj spor angažirao bana Ivana Karlovića, kapetana Nikolu Thurna i Ivana Puchlera, kojima je zadaća bila da sačuvaju sva dobra koja je Bernardin sukladno oporuci namijenio unucima. Između ostalog, naređeno je da svi kaštelani Bernardinovih gradova budu vraćeni u staru službu u mjestima gdje su je ranije obavljali. Ne zna se je li Marijin početni uspjeh u naumu da prigrabi Bernardinove posjede potpomogao sam Vuk Frankapan ili netko od njezine obitelji, ali, sukladno navedenom, vidimo da je Bernardin s razlogom strahovao za sudbinu svojeg nasljedstva. Zahvaljujući kralju Ferdinandu, većinski dio Bernardinova nasljedstva na kraju je došao u posjed njegovog unuka Stjepana, a naposljetku je ono završilo u vlasništvu obitelji Zrinski, sukladno dogovoru između Stjepana i Nikole Šubića Zrinskog Sigetskog, Katarininog supruga.¹⁵⁷

Na Mariju Branković žalio se i Bernardinov zet Grgur Štefković. On je zbog nekih nesporazuma prvotno bio zatvoren prema naredbi samog Bernardina, a po kneževoj smrti Grgurove je posjede silom zauzela Marija. Grgur se zbog ovog spora obratio kralju s molbom da mu se vrati Dubovac ili da mu u suprotnom bude isplaćena odšteta za oteti posjed i grad. Moguće je da je Grgur Štefković vladao Dubovcem otkad je oženio kneževu kćer, što bi značilo da je Veronika navedeni posjed u brak donijela kao miraz ili ga je jednostavno uzeo u zajam. Ako je Grgur vladao Dubovcem kao mirazom svoje žene, to bi značilo da je u vrijeme ovoga spora, u drugoj polovici 1529., Veronika već bila pokojna.¹⁵⁸

Osim ovih sukoba u unutrašnjosti, sporovi oko Bernardinovog nasljedstva izbili su i na Kvarneru, gdje je došlo do pokušaja otimanja grada Bakra i istoimene luke. Naime, odvjetnik Jakob Jakobini je 1530. tražio od kralja da grad Bakar zajedno s lukom vrati u posjed njegovih stranaka, Stjepanu i Tomi Dionisisu. Njima je navodno kralj Matijaš darovao Bakar, no Frankapani im ga nikad nisu htjeli dati u posjed. U

¹⁵⁷ Stjepan Ozaljski i tadašnji hrvatski ban Nikola Zrinski sastali su se 1. veljače 1544. pred Zagrebačkim kaptolom, gdje su sklopili ugovor o zajednici dobara i međusobnom nasljedstvu. Ovaj sporazum utemeljen je na braku Katarine Frankapan i Nikole Zrinskog, a za cilj im je bio ujediniti snage kako bi se lakše nosili s teškim prilikama i opasnostima koje su se očitavale u vidu buna, razmirica i osmanske prijetnje. Državina kneza Stjepana tada je brojila dvadeset i pet gradova (Ozalj, Ribnik, Dubovac, Novigrad, Zvečaj, Skrad, Lipu, Mlaku, Modruš, Vitunj, Ogulin, Plaški, Jasenicu, Ključ, Peć, Janjac, Lukovdol, Grobnik, Trsat, Bakar, Hreljin, Drivenik, Grižane, Bribir i Novi); Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata V...*, str. 208; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 227-229.

¹⁵⁸ Isto, str. 229.

ovaj spor 1530. uključio se i Hrvatski sabor, koji je stao u obranu Bernardinova nasljedstva, a poštujući njegovu oporuku Sabor se kod samoga kralja zalagao i za Vinodol, koji je kralj bio dužan čuvati ga do Stjepanove punoljetnosti. Iste godine Vinodol je napao tršćanski kapetan Nikola Rauber, koji je tom prilikom silom smijenio bibriskog župnika Đuru Katića, na što je kralj intervencijom Sabora vratio župnika na njegov stari položaj.¹⁵⁹

Bračne zajednice Frankapana Modruških i Ozaljskih kao strategija očuvanja vlastite egzistencije

Osnovni problem hrvatskih velikaša u drugoj polovici 15. i prvoj polovici 16. st. bilo je osiguranje mirnog života u nimalo mirnim vremenima. Borba za opstanak u vremenima kada Osmanlije nemilosrdno prodiru na hrvatski teritorij iziskivala je primjenu različitih strategija kako bi se sačuvao dotadašnji životni standard i društveni položaj. Obitelj, kao osnovica za opstanak roda, zahtijevala je mirno okruženje, financijsku stabilnost i snažnu vezu s onim pripadnicima društva koji su bili na njihovoj ili višoj razini. Svi navedeni čimbenici vodili su k spajanju dvaju entiteta s jednakim ciljevima. Knez Bernardin je u tu svrhu koristio ono što mu se nudilo i što se nametalo kao jedino rješenje. Kako bi obitelj što lakše egzistirala i sačuvala svoja dobra, Bernardin je mnogobrojnom potomstvu podijelio uloge. Sin Krsto vješto je obavljao vojnu službu, Ivan je izgradio svećeničku karijeru, Ferenat je kao diplomat pridonosio financijskoj stabilnosti, a Matija je zajedno s ocem vodio obiteljska imanja. Osim klasifikacije unutar obitelji, Bernardin je po uzoru na svoga oca poradio na osiguranju crkvenih, političkih i gospodarskih veza, kako u Kraljevstvu, tako i izvan njega, što je ostvario svojim, ali i brakovima svoje djece.¹⁶⁰

U sljedećim redcima prikazat ćemo ovu strategiju iz perspektive Frankapana Modruških i Ozaljskih. Iako su Stjepan II., njegov sin Bernardin te Bernardinov sin Krsto imali tu sreću da sami biraju životne partnerice, Bernardin će kao suvremenik nestabilnih i kaotičnih prilika na hrvatskom, ali i širem europskom prostoru, biti primoran većini svojeg potomstva osigurati brak kojim će steći političke, crkvene i gospodarske veze.

¹⁵⁹ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 229.

¹⁶⁰ JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 58-59.

Stjepan II. i Ižota

Godine 1444., nakon smrti ugarsko-hrvatskog kralja Vladislava i njegovog miljenika bana Matka Talovca, Kraljevstvo je zahvatio građanski rat između knezova Celjskih i Ivana Hunyadija. Najugledniji Frankapan, Stjepan II., ne bi li ojačao svoj trenutni položaj, oženio se za Ižotu, kćer markgrofa Nikole III. iz roda Este. Nikola je bio gospodar Ferrare, Modene i Reggija, a kći mu je neposredno prije Stjepanove prosidbe ostala udovicom. Naime, udala se prvotno za Antuna od Montefeltra, koji je ubijen na dan vjenčanja. Nepunu godinu nakon tragičnog događaja Ižota je pristala postati suprugom Stjepana II. Porodice Frankapan i Este bile su od prije u srodstvu jer je prva žena krčkog kneza Nikole III., Ziliola Carrara bila ujedno i sestra Katarine koja se 1372. udala za Stjepana I. Frankapana. Ovom braku izričito se protivila Venecija. Iako su s knezovima Frankapanima bili u dobrim odnosima, Stjepanov izbor nije im odgovarao. Je li tako bilo zbog prijašnjih nesporazuma s knezovima, ne zna se, ali za pretpostaviti je da je Venecija zazirala od ikakvih veza svojih saveznika s talijanskim plemićima. U trenutku kada je Ižotin brat, markgrof Lionello, obavijestio Veneciju o planiranom vjenčanju, ona ga je počela odgovarati "... jer mu s više obzira taj brak savjetovati ne može, a naročito radi stanja njegova i svoga, premda je ona kuća (Frankapana) časna i plemenita", međutim, "ona sve to njemu prepušta, neka on kao premudar čovjek udesi, kako mu se čini korisnije". Odmah zatim, Venecija je pokušala odgovoriti i kneza Stjepana od braka s Ižotom. U studenom 1445. Mlečani u Senj šalju poslanika Ivana de Reguardatisa, no Stjepan je ostao pri svojoj odluci. U travnju 1446. Stjepan je na putu do Ferrare zastao u Veneciji kako bi zamolio mletačko vijeće za oružanu pratnju. Budući da ga je nekoliko dana prije dolaska u Veneciju dužd Franjo Foscari odgovarao od braka, ukazujući mu na druge kneginje i grofice, što je Stjepan odbio, vijeće mu je uskratilo pratnju. Stjepan je nastavio s vlastitom pratnjom do Ferrare, gdje je oženio groficu Ižotu. Ovim brakom zasigurno mu je porastao ugled u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, ali je također došao i u blisko srodstvo s moćnom talijanskom porodicom, između ostalog, sa samim napuljskim kraljem Alfonsom V., čija je kći Marija bila udata za Ižotinog brata Lionella.¹⁶¹

¹⁶¹ Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 230-231.

Bernardin i Lujza

Stjepanov sin, Bernardin, svoju je buduću suprugu upoznao prilikom sudjelovanja u kraljevskoj pratnji koja je u Napulj išla po kraljevnu Beatricu, kćer napuljskog kralja Ferdinanda I. i buduću ženu Matijaša Korvina. Na toj svečanosti mladi se Bernardin zagledao u Lujzu Aragonsku, kraljevu nećakinju i sestričnu kraljevine Beatrice, koja mu je uskoro postala suprugom. Iako se ne zna točan datum sklapanja braka, historiografija je kao rubne godine njihova zajedničkog života uzela 1481. i 1489. Lujza je bila kći Eleonore Aragonske i Marina da Marzano, kneza od Rossana i vojvode od Sessa i Squilacea. Osim s obitelji da Marzano, Bernardin je ovim brakom došao u blisku svojstansku vezu s kraljem Matijašom i obitelji Hunyadi. Diplomatska služba Stjepana i Bernardina za obitelj Hunyadi sada je bila produbljena i vezom koja je u mnogočemu odredila buduću političku sudbinu Bernardina. Osim Hunyadija, Bernardin je obnovio srodstvo s napuljskom kraljevskom krunom, koju je sada nosio Alfonsov sin Ferdinand. Učvršćivanje veza s obitelji D'Este i samom napuljskom krunom potvrđuje brak između Eleonore, kćeri kralja Ferdinanda s Herkulom I., koji je bio polubrat Ižote, Stjepanove supruge. U međuvremenu, Lujzina sestra Katarina udala se za Antonia della Rovere. Taj Antonio bio je nećak pape Siksta IV. i bratić pape Julija II., istaknutih predstavnika navedene porodice. Budući da je treća kraljeva kći, Giovanna, bila udata za Leonarda della Rovere, koji je također bio nećak Siksta IV., ali i brat Julija II., Ferdinand Aragonski stvorio je obećavajuće veze s onodobnom crkvenom i političkom elitom, koja je tim posredstvom u srodstvo došla i s Frankapanima.¹⁶²

Lujza se prvi put spominje u darovnici od 25. srpnja 1481., u kojoj ju je Bernardin nazvao se „našom najdražom suprugom“. Tom je darovnicom Bernardin Martinu Oštrehariću darovao selo Stubal s kaštelom u Modruškoj županiji, a Lujza je zabilježena kao sudarovateljica. Lujza je zajedno s Bernardinom živjela u stolnom Modrušu, gdje mu je do 1489. rodila osmero djece; četiri sina i četiri kćeri. Tako nam „Rodoslovlje Frankapana Modruških i Ozaljskih“¹⁶³ donosi popis na kojem prvenstvo imaju muška djeca bez obzira na godinu rođenja: Matija, Krsto, Ivan, Ferenat, Marija Magdalena, Ižota, Beatrica i Veronika. Lujza Aragonska posljednji put se javlja u

¹⁶² Tablica koja prikazuje rodbinsku i svojstansku povezanost Frankapana Modruških s obiteljima D'Este, Da Marzano, Hunyadi, Della Rovere i dinastijom Aragonaca u trenutku Bernardinove ženidbe s Lujzom nalazi se u: JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 131.

¹⁶³ Isto, str. 133.

dokumentima sredinom 1489., kada zajedno s Elizabetom, udovicom erdeljskog vojvode Ivana Pongracza od Dengelega, ugovara zaruke Matije Pongracza i svoje kćeri Marije Magdalene. Godine 1489. umrla je Lujza Aragonska, a knez Bernardin se nakon toga više nije ženio. Iako je ovo naizgled neobičan čin, ako uzmemo u obzir vrijeme u kojem je živio, Bernardin je pretpostavljamo, bio zadovoljan potomstvom i dosegnutim ugledom, koji je proporcionalno rastao sa sve češćim navalama Osmanlija. Budući da je zaleđe u to vrijeme bilo ugroženo prodorom Osmanlija, Bernardin je kao mjesto pokopa supruge izabrao Senj. Osim toga, u Senju je u crkvi sv. Petra bila sahranjena i njegova majka Ižota, pa se podrazumijeva da je u majčinoj blizini htio pokopati i suprugu podignuvši joj dostojan nadgrobnik spomenik.¹⁶⁴

Krsto i Apolonija

Dok su Stjepan i Bernardin svojim brakovima stekli veze s crkvenom i svjetovnom elitom Apeninskog poluotoka, Bernardinov sin Krsto pojačao je veze Frankapana s njemačkim carskim dvorom. U ranim dvadesetim godinama stupio je u službu cara Maksimilijana, gdje se istaknuo kao vojskovođa.¹⁶⁵ U carskoj službi upoznao je i svoju buduću suprugu Apoloniju Lang, koja je sa sedamnaest godina došla na habsburški dvor. Apolonija je odrasla u augsburškoj patricijskoj obitelji, a njezin brat, Matija Lang bio je istaknuti klerik, koji se od položaja biskupa Krke u Koruškoj, preko titule kardinala uspeo do položaja salzburškog nadbiskupa. Osim toga, Maksimilijan ga je cijenio kao vještog diplomata carske kancelarije. Apolonija se 1503. udala u Innsbrucku za tirolskog plemića Julijana Lodrona, kojem je rodila kćer Anu Mariju. Godine 1510. ostaje udovicom, a u travnju 1513. udaje se za Krstu Frankapana. Maksimilijan joj je prilikom udaje kao miraz dao grofovije Pazin i Goricu. Zanimljiva je priča kako je Apolonija jedna od rijetkih žena koja se u ono vrijeme udala iz ljubavi. Prilikom udaje Krsti je darovala prsten s natpisom: "mit willen dyn eigen" (svojom voljom tvoja).¹⁶⁶

¹⁶⁴ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 267-268; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 124-126; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 107; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 194-195; Marija ŠERCER, Žene Frankopanke, *Modruški zbornik*, god. 4 i 5, Modruš, 2011., str. 31-40.

¹⁶⁵ Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 292; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 209; JURKOVIĆ, *Turska opasnost...*, str. 75.

¹⁶⁶ ŠERCER, Žene Frankopanke..., str. 54.

Nakon što je u lipnju 1514. pao u mletačko zarobljeništvo i bio zatočen u kuli Torresellea, Krsto je redovito primao pisma oca Bernardina i supruge Apolonije. U nekoliko navrata Apolonija je zatražila da joj se omogući posjet zatočenom suprugu, no Venecija je taj zahtjev uporno odbijala. U siječnju 1517. Apolonija je svojevoljno i s vlastitom pratnjom došla do Venecije, gdje je ostvarila unaprijed iskovan plan. Dovevši Mlečane pred gotov čin, smještena je u kuću Krstina rođaka Zuana Antonia Dandola, nakon čega je s pratnjom posjetila dužda. Pratnju su činili trgovci, plemići i Dandolo kao upravitelj Torresselle. U osobnoj pratnji nalazile su se tri mlade djevojke i starija liječnica. Nakon što se poklonila duždu te mu tako odala počast, zamolila ga je da joj omogući posjet Krsti dva puta tjedno, na što je dužd pristao. Ispostavilo se da je Apolonija nakon prvog posjeta zatočenom suprugu ostala u Torresselli, što je izazvalo burnu reakciju kod dužda. Krsto je tvrdio da je Apoloniji pozlilo te da joj je potreban liječnik, nakon čega je odvedena u lječilište Albano. Iako joj je dopušten povratak, Apolonija je u još nekoliko navrata odlazila u lječilište. U međuvremenu, početkom 1518., prijepis pisma Carskog povjerenstva iz Linza upućenog Krsti i Apoloniji izražava Maksimilijanovo duboko suosjećanje zbog dugotrajnog zarobljeništva, uz nadu da će ubrzo oboje biti oslobođeni. U ožujku iste godine Carsko povjerenstvo Krsti i Apoloniji šalje novčano pismo u vrijednosti 500 zlatnih ugarskih florena. Po posljednjem povratku Apolonije iz lječilišta na vidiku se pojavila nova nada za njihovo oslobođenje. Zatočeni par simbolično je obilježio dane optimizma tako što je izbočini prozora dao uklesati natpis o duljini njihova boravka u kuli. Zatočeništvo je potrajalo još nekoliko mjeseci. Po dogovoru cara Maksimilijana i francuskog kralja Franje I., Krsto je trebao biti izručen Francuzima zamjenu za oslobođenje vojvode od Navarre koji je bio u španjolskom zatvoru. Apolonija Lang je 2. siječnja 1519., neposredno prije Krstinog odlaska u Milano, zamolila mletačke dužnosnike za dopuštenje kako bi zajedno s Krstom ručala i večerala u Torresselli. Knez se nakon toga oprostio s osobljem kule u kojoj je bio zatočen, a svome rođaku i čuvaru darovao je zlatni prsten s natpisom koji ga je vodio na životnom putu: "Spes mea in Deo est" (Moja nada je u Bogu). Zabilježeno je da je Krsto u Milanu zatočen u utvrdi koja je danas poznata kao Castello Sforzesco. Iako ga je pratila na putovanju u Milano kako bi mu bila u blizini, zdravstveno stanje Apolonije naglo se pogoršalo što ju je udaljilo od muža. U listopadu 1519. Krsto je uz pomoć dobro isplanirane akcije uspio pobjeći iz utvrde. Iz sigurnosnih razloga, Apolonija tu vijest nije saznala. Umrla

je 4. siječnja 1520., a sahranjena je novigradskoj kapelici kraj Kopra gdje joj je podignuta nadgrobna ploča s natpisom.¹⁶⁷

Zanimljiv podatak i svakako vrijedan spomena jest da su Krsto i Apolonija za vrijeme zatočeništva u Torreselli, 1518., dali tiskati *Njemačko-rimski brevijar* kod mletačkog tiskara Gregoriusa de Gregoria. Radi se o knjizi velikog formata tiskanoj na gotici u crnoj i crvenoj boji. Ukrašena je drvorezima koje su izradili mletački majstori. Iznad predgovora smještena su dva grba; jedan Krste Frankapana i drugi Langa od Wellenburga. Na kraju knjige, drvorez krasi prikaz Marijine krunidbe uz donatore Krstu i Apoloniju. Klečeći lik Marije okružene Svetim Trojstvom nalazi se u gornjem dijelu drvoreza, dok donji dio prikazuje donatore Krstu i Apoloniju u klečećem položaju, čija imena su upisana u svitke iznad njihovih likova. Krsto je prikazan kao ratnik u oklopu, s mačem oko pasa i njemačkom kapom na glavi, dok je nasuprot njega Apolonija odjevena u haljinu, čiji vrat krasi biserna ogrlica, a glavu joj pokriva kapa. Dva sačuvana primjerka ovog brevijara čuvaju se u Sveučilišnoj knjižnici u Heidelbergu i u Narodnom muzeju u Budimpešti. Poznati portreti supružnika Krste Frankapana i Apolonije Lang u izdanju svetaca sv. Kristofora i sv. Apolonije nalaze se na krilnom oltaru župne crkve u Obervellachu (Zgornja Bela) u Koruškoj. Portrete je 1520. izradio nizozemski slikar Jan van Scorel koji ih je osobno poznao.¹⁶⁸

Marija Magdalena i Matija Pongracz

Marija Magdalena bila je najstarija kći Bernardina i Lujze. Godine 1489. Bernardin je učvrstio veze s kraljevskim dvorom. Naime, prema želji kraljice Beatrice uspostavljene su zaruke između Marije Magdalene i kraljevog rođaka Matije Pongracza od Dengelega. Bračni ugovor sklopljen je u lipnju 1489., a budući da su zaručnici bili malodobni, ugovor su potpisale Lujza i Elizabeta Pongracz, Matijina majka. Kralj Matijaš potvrdio je navedeni ugovor 23. lipnja 1489. u Budimu. Uz to, obećao je Mariji Magdaleni miraz u iznosu 8.000 zlatnih florena te utvrdu Aljmaš u Erdelju. Prema ugovoru, mladenci će stupiti u brak kada Marija Magdalena navrši

¹⁶⁷ Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 292; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 209-213; ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 54-57.

¹⁶⁸ Vj. KLAJČ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 299; KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 212; ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 57-60.

devet godina. Milan Kruhek navodi kako se radi o vrlo zanimljivom ugovoru koji je u skladu s onodobnim pravom i običajima po pitanju predbračnog ugovora u redovima visokog plemstva.¹⁶⁹

Otac malodobnog Matije, Ivan Pongracz od Dengelega bio je sin Klare, sestre Ivana Hunyadija. Kralj Matijaš ga je tri puta imenovao vojvodom Erdelja, a u ispravama ga nalazimo kao vojvodu Erdelja, kneza Sikula, srednjeg Solnoka i Tamiša te bana Severina. Zajedno s Bernardinom bio je u kraljevom poslanstvu koje je u Napulj išlo po kraljevu buduću ženu Beatricu. Na svadbi u Napulju predstavljao je kraljevu osobu, a umro je svega nekoliko dana poslije slavlja u Budimu.¹⁷⁰

Matija se kasnije spominje kao *banderiatus* odnosno stjegonoša, a u slučaju rata bio je dužan sudjelovati s određenim brojem vojnika. Ubrzo je umro, a kralj Vladislav već 1501. dodjeljuje njegove posjede Ivanišu Korvinu, također Bernardinovu zetu, kao naknadu za oteto vojvodstvo Opavu. Ostatak života Marije Magdalene nije nam poznat.¹⁷¹

Beatrica i Ivaniš Korvin

Beatrica je zajedno s ostalom braćom i sestrom odrastala na očevom dvoru u Modrušu. Jedan period svog djetinjstva provela je sa svojom rođakinjom i imenjakinjom Beatricom u Budimu na kraljevu dvoru, gdje je poprimila manire i način ponašanja prikladne za dvorske dame. Otac Bernardin htio je naći dobrog supruga za svoju kćer, a budući da je nakon smrti kralja Matijaša pridonio stabilizaciji političkog položaja Ivaniša Korvina u Hrvatskoj, nastojao je da to bude kraljev nezakoniti sin i potencijalni nasljednik.¹⁷²

Kao izvanbračno dijete kralja Matijaša, Ivaniš je bio jako dobro odgojen te je osim mađarskog znao latinski, njemački i češki jezik. Beatrica i Ivaniš vjenčali su se u Modrušu u rano proljeće 1496. Ivaniš je kao miraz dobio utvrđeni Bihać i Novi. Nedugo nakon sklapanja braka, Beatrica mu je za boravka u Bihaću, 1497., rodila kćer Eizabetu, a u ljeto 1499. sina Krstu, koji je kršten u Bihaću. Odaslavši

¹⁶⁹ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 201; ŠERCER, Žene Frankopanke..., str. 45.

¹⁷⁰ Isto, str. 45-46.

¹⁷¹ ŠERCER, Žene Frankopanke..., str. 46.

¹⁷² Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV.*..., str. 250-251 i 272.

poslanstvo u Bihać s darovima za malenog Krstu, bosanski Skender-paša Mihaloglu čestitao je roditeljima na prinovi.¹⁷³

Ivaniš je obavljao dužnost hrvatskog bana u dva navrata; od 1495. do 1498., kada je smijenjen zbog sukoba s kraljem Vladislavom, te od 1499. do smrti. Nakon rizičnog pothvata u sukobu s Osmanlijama 1504., u kojem je skoro zarobljen, Ivaniš je zadobio u boju rane od čijih je posljedica kasnije podlegao. Umro je 12. listopada iste godine na svom posjedu u Krapini, a sahranjen je u Lepoglavi.¹⁷⁴ Nakon Ivaniševe smrti Beatrica je naslijedila suprugove posjede, a teritorij koji je bio pod njenom ovlasti činio je čitavo Zagorje s gradovima: Krapina, Kostel, Tabor, Vrbovec, Lobar, Oštrc, Greben, Bela i Trakošćan. U Varaždinskoj županiji pripadali su joj gradovi: Vinica, Jurketinec i Varaždin. U Križevačkoj županiji: Kalnik, Vrbovec i Rakovec. U Zagrebačkoj županiji: Medvedgrad, Lukavec, Samobor, Lipovec, Jastrebarsko, Vukovina, Steničnjak, Vivodina i Ripač. U Primorju i njegovu zaleđu: Senj, Novigrad, Starigrad, Bag (Karlobag), Otočac, Prozor, Obrovac, Klitovac, Počitelj, Peć, Krupa, Japra i Belaj. K tomu su joj pripadale tridesetnice u Čakovcu i Murskom Središću. U Slavoniji pripadali su joj Morović, Čerević i Gorjani. U Ugarskoj i Erdelju gradovi: Kiseg, Požun, Komarno, Tata, Gyula (Đula), Šikloš, Salma, Bajmoc, Likova, Orava, Slavina, Sztopkó, Šaroš, Kő, Lak, Hunjad i trgovišta: Dunatornya, Futak, Debrecen, Túr, Varsány, Halas, Sombok, Tök i Perbác, zajedno s rudama u Zvolenskom (Nowozolio). U Austriji: Rec i Križlag, u Štajerskoj: Ptuj, Radgona i Novigrad. U Kranjskoj: Brežice i Kostanjevica.¹⁷⁵

Iako je ovladala velikim teritorijem na području Kraljevstva, čime je postala metom novih udvarača, Beatricu je uskoro snašla još jedna tragedija. Nakon Ivaniševe smrti, 17. ožujka 1505. umro joj je i sin Krsto. Sahranjen je uz oca u pavlinskoj crkvi u Lepoglavi, a Beatrica je samostan obdarila s dijelom obiteljske ostavštine u vidu odjeće, nakita i pribora za jelo i piće. Mlada Beatrica ostala je sama s kćerkom Elizabetom, a velik broj posjeda značio je i velik interes kako za majku, tako i za kćer. Hedviga, žena pokojnog palatina Stjepana Zapolje, isplanirala je sklapanje braka između Elizabete i njezinog sina Jurja, nakon čega je sklopljen

¹⁷³ ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 255-256; ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 46; KRUHEK, *Bernardin Frankopan...*, str. 207-208.

¹⁷⁴ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 266; ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 46-47.

¹⁷⁵ ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 47.

ženidbeni ugovor prema kojem će do vjenčanja doći kada Elizabeta navrší dvanaest godina. Krajem 1507. Beatrica je s Elizabetom otputovala u Erdelj kako bi ondje riješila neke imovinske sporove. Prilikom boravka u Erdelju Beatrica je našla novog izabranika za kćer Elizabetu. Radilo se o kraljevom peharniku Mihaelu od Palovca s kojim je Elizabeta sklopila zaruke na Božić 1507. Početkom 1508., Elizabeta piše lepoglavskom prioru Marku da su ona i kći dobroga zdravlja te da je imovinske poslove uspješno riješila. Prije povratka kući, Elizabeta se iznenada razboljela i umrla tijekom 1508., nakon čega je sahranjena je u Đuli. Ostavši bez djece i muža, Beatrica je nakon tragičnog scenarija s dvadeset i sedam godina postala vrlo privlačnom udavačom. Prema kraljevskom savjetu, 21. siječnja 1509. udala se za Jurja Brandenburškog. Bračni ugovor je sva obiteljska dobra i posjede Beatrice dodijelio Jurju. Nedugo zatim, u ožujku 1510., Beatrica se razboljela i umrla u Varaždinu. Posljednje trenutke provela je uz oca Bernardina.¹⁷⁶

U teškim životnim okolnostima Beatrica nije stvari prepuštala slučaju. Marljivo je vodila brigu o svojim posjedima i pisala isprave, o čemu svjedoči njen pečatnjak. Na pečatnjaku je kombinirani grb Frankapana i Korvina, a iznad grba nalaze se inicijali "B. C." (*Beatrix Corvin*). Zanimljivo je da pečat počiva uz ispravu izdanu 17. kolovoza 1504. u Medvedgradu. Isprava je pisana na latinskom, a Beatrica je prema molbi Marka, vikara remetskih pavlina, zabranila unaprijed točiti vino za vrijeme crkvenih obreda u navedenoj crkvi.¹⁷⁷

Ižotini brakovi s ugarskim plemićima

Nakon Lujzine smrti, Bernardin se uza sve obaveze i aktivnosti koje je obavljao kao častan plemić trudio osigurati svojim kćerima da se što bolje udaju. Ižota je bila najmlađa kći Bernardina i Lujze, a pretpostavljamo da je rođena u Modrušu. Otac ju je zaručio još kao malodobnu za Ladislava mlađeg, sina tadašnjeg bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Ladislava Egervária. Ugovor je sklopljen 22. siječnja 1492. u utvrđenom Drežniku. Prema ugovoru, Ižota je u miraz dobila 6.000 forinti. Obitelj Egervári prvi je uspon zabilježila u 14. st., a nakon što je Ladislav kao ban pristupio u kraljevu službu, ugled im je zasigurno porastao. Na temelju ugovora

¹⁷⁶ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 266-267; ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 47-48.

¹⁷⁷ ŠERCER, *Žene Frankopanke...*, str. 48-49.

od 10. lipnja 1507. možemo potvrditi da su Stjepan i Ižota imali sina. Prema navedenom ugovoru, Kaniški su se, kao najveći protivnici obitelji Egervári, dočepali njihovih posjeda kada su u ime kralja Vladislava sklopili ugovor o trajnom usvajanju sa Stjepanom Egerváriem. Kada je Stjepan 1512. umro, njegovi posjedi pripali su Kaniškima sukladno ugovoru. Sklapanje ugovora uslijedilo je po smrti Ladislava, što znači da je svakako umro prije 1507.¹⁷⁸

U nastojanju da ne ostane mlada udovica, Bernardin je nanovo odlučio udati Ižotu. Za supruga joj je odabran Stjepan Perenyi. Njihov brak je 1515. potvrdio i Budimski kaptol. Ižoti je u miraz dan posjed Dobranjiva sa svim dobrima u županiji Zvolen u današnjoj Slovačkoj. Ovaj posjed Bernardin je dobio kao zalog od kralja Matijaša, a prije vjenčanja posjedom privremeno upravlja Juraj Horvat. Bernardin se na ovaj potez odlučio kako bi mogao vratiti posjed u svoje ruke, ako krivnjom Stjepana Perenyia ne dođe do sklapanja braka. Bernardin i njegov sin Ferenat, obećali su za troškove svadbe dati 300 forinti, a kao miraz darovane su posude, odjeća, posteljina i ostali kućanski predmeti dostojni života na visokoj nozi. Zabilježen je podatak da su supružnici 14. veljače 1518. mijenjali posjed Dobranjiva za neke posjede Stjepana Werbőczya.¹⁷⁹ Nakon što je od kralja Ludovika II. 1525. proglašen glavnim peharnikom, Stjepan Perenyi umire neposredno prije Mohačke bitke, u kojoj je poginuo njegov stariji brat Gabrijel.¹⁸⁰

Zanimljivo je da se u arhivu grada Košica čuva Ižotino pismo koje je ona prosljedila sudu navedenog grada. Iz pisma saznajemo da je Ižota boravila u utvrdi Nagyida (današnja Vel'ka Ida u Slovačkoj), odakle ih obavještava kako je od svoga brata primila vijesti o pogibiji kralja Ludovika i osmanskoj namjeri da osvoje Kraljevstvo. Uz to, u pismu je navedeno da će Kraljevina Hrvatska, Dalmacija i Slavonija sa županijama Požegom i Srijemom biti pod nadzorom njezina brata. Na kraju pisma stoji potpis "Isotha de Frangepanibus relicta magnifici condam domini Stephani de Peren".¹⁸¹

¹⁷⁸ Isto, str. 62-63.

¹⁷⁹ On je poznatiji kao protonotar koji je sastavio običajno pravo Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva *Tripartitum*, koje je osiguravalo plemićke povlastice političkog i socijalnog karaktera sve do 1848. godine. Detaljnije u: MESIĆ, *Hrvati na izmaku...*, str. 207-208; Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 305.

¹⁸⁰ KRUHEK, Bernardin Frankopan..., str. 209-210; ŠERCER, Žene Frankopanke..., str. 63-64.

¹⁸¹ Isto, str. 64.

Ižota je iz braka sa Stjepanom imala dva sina, Mihaela II. i Franju I. Mihael je obnašao dužnost župana Zemplina. Nakon osmanskog zauzimanja Budima 1541., Kraljevstvo je zahvatio građanski rat u kojem se Mihael priklonio Ferdinandu I. Habsburškom. Poginuo je u bitci kod Munkača 1557. S druge strane, njegov brat Franjo pristao je uz Izabelu, udovicu Ivana Zapolje. Iako je 1557. zarobljen od strane habsburške vojske, po oslobođenju su mu vraćena sva zaplijenjena dobra. Umro je 1562.¹⁸²

Osam godina nakon smrti Stjepana Perenyia, Ižota se udala po treći put. Dana 30. svibnja 1533. stupila je u brak s Gašparom Serédiem. Gašpar je bio vrhovni kapetan Gornje Ugarske. Po vjeroispovijesti je bio protestant, a prema njegovim zapovijedima uništeni su i opljačkani pavlinski samostani Tokaj (1536.) i Regec (1537.). Nemamo podataka je li bračni par imao djece. Ižota Frankapan umrla je oko šezdesete godine života u Davori, 13. rujna 1545.¹⁸³

O brakovima ostale Bernardinove djece nemamo ovoliko podataka, no prema obiteljskom rodoslovlju znamo da se najstariji sin Matija oženio za Sofiju koja je bila udovica Andrije Heninga od Susedgrada, inače pripadnicu moćne ugarske obitelji Tuz od Laka. Ferenatova supruga Marija bila je kći srpskog despota Jovana Brankovića, a upravo u tom braku rođeni su posljednji pripadnici Frankapana modruških i ozaljskih, Stjepan i Katarina. Od osmero Bernardinove djece, čak njih šestero sklopilo je brak jednom ili više puta s pripadnicima visokih plemićkih obitelji sa prostora Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, odnosno Svetog Rimskog Carstva. Ivan je ostvario crkvenu karijeru,¹⁸⁴ a Veronika je jedina koja se udala za nižeg hrvatskog plemića, Grgura Štefkovića, obiteljskog prijatelja.¹⁸⁵

Koliko god bila skromna, novčana i materijalna pomoć koja je pristizala od rodbine u teškim trenucima obitelji Frankapan bila je ogledalo zajedništva i sloge kada je to bilo najpotrebnije. Osim financijske i materijalne pomoći, od velikog je

¹⁸² Isto, str. 65.

¹⁸³ Na ist. mj.

¹⁸⁴ Iako se o Ivanu ne zna gotovo ništa, dio izvora nas informira o tome koliko je bio cijenjen u crkvenim krugovima te se zna da je boravio na području tadašnje Francuske. Nakon bitke kod Pavije 1525. susreo se sa sultanom Sulejmanom Veličanstvenim, s kojim je kao poslanik francuskog kralja u pregovorima odobrio slobodnu plovidbu francuske mornarice Jadranskim morem, kao i slobodan pristup svim egipatskim lukama; JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 56.

¹⁸⁵ Vj. KLAJČ, *Krčki knezovi Frankapani...*, prilog: "Rodoslovlje krčkih knezova Frankapana (od god. 1118.-1671.)"; JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 133.

značaja bio utjecaj i ugled koji su članovi rodbine i svojte imali na dvorovima onodobne europske vlastele. Proces amalgamacije u našem slučaju predstavlja povezivanje pripadnika istih društvenih skupina s vlastitim identitetom, koji dolaze iz različitih dijelova Europe. Upravo na taj fenomen povezivanja u cjelinu, otprije obogaćenu pojedinačno stečenim dobrima, ukazao je Ivan Jurković na primjeru Frankapana Modruških i Ozaljskih.¹⁸⁶

Modruška biskupija

Osnivanje biskupije

I prije službenog preseljenja biskupije iz Krbave u Modruš, krbavski biskup Franjo Stipković (Modrušanin) puno je vremena provodio u Modrušu, gdje je od 1457. imao svoje odaje. Do 1460. Modruš i Vinodol su kao župe pripadale Krbavskoj biskupiji, no sporazumnim dogovorom između kneza Stjepana i krbavskog biskupa Franje biskupska stolica prenesena je u Modruš, što je podržao i papa Pio II., izdajući 4. lipnja 1460. u Sieni bulu kojom je središte Krbavske biskupije sa svim pravima preseljeno u Modruš. Tom prilikom župna crkva sv. Marka postala je stolnom crkvom sv. Marije, a biskupija je promijenila ime u Modrušku.¹⁸⁷ Ovdje svakako dolazi do izražaja patronatsko pravo Frankapana, koji su u ovom slučaju bili posrednici i suučesnici u biranju biskupa i premještanju, odnosno osnivanju nove biskupije.¹⁸⁸

Nikola Modruški

Godine 1461. Franju je na biskupskoj stolici naslijedio Nikola Modruški koji je i za službe senjskog biskupa aktivno surađivao s Franjom i Stjepanom. Tako ga nalazimo u ugarsko-hrvatskoj delegaciji na sabor u Mantovi, koji je papa Pio sazvao

¹⁸⁶ Isto, str. 60.

¹⁸⁷ Mile BOGOVIĆ, Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožičića Benje, u: ISTI (ur.), *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka – Zagreb: Kršćanska sadašnjost (dalje: KS), 1988., str. 64-65; Mihovil BOLONIĆ, Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije, *Senjski zbornik*, vol. 5, Senj, 1973., str. 226-227 i 246-248; Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 247; ISTI, *Povijest Hrvata IV...*, str. 41; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 86; ISTI, *Modruš između...*, str. 42-43.

¹⁸⁸ Patronatsko pravo u Krbavskoj i Senjskoj biskupiji, Frankapanima je dodijelio ugarsko-hrvatski kralj Ladislav IV. Kumanac 1289. Detaljnije u: BOLONIĆ, *Crkveni patronat...*, str. 236-238; Mile BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme Bernardina Frankopana, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš, 2009., str. 29-32.

kako bi organizirao kršćanski otpor protiv najezde Osmanlija koji su sve češće ugrožavali južne dijelove Kraljevstva. Nikola je po dolasku na čelo Modruške biskupije bio svjedokom sukoba Frankapana i Kurjakovića. Krbavski knezovi nisu se mogli pomiriti s premještajem biskupije, što je rezultiralo otmicom biskupa Nikole. Biskupa su Kurjakovići strpali u tamnicu iz koje je izašao u kolovozu 1462., zahvaljujući posredovanju kneza Stjepana i potom intervenciji pape Pia. Naime, papa je angažirao mletačkog poslanika da u dogovoru s Kurjakovićima oslobodi zatočenog biskupa, na što su knezovi Krbavski pristali pod uvjetom da ih biskup ne tuži zbog ropstva.¹⁸⁹

Nakon oslobođenja Nikola je kao papin legat 1462. putovao u Bosnu kako bi upozorio bosanskog kralja Stjepana Tomaševića o prijetećoj osmanskoj opasnosti. On je kao suvremenik pada Bosanskog Kraljevstva te kao svjedok smrti bosanskog kralja ostavio zapise u kojima se osvrće na ulogu kralja Matijaša u trenutku pada Bosne, apelirajući na njegovu odgovornost prilikom navedenih događanja. Nikola je također bio mišljenja da su Osmanlije osvojili Bosnu zbog potpore muslimanima koji su prisilno pokršteni.¹⁹⁰ Nakon što je uspio na vrijeme pobjeći iz Bosne, Nikola se zaputio u Budim gdje mu je zadaća bila organizirati protuosmansku djelatnost kojom bi se spasila izgubljena područja. Upravo na kraljevskom dvoru Nikola se upoznao s humanistima, prije svih s Ivanom Vitezom koji će na njega imati ogroman utjecaj u kasnijem razdoblju. Nakon što je nagovorio kralja Matijaša na pokretanje kampanje na Bosnu, Nikola u listopadu 1463. boravi u Veneciji gdje bezuspješno traži vojnu i financijsku pomoć. Nakon toga pridružio se s Vitezom i Česmičkim kraljevskoj kampanji na Bosnu.¹⁹¹

¹⁸⁹ Serafin HRKAĆ, Nikola Modruški, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, vol. 2, Zagreb, 1976., str. 146; Miroslav KURELAC, Nikola Modruški (1427.-1480.), Životni put i djelo, u: BOGOVIĆ (ur.), *Krbavska biskupija...*, str. 126; Mislav Elvis LUKŠIĆ, Zatočeništvo Nikole Modruškog kod Krbavskih knezova g. 1462., *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 42, Zadar, 2000., str. 105-171; Vj. KLAIĆ, *Krčki knezovi Frankapani...*, str. 247; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 63-64; ISTI, *Modruš između...*, str. 42-43.

¹⁹⁰ Prema Nikoli, njima je kralj povjerio brigu o najutvrđenijim gradovima u Bosanskom Kraljevstvu kako bi stekao njihovu vjernost što ga je na kraju koštalo pada Kraljevstva. Međutim, ti isti izdajnici opet su prešli na kršćanstvo kada je kralj Matijaš nanovo osvojio Jajce; Franjo ŠANJEK, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata – Srednji vijek*, Zagreb: KS, 1993., str. 224; KURELAC, Nikola Modruški..., str. 128.

¹⁹¹ Luka ŠPOLJARIĆ, Nikola Modruški *avant la lettre*: Društveno podrijetlo, akademski put i počeci crkvene karijere (uz prilog o slučaju živog mrtvaca u Senju), *Povijesni prilozi* 46, Zagreb, 2014., str. 80-82; HRKAĆ, Nikola Modruški..., str. 147; BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 32-33; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 64; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 384-385.

Polovicom 1464., dok su se europske sile pripremale suprotstaviti Osmanlijama, Nikola je iznenada napustio Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo. Točan uzrok njegovog odlaska ne znamo, međutim, više nego izgledno jest da se sukobio s kraljem Matijašom. Sukob je prema svjedočanstvima suvremenika bio političke naravi. Matijaš je pred kraljevskim vijećem otkrio kako mu je Nikola odao detalje o uroti protiv njega koju su spremali velikaši, nezadovoljni zbog oštrog kraljeve politike u zastupanju vlastitih interesa. Ogorčen situacijom, Matijaš je Nikolu stavio u nezavidnu situaciju: ili neka dokaže istinitost onoga što je izrekao ili neka u suprotnom pretrpi posljedice za klevetu. Razočaran kraljevim postupkom, Nikola je u strahu od težih posljedica kroz nekoliko dana napustio Kraljevstvo.¹⁹²

Uzrok sukoba biskupa i kralja rezultat je Matijaševe politike prema velikašima i crkvenim službenicima u Kraljevstvu po njegovu stupanju na prijestolje. U našem slučaju to se izravno odnosilo na knezove Frankapane, na čijem je teritoriju bilo sjedište Modruške biskupije. Matijaš nije bio zadovoljan papinim izabranikom na čelu novog biskupskog središta, koje je za kralja bilo od strateške važnosti. Sukladno tome, kralj je htio imati veći nadzor nad Modrušom, a papa nije htio ulaziti u otvoren sukob s Matijašem zbog pitanja modruškog biskupa. Nikola se, kako smo naveli, iz Kraljevstva povukao na Apeninski poluotok, gdje se i zadržao, što je djelomično rezultiralo očuvanjem jedinstva kršćanske zajednice i zaštitom ugleda samoga Nikole kao crkvenog velikodostojnika.¹⁹³

Nikolinim odlaskom nanesen je i težak udarac knezu Stjepanu. Njih dvojica bili su bliski suradnici, a Nikola je zbog dobrih odnosa s papom bio važnom karikom u ostvarivanju kneževih interesa. Nedugo zatim, zahladili su odnosi kneza Stjepana i kralja Matijaša. Od 1465. Stjepan je pod zaštitom Venecije, a zbog ugroženosti od Osmanlija počeo se povezivati i s carem Fridrikom, u nadi da će mu ovaj pružiti više pomoći od Matijaša koji je bio zaokupljen sukobima na sjeveru Kraljevstva.¹⁹⁴

Po dolasku u Vatikan, Nikola je bio suočen s promjenama na papinskoj stolici. Godine 1464. umire Pio II., a nasljeđuje ga Pavao II. Nikola je u Papinskoj Državi

¹⁹² Borislav GRGIN, Biskup Nikola Modruški – papinski poslanik na dvoru ugarsko-hrvatskog kralja Matijaša Korvina, u: *Hrvatska srednjovjekovna diplomacija*, Zagreb, 1999., str. 215-223; ISTI, *Počeci rasapa...*, str. 64; ISTI, *Modruš između...*, str. 43-44.

¹⁹³ KURELAC, Nikola Modruški..., str. 135; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 65.

¹⁹⁴ GRGIN, *Modruš između...*, str. 44.

obavljao odgovorne dužnosti sve do svoje smrti 1480. godine. Istaknuo se kao vrstan govornik, diplomat, ali i kao branitelj glagoljice.¹⁹⁵ Od 1465. do 1467. obavlja službu kaštelana u Viterbu, 1468. imenovan je upraviteljem Ascolija, a 1470. premješten je u Fano. Godine 1471. papa postaje Siksto IV., a Nikola već sljedeće godine boravi u Veneciji kao njegov poslanik. Ostatak godine proveo je u pomorskoj protuosmanskoj ekspediciji na Egejskom moru, nakon čega se vraća u Rim gdje je proveo narednih godinu dana. Dvije godine kasnije je preuzeo dužnost upravitelja Spoleta, a 1476. i Todija. Upravo u tome razdoblju Nikola piše pismo na glagoljici upućeno kleru Modruške biskupije. Godine 1478. imenovan je papinim legatom u Perugi. Bila je to posljednja Nikolina služba ispunjena diplomatskim aktivnostima vezanim uz rat s Firencem. Ovo razdoblje inspiriralo je Nikolu da u posljednjim godinama života napiše svoje najpoznatije djelo *Defensio ecclesiasticae libertatis* (Obrana crkvene slobode). Umro je u travnju ili svibnju 1480., a sahranjen je u crkvi Santa Maria del Popolo u Rimu.¹⁹⁶

Za života, Nikola je osim obnašanja diplomatske službe i vojnih dužnosti napisao vrsna humanistička djela. Na njega je zasigurno utjecalo poznanstvo sa svojim suvremenicima, humanistima budimskog dvora, posebno s Ivanom Vitezom. Njegova djela, odnosno rasprave i govori, otkrivaju koliko je Nikola bio dobro upućen u povijest, pravo, filozofiju, politiku, ali i u odnose u Rimskoj crkvi. Osuđivao je bezvlašće, tiraniju i sličnu vrstu vlasti, o čemu je progovorio u djelu *Defensio ecclesiasticae libertatis*. Osim što je bio gorljivi pristaša papinstva i Crkve, Nikola je otvoreno kritizirao doba korupcije i raskošnog života koje je sedamdesetih godina potresalo Rim. No, premda je bio protivnik političkog poretka u Rimu, predvođenog kardinalom Petrom Riarijem, koji je ujedno bio i nećak pape Siksta IV., biskup je Petru 1474. održao posmrtni govor koji je ostao vrlo zapažen. Naime, taj govor je tiskan, a kao takav postao je prvim tiskanim djelom jednoga hrvatskog autora. Ovaj uspjeh otvorio je vrata ostalim hrvatskim autorima, koji će svojim govorima obilježiti vrhunac humanizma i renesanse u Hrvatskoj.¹⁹⁷ Valja spomenuti da je Nikola posjedovao privatnu biblioteku, koja je bila kapitalan primjerak doba u kojem je živio.

¹⁹⁵ HRKAČ, Nikola Modruški..., str. 147-148; GRGIN, Modruš između..., str. 44.

¹⁹⁶ Luka ŠPOLJARIĆ, *Ex libris Nicolai episcopi Modrussiensis*: knjižnica Nikole Modruškog, *Colloquia Maruliana*, vol. 21., Split, 2012., str. 32-33; KURELAC, Nikola Modruški..., str. 135-138; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 65.

¹⁹⁷ ŠPOLJARIĆ, *Ex libris...*, str. 33; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 330-331; KURELAC, Nikola Modruški..., str. 136-137; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 66.

Pretpostavlja se da je, prema Nikolinoj oporuci, smještena u Vatikanskoj biblioteci, čiji je drugi utemeljitelj papa Siksto IV.¹⁹⁸

Iako je od 1464. pa sve do smrti 1480. izbivao iz Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a ujedno i iz stolnog Modruša, Nikola je pratio podjednako i aktualna zbivanja u onodobnoj Hrvatskoj i ona vezana za područje njegove biskupije. Spomenutim pismom modruškom kleru stao je u obranu glagoljice i bogoslužja na narodnom jeziku u Modruškoj biskupiji. Prema pismu, netko vrlo blizak Nikoli se protivio bogoslužju na hrvatskom jeziku, međutim, ne zna se tko je bio taj biskupov protivnik. Prema Borislavu Grginu, Nikolina obrana bogoslužja na narodnom jeziku bila je u suprotnosti sa stavovima papinske kurije. Stoga je moguće da je Nikola stao u obranu hrvatskih posebnosti pred centralističkim težnjama kralja Matijaša.¹⁹⁹

U vremenima Nikolina izbivanja s hrvatskih prostora, kralj Matijaš sebi je podredio Senj, Otočac, Vinodol i Brinje, čime je važnost Modruške biskupije i osobe koja joj je na čelu dobila na važnosti. Udajom za Beatricu Aragonsku 1476. kralj je htio učvrstiti položaj i nad kontinentalnim dijelom hrvatskog teritorija između Zagreba i Senja, kako bi što uspješnije mogao sprovesti jadransku i talijansku politiku. Smrt Nikole Modruškog kralj je dočekao spreman i nije želio prepustiti slučaju izbor novoga modruškog biskupa.²⁰⁰

U takvim okolnostima, sukob s papom Sikstom IV. bio je neizbježan. Iako je, po crkvenom pravu, papa nakon Nikoline smrti mogao odrediti njegova nasljednika na čelu Modruške biskupije, kralj Matijaš je od početka htio osigurati to mjestu svojem kandidatu. Papin izabranik bio je Kristofor Dubrovčanin, čovjek iz njegovih krugova, baš kao i pokojni Nikola. Papa je htio sporazumno i u dogovoru s kraljem proglasiti novog modruškog biskupa, ali Matijaš je reagirao burno, pozivajući se na svoje patronatsko pravo. Uz pomoć supruge Beatrice, kraljev kandidat za biskupa bio je dominikanac Antun Zadranić, osoba od povjerenja, a usput i politički bezopasan. U ovom sukobu kralj je prijetio papi napuštanjem katoličanstva ili vlastitim preuzimanjem crkvene vlasti u svome kraljevstvu, a samom Kristoforu uputio je prijeteća pisma kako bi spriječio njegovo preuzimanje modruške biskupske stolice.

¹⁹⁸ BOGOVIĆ, *Crkvene prilike u vrijeme...*, str. 33.

¹⁹⁹ GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 66.

²⁰⁰ Isto, str. 168.

Kraljeve prijetnje treba uzeti s rezervom jer teško je pomisliti da bi otišao u toliku krajnost.²⁰¹ Bilo kako bilo, Matijaš je naumio spriječiti Kristoforov dolazak na mjesto modruškog biskupa, u čemu je i uspio. Do otvorenog sukoba između kralja i pape nije došlo, a kraljev kandidat Antun obavljao je funkciju modruškog biskupa iako pape to nisu potvrdile. Svi ovi sporovi još su više utjecali na kneza Stjepana, koji je patronatsko pravo u Modruškoj biskupiji izgubio u korist kralja Matijaša. Pretpostavlja se da je upravo Stjepan onemogućio novom biskupu da stoluje u Modrušu, pa je Antun stolovao u Bužanu, odakle je upravljao biskupijom.²⁰²

Kristofor Dubrovčanin

U sporu oko izbora novog modruškog biskupa, Kristofor se našao kao izabranik Siksta IV. po zagovoru Giuliana della Roverea, papinog nećaka. To je išlo na ruku i knezu Stjepanu, koji je odavna bio u dobrim odnosima s papom. No, premda je Kristofor uživao ugled na dvoru u Budimu, kao kandidat pape bio je politički nepodoban za kralja Matijaša, koji je čvrsto stajao pri odluci da svog čovjeka postavi na čelo Modruške biskupije. To se i dogodilo 1482., kada je modruškim biskupom postao Antun Zdranin. Sljedeće je godine Antun iznenada umro, a oko Kristoforova preuzimanja biskupske stolice u Modrušu historiografija je podijeljena²⁰³. Naime, neki smatraju da se to dogodilo odmah po Antunovoj smrti, dok su neki povjesničari mišljenja da je papin odabranik preuzeo Modrušku biskupiju tek nakon smrti kralja Matijaša.²⁰⁴

Kristofor je po završetku doktorskog studija kanonskog prava ostao boraviti u Rimu, pa je tako i krenuo njegov uspon u rimskoj kuriji. Iako ispočetka ograničen jer nije bio iz plemićke obitelji, Kristofor se polako izdizao kao predan klerik te je 1480. bio papinski izaslanik u Francuskoj. Ubrzo su uslijedili burni događaji, u kojima se našao kao papin kandidat za nasljednika pokojnog modruškog biskupa Nikole.

²⁰¹ Nella LONZA, Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48, Dubrovnik, 2010., str. 28; KURELAC, Nikola Modruški..., str. 134; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 168-169.

²⁰² BOLONIĆ, Crkveni patronat..., str. 248-249; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 169.

²⁰³ Isto, str. 169, bilj. 698. i 699.

²⁰⁴ Ante RUNJE, Antun Zdranin, dominikanac, biskup modruški, *Modruški zbornik*, god. 4 i 5, Modruš, 2011., str. 17-20; LONZA, Dubrovački studenti..., str. 28-29; BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 34; GRGIN, *Počeci rasapa...*, str. 169-170.

Kristofor je bio vrstan svećenik, a za posljednjih godina života kralja Matijaša njegov ugled na kraljevskom dvoru u Budimu raste, pri čemu je ostavio poseban dojam na kraljicu Beatricu. Iako je obavljao službu modruškog biskupa, Kristofor je uglavnom bio vezan za Rim i kraljevski Budim. Kraj stoljeća donosio je sve žešće osmanlijske pohode na hrvatske zemlje koji su tamošnjem stanovništvu otežavali život, a vrhunac se dogodio nakon pustošenja Modruša i katastrofe na Krbavi 1493., kada je i Kristofor bio prisiljen prenijeti sjedište svoje biskupije u Novi Vinodolski. Dvije godine kasnije bio je primoran skloniti se pred kugom u Bakar, ali kasnije se vratio u svoje odaje u Novom, gdje je i umro 1499.²⁰⁵ Nakon Kristoforove smrti, kao modruški biskup izabran je Jakov Dragišić, no umro je prije nego je i stigao u Modruš.²⁰⁶ Teška vremena nemilosrdno su gazila već načetu biskupiju od trena kada su Osmanlije opustošili Modruš, a sukladno tome Rimski kurija odjednom je smatrala da više nije potreban biskup na toj stolici. U takvom stanju, Bernardin koristi patronatsko pravo te biskupom imenuje svog sina Ferenata koji je na čelu biskupije bio u periodu od 1501. do 1508. godine. Zbog toga je izbio spor između kneza Bernardina i pape Julija II. Rim nikada nije prihvatio Ferenata kao modruškog biskupa, ali je ponovo počeo imenovati modruške biskupe. Ferenata je na biskupskoj stolici 7. studenog 1509. naslijedio dotadašnji zadarski kanonik Šimun Kožičić Benja.²⁰⁷

Šimun Kožičić Benja

Iako mu je Bernardin ispočetka uskraćivao investituru, knez i novoizabrani biskup, ubrzo su postali bliski suradnici. Suradništvo je, naravno, popraćeno zajedničkom sviješću o osmanskoj opasnosti, a Bernardin je u Šimunu, kao bliskom suradniku pape, pronašao novog zastupnika koji bi mu mogao pomoći u ostvarivanju vlastitih ciljeva. Tako je Kožičić zablistao kao nijedan modruški biskup.²⁰⁸ Naime, sudjelovao je na petom lateranskom koncilu, koji se održao od 1512. do 1517. godine. Potaknut govorom splitskog nadbiskupa Bernardina Zane, Kožičić je 1513. i

²⁰⁵ LONZA, Dubrovački studenti..., str. 29-30; BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 34-35; GRGIN, Modruš između..., str. 45; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 333.

²⁰⁶ Zorislav HORVAT, *Srednjovjekovne katedralne crkve Krbavsko-modruške biskupije*, Zagreb – Gospić: Hrvatski institut za povijest – Državni arhiv u Gospiću, 2003., str. 108.

²⁰⁷ Mile BOGOVIĆ, Crkvene prilike u Rijeci i u biskupijama senjskoj i modruškoj ili krbavskoj u Kožičićevo doba, *Zbornik radova o Šimunu Kožičiću Benji*, Zagreb, 1991., str. 67; ISTI, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 35.; BOLONIĆ, Crkveni patronat..., str. 249.

²⁰⁸ Isto, str. 35.

sam održao poznati govor na latinskom jeziku, u kojem poziva na sveti rat protiv Osmanlija.²⁰⁹ Ovaj govor biskup je posvetio knezu Bernardinu.²¹⁰

Kožičić je sukladno dogovoru s knezom Bernardinom u jesen 1516. ponovno došao u Rim, gdje je pred novim papom Leonom X. i njegovim kardinalima održao još zapaženiji govor *De Corvatae desolatione* (Opustošena Hrvatska).²¹¹ Govorio je o pomoći koja je hitno potrebna Hrvatskoj, apelirajući u prvom redu na najugroženiji prostor, koji je bio pod Frankapanima, a u čijem se sklopu nalazila i Modruška biskupija. Nadalje, ističe vjernost knezova Frankapana i njihovo žrtvovanje za obranu svoje domovine i kršćanstva. Kožičić je itekako bio svjestan strateške važnosti Hrvatske koja je u to doba *antemurale Christianitatis*, odnosno Predziđe kršćanstva, stoga ne moli, nego zahtjeva od pape i Rimske kurije ponajprije vojnu pomoć za ugroženu Hrvatsku, naglašavajući odgovornost Vatikana za sve naredne događaje. Navodi također da bi se u slučaju izostanka pomoći moglo dogoditi da hrvatski narod bude prisiljen pokoriti se Osmanlijama, što je kasnije isticao i knez Bernardin.²¹² Oba Kožičićeva govora tiskana su u Rimu na latinskom, dok je drugi 1518. objavljen i na francuskom jeziku.²¹³

Godine 1516., Kožičića nalazimo u Modrušu, što je očit znak da biskupi ni u najtežim vremenima nisu namjeravali napustiti središte biskupije.²¹⁴ Tek nakon Mohačke bitke i pada Jajca Osmanlijama je bio otvoren put u stolni Modruš, a Kožičić je primoran trajno napustiti svoju stolnicu. Utočište nalazi u Vinodolu, kao i njegov prethodnik. Iako je ostao bez većeg dijela Modruške biskupije i bez dijela upraviteljstva nad Senjskom dijecezom, Nikola nastoji sačuvati hrvatski identitet, vjeru i kulturu. Osmanlije su u narednim prodorima došli do grada Senja, odakle su krenuli put Kvarnerskog primorja i Istre, a pred tim naletima Kožičić se 1529. sklanja

²⁰⁹ Anica NAZOR, Šimun Kožičić Benja i njegova tiskara u istraživanjima Petra Kolendića, *Fluminensia*, god. 24, Rijeka, 2012., str. 31; Petar STRČIĆ, Hrvatska u doba Šimuna Kožičića Benje s posebnim osvrtom na (tadašnju) Rijeku, isto, str. 10; Bratislav LUČIN, Prilozi tekstu i recepciji Kožičićeva govora *De Coruatie desolatione*, *Fluminensia*, isto, str. 77-92; GLIGO, *Govori...*, str. 321-328; MARKOVIĆ, *Hrvatsko plemstvo...* str. 114; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 331, 407, 486-489 i 492.

²¹⁰ JURKOVIĆ – MORETTI, *Oratio...*, str. 58.

²¹¹ NAZOR, Šimun Kožičić Benja..., str. 31; STRČIĆ, Hrvatska u doba..., str. 10; GLIGO, *Govori...*, str. 329-334; LUČIN, Prilozi tekstu..., str. 77-92; RAUKAR, *Hrvatsko srednjovjekovlje...*, str. 331, 407, 486-489 i 492.

²¹² BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 35.

²¹³ NAZOR, Šimun Kožičić Benja..., str. 31; STRČIĆ, Hrvatska u doba..., str. 10.

²¹⁴ BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 35-36.

u habsburšku Rijeku, gdje je u duhu očuvanja narodnog pisma uz Bernardinovu svesrdnu novčanu pomoć pokrenuo glagoljsku tiskaru.²¹⁵ Nakon kratkog, ali značajnog djelovanja u Rijeci i Bernardinove smrti, umoran i malodušan seli se u rodni Zadar, gdje je i preminuo 1536. godine.²¹⁶

Modruš – središte glagoljske kulture

Nakon pojave tiskarskog stroja, u doba Bernardina Frankapana domaći glagoljaši osnivaju prve tiskare, u kojima su nastale prve hrvatske tiskane knjige. Iako je to doba obilježeno borbama za vlastiti opstanak, područje Bernardinove vlasti bilo je od posebnog značenja i za politički i za vjerski život Kraljevstva. Modrušku biskupiju tada vode crkveni prelati koji su pomoću pisane riječi i uz podršku Frankapana itekako umjeli očuvati osjećaj za kulturu i vjeru u hrvatskom narodu. Po tom pitanju najzaslužniji su Šimun Kožičić Benja i Bernardin Frankapan, koji su, unatoč kaotičnom vremenu u kojem su živjeli, uspjeli spasiti vrijednosti koje su gradile prijašnje generacije.

Prije tiskanih radova, u Modrušu je djelovao biskup Nikola, koji je poznat po glagoljskom pismu koje je iz Rima uputio kleru u svoju biskupiju. Iako je izbivao iz Modruša zbog političkih neprilika u Kraljevstvu, zalagao se u tom pismu za glagoljaše te je oštro kritizirao one koji se suprotstavljaju stečenom pravu glagoljanja na hrvatskom prostoru.²¹⁷

Godine 1483. rođen je *Misal*, prva hrvatska tiskana knjiga, koja još simbolično nosi naziv *Prvotisak*. Neko vrijeme mislilo se da je ovo djelo tiskano u Kosinju, međutim, historiografija je bila podijeljena zbog nedostatka dokaza. Kosinj je spomenut kao moguće mjesto tiska brevijara iz 1491., nakon što je biskup Sebastijan Glavnić u opisu Like i Krbave poslije oslobođenja od Osmanlija, govorio o glagoljskim brevijarima tiskanim u Kosinju. Međutim, prema tradiciji toga vremena, brevijari korišteni u bogoslužju tiskani su u Rimu, a sam Glavnić je pred kraj života zapisao da nikad nije bio u Lici. Prema Valentinu Putancu, *Misal* je tiskan u Modrušu, a svoju

²¹⁵ O radu i djelima Benjine tiskare detaljnije u: BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 37-39; NAZOR, Šimun Kožičić Benja..., str. 29-36.

²¹⁶ STRČIĆ, Hrvatska u doba..., str. 12-16.

²¹⁷ Petar RUNJE, U spomen modruškim glagoljašima, *Modruški zbornik*, god. 2, Modruš, 2008., str. 58.

teoriju temelji na visokom položaju Bernardina Frankapana, koji je, zahvaljujući svom kulturnom krugu, u ono doba jedini mogao dosegnuti tako visoka kulturna dostignuća.²¹⁸

Ukoliko oko mjesta tiskanja navedenog *Misala* i postoje nedoumice, utoliko sa sigurnošću možemo reći da je Senjska glagoljska tiskara (1494.-1508.) prva koja je nastala i djelovala na hrvatskom teritoriju. Pokretači ovog projekta bili su senjski kanonik Blaž Baronić i stručnjak za obradu metala, senjski zlatar Martin Živković. Baronić je tiskarski zanat izučio u Veneciji, gdje je u ožujku 1493. i tiskao svoj glagoljski brevijar prema vlastitoj, trideset godina staroj rukopisnoj inačici, pisanoj za vrbničkog popa Mavra. Osim navedenog misala, tiskara je za svoga postojanja tiskala probrana djela na hrvatskom govornom jeziku.²¹⁹

Nakon Senjske tiskare, koja je djelo senjskih kanonika, okrenut ćemo se modruškom krugu, koji snosi punu odgovornost za očuvanje glagoljske knjige i liturgije. Najvažnija osoba iz tog kruga je Šimun Kožičić Benja, koji, nakon povlačenja iz Vinodola, nastavlja živjeti u Rijeci, gdje je za svog kratkog djelovanja osnovao glagoljsku tiskaru. U toj tiskari tiskano je više djela, a najznačajnije je ono koje biskup naziva *Misal hruacki*. Budući da je živio u teškim vremenima, Kožičić je svojim djelima pridonio i predodžbi o surovosti kojoj je svjedočio, pri čemu spominje dječaka koji je otkupljen iz osmanskog ropstva za pogaču, no slikovito navodi kako nije dostajalo pogačâ koliko je hrvatskog življa bilo u osmanskome ropstvu.²²⁰

Kožičić, svjestan opasnosti da hrvatski narod bude vjerski i kulturno izbrisan ili se u najblažem slučaju stopi s drugim narodima pod cijenu gubitka vlastitog identiteta, uložio je sve napore kako bi domaćem kleru i narodu pribavio djela koja će biti ključna u očuvanju vjere i etničke svijesti. Iako je dosta knjiga ostalo u rukopisima koji su izgubljeni, sačuvani dio jako dobro ukazuje na duhovnu snagu te ozbiljnost i vrijednost njegova plana. Kožičićeva tiskara je tijekom 1530. i 1531. objavila sljedeće

²¹⁸ BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 36-37.

²¹⁹ ISTI, Senjska glagoljska baština, *Senjski zbornik*, vol. 35, Senj, 2008., str. 16-18; ISTI, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 37.

²²⁰ BOGOVIĆ, Crkvene prilike u vrijeme..., str. 37-39; NAZOR, Šimun Kožičić Benja..., str. 29-36; STRČIĆ, Hrvatska u doba..., str. 14.

knjige: *Oficij rimski, Psaltir, Misal hruacki, Knjižice krsta, Knjižice od žitija rimskih arhijerejev i cesarov,*²²¹ *Od bitija redovničkoga knjižice.*²²²

Sve knjige Kožičić je sam uređivao i tiskao o vlastitom trošku, a možemo pretpostaviti da je podršku imao i u knezu Bernardinu, koji je u odmaklim godinama života boravio na Grobniku nadomak Rijeke. Poznato je da je bio okružen učenjacima, a neki misle da su upravo oni zaslužni za prvi prijevod Biblije na hrvatski jezik, kojim su se kasnije služili protestanti. Samo dvije godine prije osnutka Kožičićeve tiskare, u doba kada je Bernardin djelovao kad gospodar Modruša, Pavao Modrušanin je u Veneciji tiskao glagoljski misal.²²³

Nesumnjivo je da su Šimun Kožičić Benja i Bernardin Frankapan djelovali vrlo usklađeno unatoč početnim razmiricama. Iako je do smrti svoga sina Krste bio na strani Ivana Zapolje, Bernardin se, moguće i pod utjecajem Kožičića nakon tog nesretnog događaja priklonio kralju Ferdinandu, što je olakšalo zajedničko djelovanje dvojice intelektualaca i pokretanje Riječke tiskare.

Odnos ugarsko-hrvatskih vladara prema osmanskoj opasnosti

Hrvatski su se teritoriji za vrijeme osmanske ekspanzije našli pod različitim vladarima kao sastavna jedinica Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Oni su, dakako, vladali u drugačijim okolnostima, a imali su i različite afinitete i ciljeve, o kojima je ovisila posvećenost jugoistočnim granicama Kraljevstva. Tijekom druge polovice 15. i prve polovice 16. st. taj dio Kraljevstva bio je pod stalnim naletima osmanskih četa, koje su nemilosrdno pustošile i pljačkale ne samo teritorij Kraljevstva, već i jugoistočni dio Svetog Rimskog Carstva, kao i mletačke posjede.

U ovom poglavlju ukratko ćemo predočiti stav ugarsko-hrvatskih vladara prema osmanskoj problematici, što je usporedno utjecalo na položaj i kretanja

²²¹ Ovo djelo posvetio je prijatelju Tomi Nigeru, trogirskom biskupu i istaknutom humanističkom piscu. Zbog svoje zauzetosti oko glagoljskih obrednih i pobožnih knjiga, moli Nigera da na latinskom jeziku napiše knjigu o hrvatskoj zemlji, kako bi ju on mogao prevesti i tiskati; BOGOVIĆ, *Crkvene prilike u vrijeme...*, str. 38; NAZOR, *Šimun Kožičić Benja...*, str. 33.

²²² BOGOVIĆ, *Crkvene prilike u vrijeme...*, str. 38; MARKOVIĆ, *Hrvatsko plemstvo...* str. 114; NAZOR, *Šimun Kožičić Benja...*, str. 33-36; STRČIĆ, *Hrvatska u doba...*, str. 16; P. RUNJE, *U spomen...*, str. 59.

²²³ BOGOVIĆ, *Crkvene prilike u vrijeme...*, str. 37-38, P. RUNJE, *U spomen...*, str. 58.

Frankapana Modruških i Ozaljskih. Tijekom sto godina osmanskih pustošenja velikaši su zbog kraljeva nemara postali glavnom vojnom silom koja je štiteći vlastite posjede štitila i najugroženiji dio Kraljevstva, a samim time i ostatak Europe.

Matijaš Korvin

Po dolasku Matijaša Korvina na ugarsko-hrvatsko prijestolje Frankapani su zajedno s ostalim hrvatskim velikašima bili suočeni sa sve učestalijim prodiranjem Osmanlija na područje Kraljevstva. Za vrijeme egzistiranja Frankapana Modruških i Ozaljskih, Osmanlije su se u stogodišnjem sukobu s kršćanskim svijetom postupno širili Balkanskim poluotokom. Sigismundov poraz na Nikopolju (1396.) i Vladislavova smrt kod Varne (1444.) bili su uvertira u pokušaju Osmanskog Carstva da prodre u središnju Europu.

Do druge polovice 15. st., sukobi s Osmanlijama odvijali su uglavnom dalje od granice Kraljevstva, da bi se nakon pada Bosne (1463.) preselili uzduž kraljevskog obrambenog sustava, a zatim i u njegovo zaleđe, duboko na kraljevskom teritoriju. Uvidjevši veliku opasnost koja je zaprijetila Kraljevstvu, kralj je okupio vojsku i u kratkom periodu oslobodio sjevernu Bosnu do Jajca. Nakon osnivanja Jajačke i Srebreničke banovine, Matijaš je podigao vlastiti obrambeni sustav, podijeljen u dva reda. Jedan se protezao od Severina na Dunavu preko Beograda i Šapca kroz središnju Bosnu do Knina, odakle se preko Vrlike i Sinja spuštao do Počitelja na Neretvi, gdje je Kraljevstvo graničilo s Dubrovačkom Republikom. Pričuvna linija formirana je od Temišvara preko Srijema do Dubice na Savi, odakle se spuštala do Otočca sa završetkom u Senju, gdje je 1469. osnovana Senjska kapetanija. Unatoč početnoj posvećenosti ugroženim granicama na jugoistoku Kraljevstva, Matijaševa vojnička aktivnost s vremenom se sve više isticala u Srednjoj Europi, gdje je ratovao s češkim kraljem Jurjem Podjebradskim i carem Fridrikom III.²²⁴

Nakon krunidbe u Biogradu Matijaš je krenuo u provođenje centralizacije, a takvu politiku podržavali su privilegirani gradovi i niže plemstvo. Cilj je bio sprječavanje feudalne anarhije i stvaranje idealnih uvjeta za gospodarski razvitak. Takvim stavom Matijaš se značajno razlikovao od svojih prethodnika na ugarsko-

²²⁴ JURKOVIĆ, Turska opasnost..., str. 64-65.

hrvatskom prijestolju. Primarna reforma državne uprave bila je promjena poreznog sustava. Njome su ukinute prijašnje porezne povlastice, a uvedeni su i novi porezi, što je upeterostručilo kraljeve prihode i samim time stvorilo čvrste temelje za daljnje provođenje centralizacije.²²⁵ Materijalna osnovica kralju je omogućila formiranje plaćeničke vojske, čime je umanjena ovisnost o velikaškim banderijima koji su do sad financirani iz kraljevske blagajne. Velikaši diljem Kraljevstva pokušali su spriječiti jačanje kraljevske vlasti, što je rezultiralo organiziranjem urotama protiv kralja, koje su uglavnom ugušene. U jednom takvom sukobu, iz Kraljevstva je pod sumnjivim okolnostima protjeran modruški biskup Nikola, a Stjepan Frankapan je time ostao zakinut u diplomatskim misijama, koje je uspješno obavljao zajedno a Nikolom. Ne čudi, stoga, da se Stjepan, a i velikaši diljem Kraljevstva, sve više oslanjaju na njemačkog cara Fridrika III., odnosno na Veneciju, što je bio slučaj s Frankapanima. Kraljevo nezadovoljstvo frankapanskim postupcima rezultiralo je otimanjem obiteljskih posjeda, a na kraju i osvajanjem Senja.

Unatoč početnoj učinkovitosti kraljevskog obrambenog sustava, po uplitanju u srednjoeuropske prilike protuosmanska obrana je zapuštena, što je rezultiralo sve češćim provalama Osmanlija koje su nemilosrdno pljačkale i pustošile hrvatski teritorij odvođeci sa sobom kršćansko roblje. Teška vremena dodatno su pogoršana kada su se velikaši počeli sukobljavati međusobno, što je dodatno oslabilo obrambenu moć. To najbolje vidimo na primjeru Frankapana i Kurjakovića. Nedostatak prihoda za ratovanje velikaši su pokušali nadomjestiti tražeći pomoć od Njemačkog Rimskog Carstva i Venecije, što je polučilo skromne uspjehe. Posljednji kraljevi pokušaji da zaustavi Osmanlije zbili su se 1480., kada je Matijaš krenuo u oslobađanje Bosne. Unatoč tome što je došao do Sarajeva, Bosna je ostala u osmanskim rukama. Možemo slobodno reći da je Matijaševa vladavina označila početak teških vremena za hrvatski srednjovjekovni prostor i njegove žitelje. Frankapani, suočeni s unutarnjim i vanjskim pritiskom, uspjeli su održati društveni položaj, ali je materijalna osnova u odnosu na prvu polovicu stoljeća bila u značajnom padu. Djelomična vojna moć također je održavana, no zametak

²²⁵ Isto, str. 66.

propadanja rodio se svega nekoliko godina nakon Matijaševe smrti, kada je osmanska vojska nanijela težak poraz hrvatskom plemstvu na Krbavskom polju.²²⁶

Jagelovići

Matijašev nasljednik Vladislav II. nije bio niti približno sposoban kao njegov prethodnik. Odmah po dolasku na vlast potpisao je *krunidbenu zavjernicu*²²⁷ kojom se obvezao prihvatiti sve velikaške zahtjeve. To se prvenstveno odnosilo na porezni sustav uveden za Matijaša, koji je 1492. ukinut dekretom Ugarskog sabora. Dolazak Jagelovića najavio je još slabiju posvećenost onim dijelovima Kraljevstva koji su bili pod osmanskim pritiskom. Takva politika nastavila se i u vrijeme njegova nasljednika Ludovika II., a ona je rezultat kraljeve slabosti i jačanja Osmanlija. Troškovi obrane Kraljevstva ostali su isti kao u Matijaševo doba, a kraljevski prihodi su zbog Vladislavove početne politike bili preniski da bi se obrambeni sustav održavao i uspješno funkcionirao. Sredstva za obranu Kraljevstva slala je Venecija za vrijeme savezničkog rata protiv Osmanlija, što se unatoč trenutnom primirju nastavilo i početkom 16. stoljeća.²²⁸

Hrvatski uspjesi protiv Osmanlija u narednim se godinama mogu pripisati upornosti velikaša i zalaganjima banova. Ovdje treba posebno ukazati na napor Petra Berislavića, koji je svojim vojnim i diplomatskim aktivnostima pridonosio odbijanju Osmanlija, dok i sam nije izgubio život. Nakon Krbavske bitke, uloga kralja u organiziranju protuosmanskog otpora u Hrvatskoj gotova se izgubila, a vladavinu Jagelovića obilježili su istaknuti pojedinci - velikaši, banovi i kondotijeri. Među njima posebno treba spomenuti Bernardina Frankapana, njegova sina Krstu te hrvatske banove Petra Berislavića i Ivana Karlovića, koji je kao mletački kondotijer za svog banovanja obavljao nimalo lak zadatak.²²⁹

²²⁶ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 187-190.

²²⁷ N. KLAIĆ, *Izvori...*, str. 350-354.

²²⁸ Vj. KLAIĆ, *Povijest Hrvata IV...*, str. 45-46.

²²⁹ JURKOVIĆ, *Turska opasnost...*, str. 74-75.

ZAKLJUČAK

Hrvatska se u kasnome srednjem vijeku kao dio Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva suočavala s pritiskom Osmanlija koji su od kraja 14. st. postupno zauzimali Balkanski poluotok. U drugoj polovici 15. st. osmanski odredi sve su češće pustošili hrvatski teritorij što je rezultiralo slabljenjem hrvatske gospodarske i obrambene moći. Ključnu ulogu u obrani pograničnih područja, koja su najviše trpjela osmanske provale, odigralo je hrvatsko plemstvo, a među brojnim rodovima koji su činili ovaj amalgam svakako treba izdvojiti Frankapane Modruške i Ozaljske. Za svojih života Stjepan, Bernardin i Krsto su uz pripadnike drugih obiteljskih loza (Cetinska, Slunjska, Tržačka) te uz ostale velikaške rodove predstavljali hrvatsku društvenu elitu te su bili nositelji političke, gospodarske i vojne moći.

Središnja vlast je sukladno vlastitim interesima mijenjala njihov položaj u društvu, što se naročito odnosi na period vladavine kralja Matijaša Korvina. Gubitak društvene moći knezova Frankapana tada najviše dolazi do izražaja, a nedovoljna protuosmanska aktivnost kralja Matijaša bila je ključna u procesu razaranja srednjovjekovne Hrvatske. Na to su dodatno utjecali odnos s Venecijom i, naravno, učestali prodori Osmanlija. Vladavina Jagelovića obilježena je ukidanjem poreznog sustava uvedenog za kralja Matijaša, što je bila olakšica za hrvatske velikaše, no zbog slabog priljeva novca u kraljevsku riznicu obrambeni sustav države je zakazao, što su Osmanlije iskoristili.

Nedaće s vanjskim neprijateljem i drugim rodovima pratili su i obiteljski sukobi, koji su dodatno otežavali nimalo lake prilike. Još od podjele obiteljskog patrimonija Frankapana u Senju, pojedini knezovi i njihovi sinovi negodovali su jer je Modruš kao najstarija obiteljska stečevina na hrvatskom kopnu pripao Stjepanu. Među braćom i sinovcima došlo je do podjele u tri tabora, a sukobi i obiteljske prepirke nastavit će se do Bernardinove smrti, nakon čega je više strana držalo da ima prvenstvo na kneževo nasljedstvo. Neslogu unutar roda, kao i sukobe s ostalim plemićkim obiteljima (npr. Kurjakovićima) naravno, iskoristili su Osmanlije u novim prodorima na hrvatski teritorij.

Unatoč vanjskim i unutarnjim pritiscima, knezovi Modruški i Ozaljski nisu posustajali, već su svim silama branili svoje posjede. Od velike važnosti bila je i rodbinska povezanost s ostalim plemićkim obiteljima u samom Kraljevstvu, ali i s

onim na Apeninskom poluotoku i u njemačkim zemljama. Bernardin je svojim brakom i brakovima svoje djece stvorio mrežu saveznika koji će odigrati važnu ulogu u obrani kneževih posjeda.

Osim vojne, valja izdvojiti i diplomatsku učinkovitost Stjepana, Bernardina i Krste. Dobri odnosi sa svjetovnom i crkvenom elitom kršćanskoj su Europi približili sliku ugroženoga hrvatskog područja preko kojeg je neprijatelj prijetio središnjem dijelu starog kontinenta. Pomoć izvana bila je preskromna i nepravodobna, a hrvatski prostor opustošen je i suočen s masovnim migracijama stanovništva u sigurnije krajeve. Ipak, osmanska sila je usporena u ekspanzionističkim napredovanjima k središnjoj Europi, a zbog navedenog zalaganja naših protagonista također su spašeni *ostatci ostataka Hrvatskog Kraljevstva*, koji će svoj preporod doživljavati kroz dugo 17. st., završno s mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine.

U suradnji s tadašnjim humanističkim i renesansnim krugovima i svećenstvom, očuvana je kulturna, jezična i vjerska homogenost čiji će prežitci biti ključni u opstanku hrvatske etničnosti kroz novovjekovnu epohu te će svoju ulogu imati i u izgradnji moderne hrvatske nacije krajem 20. stoljeća.

Popis literature:

- Adamček, Josip, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 18, Zagreb: JAZU – Sveučilišna naklada Liber, 1980.
- Bogović, Mile (ur.), *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka – Zagreb: Visoka bogoslovska škola u Rijeci – KS, 1988.
- _____, »Pomicanje sjedišta Krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožičića Benje«, u: isti (ur.), *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka – Zagreb: Visoka bogoslovska škola u Rijeci – KS, 1988., str. 41-82.
- _____, »Crkvene prilike u Rijeci i biskupijama senjskoj i modruškoj u Kožičićevo doba«, u: Nikica Kolumbić i dr. (ur.), *Zbornik radova o Šimunu Kožičiću Benji*, Zagreb: Razred za filološke znanosti JAZU, 1991.
- _____, »Senjska glagoljska baština«, *Senjski zbornik*, vol. 35, Senj, 2008., str. 11-26.
- _____, »Crkvene prilike u vrijeme Bernardina Frankopana (1453.-1529.)«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 29-40.
- Bolonić, Mihovil, »Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije«, *Senjski zbornik*, vol. 5, Senj, 1973., str. 226-227.
- Budak, Neven, »Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku«, *Hrvatska povijest u ranome novom vijeku*, Zagreb: Leykam international, 2007.
- Demonja, Damir, »Prilog interpretaciji crkve sv. Franje u Senju«, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 22, Zagreb, 1998., str. 23-33.
- Divnić, Juraj, *Pismo papi Aleksandru VI*, prir. Olga Perić, Šibenik: Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 1995.
- Engel, Pál, *The Realm of St Stephen: A History of Medieval Hungary, 895 – 1526*, London – New York: I. B. Tauris & Co Ltd, London, 2001., str. 343.

Frankapan Modruški, Bernardin, *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku (1522.)*, prir. Ivan JURKOVIĆ – Violeta MORETTI, Modruški zbornik: Posebna izdanja, knj. 1, Zagreb: Katedra Čakavskog sabora Modruše, 2010.

Gligo, Vedran (prir.), *Govori protiv Turaka – Orationes contra Turcas*, ser. Humanisti, knj.7; Split: Splitski književni krug – Logos, 1983.

Grgin, Borislav, »Senj i Vinodol između kralja Matijaša Korvina, Frankapana i Venecije (1465-1471)«, *Radovi*, vol. 28, Zagreb 1995., str. 61-70.

_____, *Počeci rasapa: Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb: Ibis grafika, 2002.

_____, »Modruš između kneževa Frankapana, Osmanlija i kraljevskih vlasti, 1458-1526.«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 41-51.

Horvat, Zorislav, *Srednjovjekovne katedralne crkve Krbavsko-modruške biskupije*, Zagreb – Gospić: Hrvatski institut za povijest – Državni arhiv u Gospiću, 2003.

_____, »Fortifikacijska djelatnost Bernardina Frankopana«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 237-286.

Hrkać, Serafin, »Nikola Modruški«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, vol. 2, Zagreb 1976., str. 145-156.

Jurković, Ivan, »Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU*, vol. 17, Zagreb 1999., str. 61-83.

_____, »Šesnaestostoljetna hrvatska raseljenička kriza i moderna sociološka terminologija«, *Društvena istraživanja*, god. 14, br.4-5 (78-79), Zagreb 2005., str. 759-782.

_____, »Osmanska ugroza, plemeniti raseljenici i hrvatski identitet«, *Povijesni prilozi*, god. 25, br. 31, Zagreb 2006., str. 39-69.

_____, »Originalni primjerci i kritička izdanja *Govora za Hrvatsku* kneza Bernardina Frankapana«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 143-163.

- Karbić, Damir, »Predgovor«, u: Matija Mesić, *Hrvati na izmaku srednjega vijeka; izabrane rasprave*, Bibliotheca Croatica – Slavonica, Sirmiensa et Baranyensia, Pretisci, knj. 1, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Odjel za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 1996., str. 5-10.
- Kekez, Hrvoje, »Bernardin Frankapan i Krbavska bitka; je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 65-101.
- Klaić, Nada (prir.), *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb: Školska knjiga, 1972.
- _____, »Srednjovjekovna Krbava od Avara do Turaka«, u: Mile Bogović (ur.), *Krbavska biskupija u srednjem vijeku*, Rijeka – Zagreb: Visoka bogoslovska škola u Rijeci – KS, 1988., str. 1-9.
- Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX. st.*, knj. 3-5, Zagreb: Nakladni zavod MH, 1973.
- _____, *Krčki knezovi Frankapani: od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*, Rijeka: Izdanja MH – Izdavački centar Rijeka, 1991. (pretisak izdanja: Zagreb: MH, 1901.).
- Kosanović, Ozren, »Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju (1271.-1469.)«, *Zbornik Odsjeka povijesnih znanosti HAZU*, vol. 31, Zagreb 2013., str. 2-8.
- Kruhek, Milan, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995.
- _____, »Bernardin Frankopan krčki, senjski i modruški knez – posljednji modruški Europejac hrvatskoga srednjovjekovlja, 1453.-1529.«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 187-235.
- Lisac, Josip, *Folia onomastica Croatica - Toponim Delnice*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2004., str. 299-300.

Lonza, Nella, »Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, vol. 48, Dubrovnik 2010., str. 26-30.

Lopašić, Radoslav (priř.), *Hrvatski urbari – Urbaria lingua Croatica conscripta*, vol. 1, MHJSM 5, Zagreb: JAZU, 1894.

_____, *Karlovac, poviest i mjestopis grada i okolice*, Karlovac: Matica hrvatska, 1993. (pretisak izdanja iz 1879.).

Lućin, Bratislav, »Prilozi tekstu i recepciji Kožičićeva govora De Coruatie desolatione«, *Fluminensia*, god. 24, Rijeka 2012., str. 77-92.

Lukšić, Mislav Elvis, »Zatočeništvo Nikole Modruškog kod Krbavskih knezova g. 1462.«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 42, Zadar 2000., str. 105-171.

Macan, Trpimir, *Povijest hrvatskoga naroda*, drugo izd., Zagreb: Nakladni zavod MH – ŠK, 1992.

Margetić, Lujo, »Cetinski sabori u 1527.«, *Senjski zbornik*, god. 17, Senj 1990., str. 35-43.

Marković, Mirko, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo: njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2003.

Mažuran, Ive, *Hrvati i Osmansko Carstvo*, Zagreb: Golden marketing, 1998.

Mesić, Matija, *Hrvati na izmaku srednjega vijeka: Izabrane rasprave*, Bibliotheca Croatica – Slavonica, Sirmiensa et Baranyensia, Pretisci, knj. 1, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Odjel za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 1996.

- Mijatović, Anđelko, *Bitka na Krbavskom polju 1493. godine*, Zagreb: ŠK, 2005.
- Moretti, Violeta, »Oratio pro Croatia Bernardina Frankapana«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 165-186.
- Nazor, Anica, »Šimun Kožičić Benja i njegova tiskara u istraživanjima Petra Kolendića«, *Fluminensia*, god. 24, Rijeka 2012., str. 29-39.
- Raukar, Tomislav, *Hrvatsko srednjovjekovlje: Prostor, ljudi, ideje*, Zagreb: ŠK – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
- Runje, Ante, »Antun Zadranić, dominikanac, biskup modruški«, *Modruški zbornik*, god. 4 i 5, Modruš 2011., str. 17-20.
- Runje, Petar, »U spomen modruškim glagoljašima«, *Modruški zbornik*, god. 2, Modruš 2008., str. 53-62.
- Strčić, Petar, »Frankapan, Bernardin Ozaljski (de Frangepanibus; Bernardinus)«, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 4, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998., str. 399-401.
- _____, »Bernardin Frankopan i njegovo doba. Prilog za sintezu o vrhuncu srednjovjekovnog razvoja i početka borbe za opstanak Frankopana i hrvatskoga naroda«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 3-27.
- _____, »Hrvatska u doba Šimuna Kožičića Benje s posebnim osvrtom na (tadašnju) Rijeku«, *Fluminensia*, god. 24, Rijeka 2012., str. 9-17.
- Šanjek, Franjo, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993.
- Šercer, Marija, »Nadgrobna ploča Stjepana II. Frankopana«, *Modruški zbornik*, god. 2, Modruš 2008., str. 37-52.
- _____, »Žene Frankopanke«, *Modruški zbornik*, god. 4 i 5, Modruš 2011., str. 21-81.

Špoljarić, Luka, »Nikola Modruški *avant la lettre*: Društveno podrijetlo, akademski put i počeci crkvene karijere (uz prilog o slučaju živog mrtvaca u Senju)«, *Povijesni prilozi*, vol. 46, Zagreb 2014., str. 80-82.

Vulić, Sanja, »Jezik u središnjoj Hrvatskoj u doba Bernardina Frankopana«, *Modruški zbornik*, god. 3, Modruš 2009., str. 121-142.

SAŽETAK

Frankapani Modruški i Ozaljski predstavljaju ogranak krčkih knezova Frankapana koji je nastao 1449., kada nasljednici kneza Nikole IV. dijele patrimonij svoga oca. Modruš, najstarija stečevina knezova Krčkih na hrvatskom kopnu, tada je pripala Stjepanu II., koji je za svog života bio ban Hrvatske i Dalmacije te je djelovao kao diplomat u službi ugarsko-hrvatskog kralja, a kasnije i svetosrinskog cara Sigismunda Luksemburškog, svetosrinskog cara Fridrika III., a potom i ugarsko-hrvatskog kralja Matijaša Korvina. Po dolasku Matijaša Korvina na ugarsko-hrvatsko prijestolje Frankapani su bili suočeni s prodorima Osmanlija, koji u pokušaju ekspanzije na Europski kontinent pljačkaju i pustoše njihove posjede. Zaokupljen centralističkim težnjama i nedovoljno posvećen borbi s Osmanlijama, kralj Matijaš uvelike je oslabio društvenu moć Frankapana. Ostavljeni na milost i nemilost vanjskoj pomoći, uglavnom su bili prisiljeni sami odbijati osmanske napade. U takvim je akcijama vojnu službu izučio Stjepanov sin Bernardin, koji će kao ratnik i diplomat ostaviti najveći trag u povijesti ovog ogranka. Bernardin je svjedočio porazu hrvatske vojske na Krbavskom polju 1493., što je bio dodatni razlog da knez cijeli svoj život posveti protuosmanskome djelovanju. Za svog dugog života knez Bernardin je svojim brakom i brakovima svoje djece stekao niz saveznika koji su mu pomogli u očuvanju obiteljskih imanja i protuosmanskome djelovanju. Tako je bio u rodbinskim odnosima s europskom svjetovnom i crkvenom elitom – obiteljima Hunyadi, D'Este, Da Marzano i Della Rovere. Očev put slijedio je i Krsto koji se kao vrstan vojnik pokazao u službama svetosrinskih careva Maksimilijana I. i Karla V. Otac i sin zajedno su ratovali kako bi povratili obiteljska imanja oduzeta im za kraljevanja Matijaša Korvina, a kasnije ih nalazimo i u protuosmanskim vojnim i diplomatskim misijama. Bernardin je najpoznatiji po svom govoru *Oratio pro Croatia*, održanom 1522. pred Njemačkim državnim saborom u Nürnbergu, gdje je pred europskim moćnicima tražio pomoć za obranu Hrvatske. Krsto je zatim isto učinio pred papom Hadrijanom VI. Bili su ovo posljednji pokušaji otpora. Nakon pogibije Ludovika Jagelovića u bitci na Mohačkom polju 1526., u Kraljevstvu je izbio građanski rat oko ugarsko-hrvatskog prijestolja. U takvim okolnostima 1527. poginuo je knez Krsto boreći se za Ivana Zapolju. Bernardin je umro u dubokoj starosti 1530., ostavivši iza sebe svoja imanja i dvoje malodobnih unuka. Nasljedstvo Frankapana Modruških i Ozaljskih sporazumno će završiti u posjedu obitelji Zrinski nakon smrti Bernardinova unuka Stjepana 1575., čime je izumrla i sama loza.

SUMMARY

Francapans of Modruš and Ozalj represent a branch of the counts of Krk's Francapans which was created in 1449. when the successors of the count Nikola IV divided their father's patrimony. Modruš, which was the oldest acquisition of the Counts of Krk on the Croatian mainland came into possession of Stjepan II. who, during his lifetime was a ban of Croatia and Dalmatia and had a role of a diplomat in the service of Hungaro-Croatian king, and later in the service of the holy Roman emperor Sigismund of Luxemburg, emperor Fridrich III. and afterwards for Matthias Corvinus. With the arrival of Matthias Corvinus on the Hungaro-Croatian throne Francapans were faced with the Ottoman incursions. Ottomans were attempting to expand unto the European continent and thus were ravaging and pillaging Frankapan's fiefdoms. Occupied with centralistic pretensions and insufficiently devoted to the struggle with Ottomans, king Matthias largely diminished the social power of Francapans. Left at the mercy and disfavour of foreign assistance, they were mostly forced to fend off Ottoman onslaughts by themselves. In such actions Bernardin, who was Stjepan's son, mastered the craft of warfare and he will as a warrior and a diplomat leave an immense mark in the history of this branch. Bernardin witnessed the tragic downfall of Croatian army on the Krbava field in 1493. This was an additional reason because of which he devoted his entire life to counter Ottoman operations. With his own marriage and with the marriages of his children count Bernardin acquired innumereous allies who helped him preserve his family estates and to counter Ottoman" incursions. He was related with european secular and church elites- families such as Hunyadi, d"Este, da Marzano and della Rovere. Krsto also followed his father's path and he proved himself as an exceptional soldier in the services of Holy Roman emperors of Maximilianus I and Chalre V. Father and son waged war together to restore deprived family fiefdoms during the reign of Matthias Corvinus and afterwards we also can track them down in missions and battles against the Ottoman onslaughts. Bernardin is best renowned in his *Oratio pro Croatia*, held in 1522. in front of the German State parliament in Nurnberg, where he asked the European potentates to aid him regarding the defence of Croatia. Subsequently Krsto did the same in front of the pope Hadrian VI. These were the last undertakings of the opposition. After the demise of Louis II of Hungary in the battle of Mohacs in 1526, in the kingdom erupted a civil war focused on acquiring Hungaro-Croatian throne. In such circumstances in 1527perished count Krsto battling for John

Zapolya. Bernardin passed away in old age in 1530. leaving behind his fiefdoms and two underage grandsons. The heritage of Francapans of Modruš and Ozalj will agreeably end in the possession of family Zrinski after death of Bernardin's grandson Stjepan in 1575., with whom the entire lineage was extinguished.

Ključne riječi:

Frankapani Modruško – Ozaljski, 15.-16. st., bračna strategija, Modruška biskupija, osmanska opasnost